

**T.C
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ BÖLÜMÜ**

**TÜRK DİLİNDEKİ YENİ KELİMELEİN ETİMOLOJİSİ VE ANLAM
YİTİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

İbrahim Emre YILMAZ

**Danışman
Faruk GÜRBÜZ**

Erzincan 2010

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman/Jüri: Yrd. Doç. Dr. Faruk GÜRBÜZ

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Turgut BAYDAR

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. ... / ... /

Adem BAŐIBÜYÜK

Enstitü Müdürü

ÖZET

Türk diline yeni giren kelimelerin etimolojisi ve anlam yitimi ile ilgili bu çalışma konu ile ilgili kaynaklar taranarak hazırlanmıştır. Beş bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın önemine ve amacına yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, tasfiye ve sadeleşme hareketlerinin tarihine yer verilmiş, tasfiye ve sadeleşmenin tarihi, dönemleriyle birlikte ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, tasfiye ve sadeleşme ile ilgili, aydınların görüşleri aktarılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümde, Türk diline yeni giren kelimeler, bu kelimelerin etimolojisi ve ortaya çıkan anlam yitimleri üzerinde durulmuş, buna ilişkin bulgular ve yorumlar paylaşılmış, üzerinde durulan konu örneklerle açıklanmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise, elde edilen sonuçlara yer verilmiş ve öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

This study, which is about the etymology of the new words that that came into Turkish and loss of meaning, has been done by scanning the resources about the subject. In the first part of the study, consisting of five parts, the importance of the research and its goal have been stressed.

In the second part of the study, the history of refinement and purification movements has been discussed and the history of refinement and purification has been studied through its periods.

In the third part of the study, the opinions of the intellectuals concerned with refinement and purification have been cited.

In the forth part of the study, the new words that that came into Turkish, the etymology of these words and loss of meaning which has occurred have been emphasized, and the findings and comments related to this subject have been shared, the emphasized subject has been explained through examples.

In the fifth part of the study, the results that have been obtained through the study have been adressed and some suggestions have been put forward.

ÖN SÖZ

İnsanların, medeniyetlerin birbirleriyle olan çeşitli ilişkileri sadece kültürleri değil, bunun yanında dilleri de etkilemiştir. Birbirleriyle tanışan, kaynaşan iki dilin birbirinden etkilenmesi kaçınılmazdır. Büyük imparatorluklara imza atan asırlık Türk dili de bunun tabii bir sonucu olarak başka dillerden etkilenmiş, başka dilleri de etkilemiştir.

Dilimiz yabancı dillerden kelimeler aldığı gibi, başka dillere de kelime vermiştir. Dillerin birbirleri ile olan iletişimi, etkileşimi, kelime alışverişi tabii bir olgudur. Dünya üzerinde saf bir dile rastlamak, bazı Afrika kabileleri hariç, mümkün değildir.

Dilimize giren yabancı kelimeler, zamanla milli ses kimliğimize bürünerek bizden bir parça olmuşlardır.

Dillerin birbiriyle olan münasebetleri, kelime alışverişi, tasfiye ve sadeleşme çalışmaları tarih boyunca çeşitli tartışmalara sebep olduğundan, tasfiye ve sadeleşmenin tarihi süreci incelenmiş, konu ile ilgili önde gelen aydınların düşüncelerine yer verilmiş ve dilimizdeki yeni kelimeler etimolojik olarak anlamlarıyla birlikte incelenmiştir. Elde edilen sonuçlardan hareketle çözüm yolları sunulmuştur.

Bu çalışmam süresince yardımlarını benden esirgemeyen değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Faruk GÜRBÜZ'e, maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan eşime ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

İbrahim Emre YILMAZ

Erzincan, 2010

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL FORMU	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII

1. BÖLÜM.....1

1.1. GİRİŞ.....1

1.1.1. Araştırmanın Önemi.....1

1.1.2. Araştırmanın Amacı.....2

2. BÖLÜM.....3

2.1. TASFİYE VE SADELEŞME HAREKETLERİNİN TARİHİ.....3

3. BÖLÜM18

3.1. TASFİYE VE SADELEŞME İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....18

3.1.1. Yakup Kadri Karaosmanoğlu.....18

3.1.2. Peyami Safa.....19

3.1.3. Mehmet Akif Ersoy.....20

3.1.4. Faruk Kadri Timurtaş.....	21
3.1.5. Ziya Gökâlp.....	23
3.1.6. Faruk Gürbüz.....	24
3.1.7. Tarık Buğra.....	27
3.1.8. Cemil Meriç.....	31
3.1.9. Muallim Naci.....	34
3.1.10. Beşir Fuad.....	34
3.1.11. Mehmet Kaplan.....	35
3.1.12. Yavuz Bülent Bâkiler.....	36
3.1.13. Nihad Sâmi Banarlı.....	39
3.1.14. Necmettin Hacıeminoğlu.....	43
3.1.15. Fatih Bağcıoğlu.....	46

4. BÖLÜM51

4.1. TÜRK DİLİNDEKİ YENİ KELİMELER.....51

4.1.1. terbiye – eğitim.....	51
4.1.2. eser – yapıt.....	54
4.1.3. hayat - yaşam	57
4.1.4. medeniyet – uygarlık.....	63
4.1.5. kalem – yazacak.....	65
4.1.6. can – tin.....	68
4.1.7. şart – koşul.....	71
4.1.8. sır – giz.....	73
4.1.9. zevk – beğeni	74
4.1.10. aşama.....	77
4.1.11. tabiat – doğa.....	78
4.1.12. meselâ – örneğin.....	81

4.1.13. şehir – kent.....	82
4.1.14. sebep – neden.....	86
4.1.15. millet – ulus.....	90
4.1.16. hâkim – egemen.....	93
4.1.17. kuşku – şüphe.....	94
4.1.18. bağımsızlık – özgürlük	97
5. BÖLÜM	99
5.1. SONUÇ VE ÖNERİLER	99
5.1.1. Sonuçlar.....	99
5.1.2. Öneriler.....	100
5.2. KAYNAKÇA	101

KISALTMALAR

a. : Arapça

c. : cemi

C. : cilt

Doç. : doçent

Dr. : doktor

f. : Farsça

fel. : felsefe

i. : isim

mec : mecaz

s. : sayfa

S. : sayı

sp. : spor

Prof. : profesör

Tdk: Türk Dil Kurumu

Yrd. : Yardımcı

zf. : zarf

1. BÖLÜM

1.1. GİRİŞ

1.1.1. Araştırmanın Önemi

“Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyümlü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdaki ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.”¹

Dil, kültürün vazgeçilmez öğelerinden birisidir. İnsanlar arasındaki bağların en güçlüsüdür. Duygu ve düşüncelerin aktarımında canlı bir varlıktır. Dil, tarihi süreç içerisinde, çeşitli kültürler ile yoğrulmuş bir hazinedir. Milli birlik ve beraberliğimizi sağlayan, geçmişle bugünümüz arasında bir köprüdür. Dilin her kelimesinde insanımızın büyük emeği vardır.

Dil, bir toplumun nefesi gibidir. Diline sahip çıkmayan kimseler, nefessiz kalmaya mahkûmdur.

Bu çalışmada, önemi saymakla bitmeyecek olan dilimizin maruz kaldığı tasfiye ve sadeleşme hareketleri ile bunun sonucunda dilimize sokulan yeni kelimeler üzerinde durulmuştur.

¹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Ankara 2007, s. 11.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, tasfiye ve sadeleşme hareketleri sonucunda dilimize giren yeni kelimelerin dilimiz üzerindeki olumsuz etkilerini incelemeye yönelik bir çalışmadır.

Çalışmamızın başlıca amaçlarını Şu Şekilde sıralayabiliriz:

1. Tasfiye ve sadeleşme hareketlerinin tarihi süreç içerisindeki gelişimini aktarmak,
2. Tasfiye ve sadeleşme ile ilgili yapılan çalışmalara değinmek,
3. Aydınlarımızın tasfiye ve sadeleşme hakkındaki düşüncelerini aktarmak,
4. Dilimizdeki yeni kelimelerin etimolojisini ve bu kelimelerin neden olduğu anlam yitimlerini tespit etmek,
5. Kelime türetirken yapılan yanlışlıkları ortaya koymak,
6. Yeni kelimeler ile dilimizden neleri yitirdiğimizi tespit etmek.

2. BÖLÜM

2.1. TASFİYE VE SADELEŞME HAREKETLERİNİN TARİHİ

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli unsurlardan birisi de dildir. Dil, ifadenin araç ve sembollerinden bir tanesi ve belki de en önemlisidir. Millet olma bilincinin temelinde dil yatar. Dil insanlar arası münasebetlerde duygu ve düşünceleri aktarmada vazgeçilmez bir araçtır. Medeniyetler ve kültürler tarih boyunca sürekli gelişim halinde olduklarından dil de onlarla birlikte gelişmiş ve farklı coğrafyalara yayılmıştır. Dil, insanlar vasıtasıyla gittiği yerlerde kendinden izler bırakmıştır. İnsanların birbirleriyle olan ilişkileri içerisinde dil de kendine ait olan yeri bulmuştur. Karşılıklı ilişkilerle birlikte dilin de etkileşim süreci hızlanmış, kelime ve kelime grubu alışverişi vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Bu durum dilde etkili bir mozaik yapı oluşturmuştur.

“Bir milletin, medeniyet yarışında kullanacağı ilk vasıta lisanıdır. Çağdaş medeniyetlerle eşit, zengin bir lisanı olmayan hiçbir millet, o medeniyet dünyasında söz sahibi olamaz. Medeniyetleri anlamak, lisanla; ilimleri, fikirleri, sanatları ve her şeyi anlamak, ancak zengin bir lisanla mümkündür. Bunun içindir ki bütün medeni şahlanışlar tarihî her çağında ve coğrafyanın her yerinde ancak lisanları zengin milletler tarafından yapılmış ve yapılmaktadır. Lisanları zengin olmayan milletler herhangi bir medeniyette söz sahibi olmak isteyince, başkalarından ödünç lisan almışlar ve bazen, asırlar boyunca, başkalarının lisanını kullanarak yükselmiş, hatta başkalarından alınmış bu lisanlarla, öteki milletlere hâkim medeniyetler kurmuşlardır. Bu hakikat bu derece meydanda iken ve dünya milletleri, gerek dil zenginliği, gerek dillerde ses güzelliği bakımından tam bir yarışa girerek, bu yollarda büyük adımlar atarlarken, Türk milletinin, lisanını zenginleştirme yerine

fakirleştirme yoluna sapması, kasıt veya cehaletten başka hiçbir sebeple îzâh olunamaz: Türkiye’de dilciler, bu fâcianın mesulüdürler.”²

Diller arası kelime alışverişi kaçınılmaz bir durumdur. Ayrıca dilin, tarihi seyri içerisinde yaşadığı doğal bir olaydır. Yeryüzünde tam anlamıyla sade bir dil bulmak imkânsızdır. Her dilde yabancı kelimeler mutlaka vardır. Diller arası bu etkileşim, o dilin gramer yapısına dokunmadığı müddetçe kötü sonuçlar meydana getirmez. Bunun tam aksine dilin gelişmesine, zenginleşmesine büyük bir katkı sağlar.

“Yeryüzünde konuşulan büyük dil ailelerine mensup dillerden birisi olan Türk dili değişik mekân ve zamanlarda farklı etkilerin altında kalarak tüm bu süreçleri yaşamıştır. Dilimize dışarıdan gelerek bizim sesimize ve ahengimize bürünen kelimeler de bu etkileşimin bir sonucudur. Her dil gibi Türkçe de çeşitli tarihî, sosyal ve kültürel şartlara bağlı olarak varlığı boyunca hem kendisi Arapça, Farsça, Rumca, Macarca, Bulgarca, Sırpça gibi dillere kelimeler vermiş hem de Çince, Soğutça, Hintçe, Arapça, Farsça, Rumca, İtalyanca ve Fransızca gibi dillerden kelimeler almıştır.”³

Anlatımın en temel en önemli malzemelerinden birisi, hiç kuşkusuz kelimelerdir. Duygularımızın, düşüncelerimizin, sevinçlerimizin, acılarımızın, heyecanlarımızın, nefretlerimizin aktarımında kelimeler birer köprüdür. İnsan ne kadar fazla kelime biliyorsa, o kadar etkili bir ifade gücüne sahip demektir.

Dilin tarihi süreci içerisinde diğer dillerden etkilenmesi, kelime alışverişi içerisinde olması, özellikle Arapça ve Farsça başta olmak üzere dilimize başka dillerden giren kelimeler, tarihin belirli zamanlarında tartışma konusu olmuş, dilimize yabancı dillerden giren kelimeler konusunda çeşitli düşünceler öne sürülmüştür. “Diller arasında çeşitli sebeplerle meydana gelen kelime alışverişi yabancı boyunduruğu sayılamaz. Her medenî dile başka dillerden kelime girmiştir.”⁴

² Nihad Sâmi Banarlı, *Türkçenin Sırları*, İstanbul 2002, s. 297–298.

³ Zeynep Korkmaz, *Dil İnkılâbının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri, Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. 1,TDK, Ankara 1995, s. 837.

⁴ Faruk Kadri Timurtaş, *Diller ve Türkçemiz*, haz. Mustafa Özkan, İstanbul 1996, s. 136.

Dildeki bu tartışmaları, öne sürülen düşünceleri, dilimize başka dillerden giren kelimeler hususunda yapılan çalışmaları tarihi süreciyle ele almak gerekmektedir.

İslamiyet Anadolu'da büyük bir hızla yayılmıştır. Anadolu'daki Türklerin İslamiyet'le tanışmaları, Arapça ve Farsça kelimelerin dilimize girmesinde etkisi büyük olmuştur. İslamiyet'le birlikte Arapçanın etkisi daha da çok görülmeye başlanmıştır. Zamanla Arapça ve Farsçanın etkileri o kadar belirgin bir duruma gelmiştir ki sadece bu dillerden kelimeler değil, bu dillerin kaideleri de dilimize girmeye başlamıştır. Dildeki bu aşama Tanzimat dönemine kadar devam etmiştir.

Tanzimat döneminde ortaya çıkan gelişmelerle birlikte dil sorunu da daha belirgin olarak gündemdeki yerini almıştır. XIX. yüzyıla gelinceye kadar birkaç şair, yazar ve düşünür dışında pek fazla kimsenin dikkatini çekmeyen dil ve alfabe konusu, Tanzimatla birlikte en fazla tartışılan konu haline gelmiştir. Türk dili yönünü Batıya çevirmiştir. Roman, tiyatro gibi türlerin Türk edebiyatına girmesi, gazetenin Türklerin hayatında yer alması ve bunun sonucunda yazarların geniş halk yığınlarına seslenen bir dil arayışı içerisine girmesi Tanzimat dönemindeki bu gelişmelere zemin hazırlamıştır. Etkileşim batı dilleri ile devam etmiştir. Avrupa'da yetişen aydınlar, açılan yeni eğitim kurumları, Türkçenin daha değişken bir sürece girmesinde etkili olmuştur. Bundan dolayı halkın anlayabileceği sade bir Türkçenin kullanılmasının gereğine inanılmıştır.

Dilde sadeleşme hareketlerinin Tanzimat'tan önce de ileri atıldığı görüşleri vardır. Prof. Dr. Rıza Filizok, Milli Edebiyat Dönemini Hazırlayan Tarihi ve Kültürel Olgulara Genel Bir Bakış adlı yazısında bu konu hakkında şunları ifade etmiştir:

“Dilde sadeleşme temayülleri Tanzimat'tan önce başlamıştı. III. Selim'in müverrihi Edip Efendi'ye 'vekayi'i açık bir dille yazmasını tavsiye etmesi devlet idarecilerinin bu ihtiyacı ne kadar erken duyduğunu göstermektedir. Halk dilinden, Anadolu ağızlarından yararlanma bu devirde Mütercim Asım'ın lügat çalışmalarıyla başlamıştır. Güney Anadolu Türkleri arasında yetişen Asım, lügatinde oldukça sade bir dil kullanmış, Arapça ve Farsça kelimelere karşılık ararken, halk dilinden yararlanmıştır. II. Mahmud da yapılan

yeniliklerin anlaşılması, kamuoyu desteğinin sağlanabilmesi için sade bir dille yazılmasına taraftardı.”⁵

Buradan dilde ki sadeleşme hareketlerinin daha o zamandan ilgi konusu olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Belki de Tanzimat’tan önce ileri sürülen bu çalışma daha sonraki sadeleşme hareketlerine zemin hazırlamıştır.

“Şinasi (1824–1871) Tanzimat dönemi edebiyatçılarından biri olup, Türk gazeteciliğinin öncüsü olarak da bilinir. 1860 yılında Agâh Efendi ile birlikte Tercüman-ı Ahval adlı gazeteyi çıkarmışlardır. Daha sonra Tasfir-i Efkâr adlı ilk özel gazeteyi çıkararak halkı bilinçlendirme ve dilde sadeleşmenin ilk önemli adımlarını atmıştır. Gazetesinin izleyeceği dil politikasının halkın anlayabileceği bir dil olacağına işaret etmiştir.”⁶

Tanzimatla halka ulaşmaya çalışan aydın kesim, çıkış yolu olarak halkın konuştuğu Türkçeyi görmüştür.

“19. yüzyılın son birkaç yılı içinde Servet-i Fünun olarak bilinen yeni bir edebiyat akımı ortaya çıkmıştır. Türkçenin sadeleştirilmesi ve Tanzimat döneminde başlayan dildeki bu değişim süreci, Servet-i Fünun döneminde yeni bir boyut kazanmıştır. Biçimde ve içerikte savundukları bazı yenilikleri nedeniyle bu döneme Edebiyat-ı Cedide ya da Yeni Edebiyat Dönemi de denmiştir. Servet-i Fünun etrafında toplanan yazarlar kolay anlaşılabilirlik ve halkın benimsediği kelimelerden kaçmış, asıl önemi anlaşılması zor, ahenkli ve zarif biçime vermiş, yeni kelime ve tamlamalarla ahenkli, ağır bir dil kullanımına yönelmişlerdir. Cenap Şehabettin, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf dönemim en önemli sanatçılarıdır.”⁷

⁵ <http://www.ege-edebiyat.org/docs/529.pdf>. (10.12.2009).

⁶ Mehmet Şirin Güzel, *Halit Ziya UŞAKLIGİL'in "Bir Ölünün Defteri" Romanından Türkçenin Sadeleşme Seyri*, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Toker), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

⁷ Ramazan Kazan, “Osmanlı Dönemi Farsça ve Arapça’nın Etkisi”, *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 25, Ekim 2007 s. 14.

Servet-i Fünun akımı etrafında toplanan aydınların, dile farklı bir açıdan bakmaları, dikkatleri üzerlerine çekmelerine neden olmuştur.

“Bu dönemde dilde sadeleşme konusu epey tartışıldı. Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin, Halid Ziya gibi servet-i Fünuncular terkipli dili savunurken buna karşılık Ahmet Mithat, Necip Asım, Rıza Tevfik, Şemseddin Sami gibi yazarlar da sadeleşmeyi benimsediler.” (Kazan, s. 15).

Halkın anlayamayacağı ağır bir dil kullanmak, elbette herkesin tepkisine neden olacaktır. Zaten o dönemdeki tartışmaların asıl kaynaklarından biri de, dilin ağır olması ve halk tarafından anlaşılabilmesi üzerinedir. Servet-i Fünun aydınları da ağır dilden yana olunca tartışmaların boyutu artmıştır.

“Tanzimat döneminde Şinasi ile başlayan sadeleşme hareketleri bu dönemde bir tarafa bırakılmıştır. Herkesin anlayabileceği bir dille sanat yapılamayacağı görüşünü savunmuş, Arapça ve Farsça istiare ve terkiplere sıkça yer vermişlerdir.

Servet-i Fünun sanatçıları, başta Ahmet Mithat olmak üzere pek çok kişi tarafından eleştirilmiştir. Servet-i Fünuncuları savunan tek kişi Şemseddin Sami'dir. Ama o da dil konusunda yapılan eleştirilere katılmaktadır.”⁸

Anlaşılması güç hatta mümkün olmayan bir sanat eserinin halka hiçbir faydası olmamaktadır. Sadece sanatı meydana getirenler arasında, eğlence gibi bir şey olacaktır. Halkın beğenisini almadıktan sonra dünyanın en iyi eserini meydana getirmenin kime ne faydası olur. Fakat Servet-i Fünun aydınları bunu bir meziyet bilmişler.

⁸ Hakan Cucunel, *Türk Dil Devriminin Ulus Devlet Olma Sürecine Katkısı*, (Danışman: Prof.Dr. Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

“Türk dilinde sadeleşme çalışmaları 1908 yılına kadar daha çok bireysel çabalar ile gerçekleştirilmiştir. Bu alanda ilk örgütsel faaliyetleri 1908 yılında kurucuları arasında Ahmet Mithat’ın da bulunduğu ‘Türk Derneği’ ortaya koymuştur.” (Güzel, s. 7).

Dilde sadeleşme hareketini savunanlar, topluluk olarak seslerini daha iyi duyurabileceklerine inandıkları için dernek adı altında toplanmayı tercih etmiş olabilirler. Genelde açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, sadeleşme konusundaki bireysel çalışmalar, süreci içerisinde cılız kalmıştır.

“1911 yılında Genç Kalemler tarafından kurulan dilde sadeleşmeye önem veren Yeni Lisan hareketi başlatılır. Sadeleşme hareketleri Genç Kalemler ile daha da sistemli bir hale gelmiştir. Türkçenin sadeleşmesi konusunda en kalıcı atılımı Yeni Lisancılar yapmıştır. Milli Edebiyat kavramı ilk defa Yeni Lisancılar tarafından ortaya atılmıştır. “Milli bir edebiyat milli bir dille yaratılabilir.” görüşünü savunmuşlardır.

Dil devrimine yönelik yeni bir program oluşturmaya ve onu eyleme geçirmeye yönelik ilk girişim Selanik’te Genç Kalemler dergisi çerçevesinde 1911 yılında bir araya gelen bir grup genç yazar (Ömer Seyfettin, Ali Cânîp Yöntem, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul) tarafından yapıldı. Bu düşünürlerin amacı yeni bir dil yaratmaktı. Fakat amaçları her ne kadar yeni dil yaratmak olsa da, asıl olan, Türkçeyi kendi öz benliğine kavuşturmaktır. Türkçülere göre, “Türk halkının bildiği ve tanıdığı her kelime millidir. O halde, Türkçenin sadeleştirilmesi, yalnız bu esaslara dayanmalı, arı dilci tasfiyecilerin aşırı iddialarına doğru gitmemelidir.” prensibi kabul edilmiştir.”⁹

Milli bir edebiyat ifadesi, ilk olarak bu dönemde karşımıza çıkmaktadır. Anlayış olarak Fecr-i Ati’ye yakın oldukları dikkatleri çekmektedir.

⁹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, aktaran: Hasan Hüseyin Aygöl, *Türk Modernleşme Sürecinde Dil Olgusunun Sosyolojik Analizi*, (Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Bal), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

“Yeni lisan hareketinin bildirisi olarak oluşturulan ilk makale Ömer Seyfettin tarafından kaleme alınmıştır. Türkçeden yabancı kaidelerin çıkarılması ve yazı dili ile konuşma dili arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması gibi sadeleşme hareketinin özü bu makalede yer almıştır. Yeni Lisancılar Türkçe’ye yalnızca Türkçe’nin kuralları hâkim olmalı anlayışına sahiptiler. İhtiyaç duyulduğunda Türkçe’nin ses yapısına ve gramerine uyulması kaydıyla yabancı dillerden kelime alınabileceğini, bunun gayet doğal olduğunu fakat kelime alırken o dilin kurallarıyla değil kendi milli yapımıza bürünmüş şekliyle alınması gerektiğini belirtmişlerdir.”¹⁰

Dilimize aldığımız yabancı kelimeleri kendi dilinin kaideleriyle birlikte dilimize yerleştirirsek, o zaman dilimizi yabancı kelimelerin boyunduruğu altına sokmuş oluruz. Fakat kaidesini kaybederek tamamen bizim kimliğimize bürünen kelimenin dil içerisinde herhangi bir tehdidi söz konusu olmaz.

“Kültürler arası etkileşimler sonucu dilimize giren ve kendi milli ses yapımıza bürünen kelimeleri artık Türkçeleşmiş kabul eden Yeni Lisancılar tasfiyecilerin dil hususunda yaptıklarını mantıklı ve mâkul bulmamışlar. Onlara göre halkın konuştuğu dil en doğru olanıdır. Türkçenin ahengine uymayan kelimeyi aslı Türkçe olsa bile Türkçe saymamışlar. Genç kalemler dilde uluslaşmayı ve dilde birliği savunmuşlardır. Genç Kalemler aynı zamanda Milli Edebiyat akımının da öncülüğünü yapmışlardır. Ömer Seyfettin yabancı dillerden sözcük alınmasına karşı çıkmakla beraber dilde yer alan, dile yerleşen mevcut kelimelerin atılmasına bizzat kendisi de karşı çıkmıştır. Türkçeye giren artık Türkçedir sözünün sahibi Ziya Gökâlp dilden atılması gerekenin sözcükler değil Arapça ve Farsça gramer kurallarının olduğunu ileri sürmüştür.” (Odabaşı, s. 5).

¹⁰ Arda ODABAŞI, “Dilde Devrimcilik”, *Teori Dergisi*, Ekim 2003, s. 5.

Dille ilgili çalışmalar devam etmekte, çeşitli akımlar ortaya çıkmaktadır. Bu kadar önemli bir mevzuda kimse sessiz kalmak istememektedir. Fecr-i Ati adını verdikleri grup da dil konusunda çeşitli düşünceler öne süren topluluklardan biridir.

“Kendine Fecr-i Ati adı veren grup 1901’de Servet-i Fünun etrafında toplanmıştır. Bu topluluğun önde gelen yazarlarından olan Yakup Kadri ve Fuad Köprülü zamanla sadeleşme akımına doğru kaymış ve kendilerini Milli Edebiyat akımı içerisinde bulmuşlardır. Başlangıçta Yeni Lisancılardan dil hakkındaki tutumlarına karşıydılar.” (Odabaşı, s. 5).

Bundan sonraki zaman dilimi içerisinde birçok yazar sadeleşme hareketi içerisindeki yerini almışlardır.

“1929 yılında başlatılan Dil Encümeni çalışmaları 1932 yılında Atatürk’ün kurduğu Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kurulması ile sonuçlandı. Bu cemiyetin iki temel amacı olacaktı. Birincisi Türk dilinin yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılarak özüne dönmesini sağlayarak konuşma dili ile yazı dili arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak ve sadece eğitimli kesimin değil vatandaşların tamamının kendi konuştuğu dil ile yazabilmesini ve okuyabilmesini temin etmek. Bunun için Arapça ve Farsçadan zamanla dilimize yerleşmiş yabancı dil bilgisi kuralları ve yapıların kullanımdan kaldırılarak yerine doğru Türkçelerinin konması sağlanacaktı. Halk şivelerinden taramalar yapılarak terim haznesi meydana getirilecekti. İkinci amacı ise olan ölü dillerin mukayeselerinin yapıp ortaya çıkarılmasıydı.”¹¹

1930’larda başlayan Dil İnkılâbı ile Atatürk’ün öncülüğünde Türkçeye devlet eli uzanmış, sadeleşme ve Türkçecilik bir devlet politikası haline gelmiştir.

“Mustafa Kemal Atatürk’ün talimatı ile 12 Temmuz 1932 yılında Türk dili Tetkik Cemiyeti kuruldu. 1934 yılında bu cemiyet Türk Dili Araştırma

¹¹ http://turkoloji.cu.edu.tr/ANSIKLOPEDI/dil_inkilabi.php (20.12.2009).

Kurumu, 1936'da da Türk Dil Kurumu adını aldı. Bu cemiyetin görevlerinden biri de dildeki sözcükleri araştırmak ve yabancı sözcüklerin yerine Türkçelerini bulmaktı. Öztürkçe bir dil meydana getirmek için böyle bir kurumun varlığına ihtiyaç duyulmuştu. Türkçenin, vatandaşların çoğunluğunun anlayamadığı Arapça ve Farsça kökenli sözcük ve dil bilgisi kurallarından arındırılıp, Türkiye Cumhuriyeti'nin ortak milli dili olarak yazı ve konuşma dili haline getirilmesini amaçlayan Dil Devrimi yapıldı. (Cumhur Başkanı Atatürk öncülüğünde 1932 yılında başlatılmış, 1932–1938 yılları arasındaki en köklü değişim döneminden sonra değişen hız ve gelişmelere bağlı olarak 1970'lere kadar sürmüştür. Eski Türk Dil Kurumu'nun kapatıldığı 1982 yılı, Dil Devrimi'nin bitiş tarihi olarak kabul edilir.)26 Eylül 1932 yılında birçok yazarın ve düşünürün katılımıyla Birinci Türk Dil Kurultayı toplandı.”¹²

Bu kurultayda Türk dili ile ilgili pek çok önemli kararlar alınmıştır. Atatürk, Türk dilinin gelişimine katkı sağlayabilmek için elinden geleni yapmıştır. Bunu yaparken yazar ve şairlerin, aydınların, dilbilimcilerin duygu ve düşüncelerine değinmekten uzak kalmamıştır. Bu kadar önemli bir mevzu üzerinde fikir birliğine varmak elbette çok güçtür. Dolayısıyla Kurultay da çeşitli dil tartışmalarına ev sahipliği yapmıştır.

“Dil Bayramı olarak kabul edilen bu ilk kurultayda yapılan tartışmalardan şu sonuca varıldı:

Halkımız, aydınların dilini anlayamamaktadır. Türkçemiz tarihsel gelişimi içerisinde Arapça ve Farsça sözcüklerin baskınına uğrayarak öz benliğini yitirmiştir. Ayrıca, Doğu uygarlığı alanından çıkmış, Batı uygarlığına geçmiş bulunuyoruz. Bu bakımdan dilimizi, içerisine girdiğimiz bu uygarlığın getirdiği yeni kavramları karşılayabilecek bir düzeye ulaştırmalı, geliştirmeliyiz. Bunun içinde dilimizin kendi olanaklarından yararlanmalıyız. Özellikle, halkın konuşma dilinden, eski yapıtlardan, tarama ve derlemeler yapmalıyız.

¹² Muhittin Bilgin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara 2002, s. 22.

Türkçenin sözcük türetme yollarını araştırmalı, bunlarla yeni sözcükler türetmeliyiz.”(Bilgin, s. 22).

Batılılaşma, dilde sadeleşmeyi ve Osmanlıca, Farsça gibi dilimize başka dillerden yerleşen kelimeler karşısında yeni kelimeler türetmeyi tetikleyen unsurlardan birisi olmuştur.

“Her ilde valilerin başkanlığında sözcük tarama faaliyetleri başlatıldı. Bir sene içinde 35.000 yeni sözcük haznesi oluştu. Bilim adamları da bu sırada 150 eski eseri araştırmış ve o güne değin Türkçede hiç kullanılmayan sözcükleri toplamıştı. 1934 yılında tespit edilen 90.000 sözcük Tarama sözlüğünde toplanarak yayınlandı. Arapça kökenli Kalem sözcüğü yerine yerel şivelerde kullanılan farklı öneriler gelmişti (yağuş, yazgaç, çizgiç, kavrı, kemiş, yuvuş...). Akıl kelimesi için 26, hediye sözcüğü için 77 farklı öneri gelmişti. Sonunda hediye sözcüğü yerine Farsça kökenli armağan sözcüğü seçildi.” (Bilgin, s. 22).

O dönemde dilimize giren Arapça ve Farsça kelimeler mümkün olduğunca atılmış ve atılan kelimelerin yerine öztürkçe karşılıklar bulunmaya çalışılmıştır. Fakat bu meselede çok ileri gidilmişti. Bu nedenle Türkçenin dünya tarihindeki ilk dillerden biri olduğunu ve dillerin birçoğunun Türkçeden türediğini öne süren Güneş Dil Teorisi Atatürk tarafından desteklendi.

“1936 yılına kadar yapılan bütün çalışmalarda dilde tasfiyecilik anlayışı hâkim olmuştur. Uydurma sözcüklerle dilde karışıklığa neden olunmuştur. Tasfiyeci, uydurmacı anlayış, ırkçı bir düşünceyle, dilde yer alan yabancı kökenli bütün kelimeleri atmayı amaçlıyordu. Fakat bu görüşün dili çıkmaza sokmaktan başka bir işe yaramayacağı kesindi.

Mustafa Kemal Atatürk bunun farkına varıp Güneş-Dil Teorisinden vazgeçmesine rağmen bu çalışmalar Atatürk’ten sonrada Türk Dil Kurumu tarafından devam ettirilmiştir.” (Güzel, s. 9).

Halk anlamıyor diyerekten dilden atılan yabancı kelimelerin yerlerine getirilen yeni kelimeler yine halk tarafından anlaşılammıştır. Anlaşılmadıktan sonra Türkçe asıllı bir kelimeyi getirsen yine aynı durum söz konusu olacaktır. Dolayısıyla en doğru olanı, halkın benimsediği, Türkçenin ses yapısına bürünerek millileşen kelimeleri getirmektir.

“1960’tan sonra Türk dili yeniden devlet desteğine kavuşmuştur. 1960’ta Türk Dil Kurumu, Başbakanlığa başvurarak, dilimizi her gün biraz daha baskı altına almakta olan yabancı sözcüklerin salgınından kurtulmak için hükümetçe gerekli tedbirin alınması, dilimize sokulmak istenen yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasını istenmiştir. Türk Dil Kurumunun bu isteği uygun bulunmuş, bir genelge ile bütün bakanlıklara Türkçeye özen göstermeleri, Türkçe karşılıkları bulunan yabancı sözcüklerin kullanılmaması bildirilmiştir.

22 Nisan 1987 tarihinde Türkçenin özleşmesini sağlamak amacıyla kurulan Dil Derneği’nin bu konuda yaptığı çalışmalar da yeterli olmamıştır.” (Bilgin, s. 22).

Dilimizden atılan, kültürümüzün temel yapı taşlarından bir parça olan her kelime ile duygularımızdan, düşünce ufkumuzdan biri veya birkaçı kaybedilmektedir. Dil milletlerin tarihi köprüleridir. Her kelime, dünümüz ile bugünümüz arasında bir köprüdür. Dilden çıkardığımız her kelime, bu köprünün bir ayağını yok etmek demektir.

Doğru eklerle, doğru köklerle Türkçenin gramerine uygun olması şartı ile yeni kelimeler elbette türetilir. Fakat tarihte yapılan türetme çalışmaları bilinçsiz bir şekilde yapıldığı için, ortaya çıkan kelimeler sağlam temeller üzerine kurulmadığından, bu kelimelerin yok oluşu da kaçınılmaz olmuştur.

Diller arasındaki kelime alışverişinin kaçınılmaz oluşunda sadece bir tek etkiden söz etmek mümkün değildir. Evrensel ilişkilerin dil üzerinde mutlaka bir etkisi olmuştur. Yüzde yüz saf dil ancak ilkel toplumlarda olabilir. Birkaç yüz

kelimelik Orta Afrika ve Avustralya'daki kabile dilleri hariç, arı bir dile rastlanmaz. Bu bahsi geçen yerlerin gelişmişlik düzenin ne kadar aşağı seviyelerde olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Zengin ve gelişmiş bir dil olmazsa derin düşünme ve bilim yeterince yapılamaz.

Türkçe tarihi süreç içerisinde farklı dillerden etkilendiği gibi kimi zamanda diğer dilleri etkileyebilmiştir. Bu karşılıklı etkileşim dilin tarihi gelişiminin doğal bir sonucudur. Ama ne olursa olsun duyarlı bazı aydınlarımız sayesinde kısmen de olsa tasfiye adı verilen bir kültür katliamının önüne geçilmiştir. Dilin bir anda değil, tarih içerisinde yoğrularak ortaya çıktığı herkes tarafından, özellikle dilden Türkçe değildir diyerek kelime atanlar tarafından çok iyi bilinmelidir. Bu millet aldığı kelimelere kendi milli sesini eklemiştir. Bugün artık çoğu Arapça ve Farsça kökenli kelimeler Türk mührünü taşımaktadır. Öyle zamanlar gelmiş ki kelimeleri dilimizden atmakla yetinilmemiş bu kelimelerin yerlerine mana sınırları çizilmiş, ifade gücünden yoksun kelimeler uydurulmuştur. Millet kelimesinin taşıdığı manayı, taşıdığı ifade gücünü ulus kelimesinde bulmak mümkün değildir.

“Bir sözcüğün, sırf öztürkçe olduğu varsayılarak, içeriğinden pek bir şey anlaşılmadan kullanımı, düşüncede anlama önem veren bir yaklaşımı doyuramaz. Gerektiğinde *vérité* ve *juste* kavramları arasındaki ayrımı belirtmek için “doğru” sözcüğü yetmediğinde, Arapça hakikât sözcüğünü pekâlâ kullanıyoruz. Mantık sözcüğüne illa başka bir öztürkçe sözcük aramanın bir anlamı olmadığı görüşünü hepimiz paylaşıyoruz.”¹³

Derin bir düşünce dünyasının temelinde, etkili bir ifade gücünün oluşumunda, anlatılanları anlayabilmenin altında zengin bir dil yatar. Büyük medeniyetleri incelediğinizde hepsinin zengin dil kültürüne sahip olduğunu görülür. Bir insanın ya da toplumun dili ne kadar zengin ise dünyayı tanınması, algılanması, olaylara bakışı da o oranda zengindir.

¹³ Ragıp Ege, “Jacques Derrida'nın, Hegel'in 'Aufhebung' (Ortadan Kaldırma) Kavramını Soruşturması Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, S. 4, Bahar 2005, s.116.

“Akıl kelimesi Türkçe’ye Arapça’ dan geçmiştir. Ama bu kelimenin yer aldığı yirmi kadar deyim Türkler vücuda getirmişlerdir. Türkiye’de onları bilmeyen bir Türk tasavvur edilemez. Şimdi ‘akıl’ kelimesi Arapçadır diye onu dilden çıkarmak, ‘Türkçe’dir’ diye ölü ‘us’ kelimesini diriltmeğe çalışarak, yirmiden fazla canlı deyim yok etmek ‘akıl kârı’ mıdır? Ve böyle bir davranış ilme ve millî kültür anlayışına uyar mı? Türkçede, konuşma ve yazı dilinde ‘akıl’ kelimesinin kullanıldığı kim bilir kaç bin, kaç yüz bin cümle vardır? ‘Us’ kelimesini kabul edersek onların hepsini ‘us’ a çevirmemiz gerekecek. Türk milleti bundan zarar mı edecek, kâr mı edecek?”¹⁴

Siyasi, ekonomik, kültürel ilişkilerin oluşturduğu iki ülke arasında dilde herhangi bir etkileşimin olmadığını veya olamaması gerektiğini söylemek bazı gerçeklere at gözlüğü ile bakmaktır.

“Zamanla Türkçeleşmiş ve dilimize yerleşmiş yabancı kelimelerin tasfiye edilerek yerlerine bazen Türkçe dil kurallarına bile uymayan zorlama kelimelerle değiştirilmeye çalışılması dilin kültürel ve tarihsel kaynaklardan kopması tehlikesini doğurdu.”¹⁵

Tasfiyeciliğin fakir, cılız bir dil meydana getirmekten başka hiçbir etkisi yoktur. Ziya Gökalp sadeleşme meselesini Türkçülüğün Esasları adlı eserinde çok güzel ifade etmiştir:

“Dil ırkçılığının sonunu anlamamız için şu hatıra çok yeterlidir: Bir gün zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Prof. Dr. Sıdık Sami Onar’la karşılaşır. Yücel, Onar’a İdare Hukukunun Esasları adlı kitabının dilini beğenmediğini söyler. Onar, meseleyi anlatmaya çalışsa da buna muvaffak olmaz. Yücel’in cevabı çok manidardır: ‘Ne yapalım efendim, Osmanlıca kelimeleri yine de kullanmamalıydın. Varsın kitap eksik kalsın. Mesela ben

¹⁴ Mehmet Kaplan, *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*, 1987, s. 10.

¹⁵ http://turkoloji.cu.edu.tr/ANSIKLOPEDI/dil_inkilabi.php (20.12.2009).

Mantık kitabımın son baskısında, söylemek istediklerimin yarısını yazamadım; ama eser öz Türkçe oldu ya, sen ona bak!’ Dil anarşistleri yüzünden bugün Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’ni de, İstiklâl Marşı’nı da anlamaktan acizdirler. Bırakın 60–70 sene evvelini eğer dil tasfiyesi böyle sürerse on sene önce yazılan bir metni anlamakta güçlük çekeriz. Yunus’un Türkçesi, konuştuğumuz Türkçe milletin malıdır. Milletin dil gibi hazinesini yağmalatmaya ihanettir. Türkçe hiçbir zümrenin de ideolojik ve keyfi insafına bırakılamaz. Dil milletin sesli bayrağı, konuşan toprağıdır. Türk iseniz Türkçeye sahip çıkın ve ne olur Türkçeyi sala bindirip sele vermeyin. Necip Fazıl; Türkçemizin düştüğü bu kötü durumu ne güzel ifade etmiştir;

Ruhsal, parasal, soyut, boyut, yaşam, eğilim...
Ya bunlar Türkçe değil yahut ben Türk değilim!
Oysa halis Türk benim bunlar işgalcilerim...»¹⁶

Değerli yazarlarımızdan Necip Fazıl KISAKÜREK gerçekten birkaç mısra ile üzerinde durduğumuz konu hakkında bizleri geniş düşüncelere sürükleyebilmiştir.

Yahya Kemal’in 1954 yılında verdiği beyandan alınan bazı maddeler şunlardır:
“1. Şiirde, yaşayan Türkçeye girmemiş hiçbir Arap, Acem ve Frenk kelimesini kullanmamak;
2. Yaşayan Türkçeye girmiş Arap, Acem ve Frenk kelimelerini, onlara Türklerin verdiği ses ve mânâ içinde Türkçe addetmek;
3. Nahivde Türk milletinin cümleye verdiği mîmâriye şiddetle sâdık kalmak.
Görülüyor ki, her akli başında insan gibi Yahya Kemal de Yaşayan Türkçe’ye ve Türkçe’nin, Türk milleti tarafından yaratılmış kendi asîl mîmârisine bağlıdır. İyiliği, güzelliği ve başarıyı bunda buluyor. Kendisi de şiirdeki büyük zaferini bu anlayışla elde etmiştir. Şu halde Türkçe’de halk dilinde yaşayan bunca kelimenin mutlaka öldürülmesi fikrini müdafaa etmek neden? Biz, neden yaşayan ve yaşaması lâzım gelen her millî kıymeti öldürmek hatasındayız?”
(Banarlı, s. 322).

¹⁶ Bayram Akcan, “Eyvah!TÜRKÇE ‘sal’lanıyor”, *Ufuk Ötesi Dergisi*, S. 79, Şubat 2010, s. 1.

Nihad Sami Banarlı'nın “ Biz neden yaşayan ve yaşaması lâzım gelen her milli kıymeti öldürmek hatasındayız?” sorusu üzerinde gerçekten biraz kafa yormalıyız. Biraz da olsa beynimizi zorlasak, beklili de bu kelime katliamının ne kadar anlamsız, ne kadar boş bir çalışma olduğu hemen anlaşılır.

“Atatürk'ün, başlangıçta, öztürkçenin imkânlarını ‘tecrübe ettiği’ ve bir Türk büyüğü olarak, bunun ne dereceye kadar mümkün olabileceğini araştırdığı muhakkaktır. (...) Meselâ 26 Eylül 1934'te kutlanan dil bayramı dolayısıyla Reîsicumhur Gazî Mustafa Kemal Hazretleri'nin Anadolu Ajansı vâsıtasıyla yayımlanan bir tebrik ve teşekkür yazısı, böyle öztürkçe ifâdeyle yazılmıştır:

Ankara, 27 (A.A.) Riyâseticumhur Umûmi Kâtipliği'nden gönderilmiştir: ‘Dil bayramından ötürü, Türk Dili Araştırma Kurumu Genel özeğinden, ulusal kurumlarından birçok kutun bitikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlarım.’

Atatürk'e göre özleştirmede aşırılık dilde büyük bir çıkmazı doğurur. Bu nedenle dilde tabîî yola gitmek lâzımdır. Atatürk bu söylediğini bizzat tatbik etmiş, 1936'dan sonraki nutuk ve yazılarında yine tabîî Türkçe'yi kullanmıştır. Nitekim Atatürk'ün, yukarıdaki tebrik ve teşekkür denemesinden üç sene sonra, 1937 yılı Dil Bayramı'nda, yine Dil Kurumu'na yolladığı ikinci bir teşekkür yazısı, bu güneş kadar açık hakîkatin daha kesin delilidir:

“Dil Bayramı münâsebetiyle, Türk Dil Kurumu'nun hakkımdaki duygularını bildiren telgraflarınızdan çok mütehassis oldum. Teşekkür eder, değerli çalışmanızda muvaffakiyetinizin temâdisini dilerim.” (Banarlı, s. 326–327).

3. BÖLÜM

3.1. TASFİYE VE SADELEŞME İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

3.1.1. Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Selma Erdağı, eserinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun dil hakkındaki düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

“Fecr-i Ati'nin önde gelen tenkitçilerinden biri olan Yakup Kadri, Yeni Lisan hareketinin de karşısında yer alır. Aslında Yakup Kadri, -daha sonraları itiraf ettiği gibi- o zamanlar dil hakkında muayyen bir fikre sahip değildir. Zaten Ziya Gökalp'i tanıdıktan sonra bu konudaki kanaatleri de değişir. Yakup Kadri'nin bütün bu saldırılara rağmen Yeni Lisan çevresi, onu Türkçe'yi en güzel kullanan yazarlar arasında göstermektedir. Yakup Kadri, Atatürk devrinde yapılan dilde sadeleşme hareketlerinde dil kurultayında yer alır. Dildeki değişmelerin mutlaka ilmi bir temele dayandırılmasını isteyen Yakup Kadri Nurullah Ataç devresinde yapılan işlerde de Macar Türkiyatçısı Meysaruş ile muhalefette kalır.”¹⁷

Dilde yapılan çalışmaların ilmi bir temele dayandırılarak yapılması çok önemli bir husustur. Bu şekilde yapılmayan her çalışma dilin ifade gücünü, anlam zenginliğini fakirleştirir.

“Yaşadığı devir itibariyle romanında yabancı kelimeler ve ağır bir dil kullanan yazar, daha sonra dilde sadeleşmeyi savunarak romanındaki yabancı kelimelerin çoğunu Türkçeleriyle değiştirmiştir.” (Erdağı, s. 138).

¹⁷ Selma Erdağı, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” Adlı Romanının Metin Dilbilimsel Çözümlemesi*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şenel), Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Karaosmanoğlu bu kadarıyla yetinmemiş, ilerleyen zamanlarda da dile bakış açısında çeşitli değişiklikler yapmıştır.

“Eski kelimelerin yerine ya yenilerini ya da daha anlaşılır olanlarını koymuş. Hallihamur - haşır neşir, emare - belirti, levs - pislik, istihale - değişme, hassa - duygu vb. ama yazarın metni sadeleştirirken üslup kaygısından sıyrılmadığı görülüyor. Şöyle de söyleyebiliriz buna: motomot bir değişme değil Yakup Kadri'nin yaptığı. Söz gelimi, bugün de anlaşılabilir hakikat kelimesini gerçek olarak değiştiriyor da intikal etmek, tecerrüt gibi birçok kelimeye dokunmayabiliyor. Bunu, cümle yapısını bozmamak düşüncesine bağlayabildiğimiz gibi, eski kelimenin taşıdığı anlamın nüansını verememek kaygısına da bağlayabiliriz.” (Erdağı, s. 124).

3.1.2. Peyami Safa

“Lisan için fikir feda edilemez.” Diyor Peyami Safa. Onun sadeleşme konusundaki düşüncelerini inceleyecek olursak şu sonuçlar çıkıyor karşımıza:

“Peyami Safa'nın özellikle Genç Kalemler ile sistemleşen sadeleşme hareketine cephe aldığını görüyoruz. Peyami Safa lisânı sadeleştirmek için basit fikirlerin sınırlı lügati içinde bocalamayı gericilik olarak –kendi ifadesiyle söyleyelim-‘tereddî’ olarak nitelendirir ve bu yüzden Genç Kalemler'in önemli isimlerinden Ömer Seyfettin'i tenkit eder. Safa'ya göre Ömer Seyfettin'in eserlerinde ‘muğlak bir ruh tahliline rastlayamadığımız gibi, sadelik fikri onda basitliğe dönmüştür.’

Peyami Safa'nın kelime alışverişindeki temel prensibi, bu alışverişin bir realite olduğu ve buna karşı koymanın mümkün olmadığı şeklindedir. Safa, yabancı dillerden kelime almanın kaçınılmaz olduğunu söylemekle birlikte kâide-tamlamalar, terkipler gibi- alınmasına karşı çıkar. “Bütün müstakil milletler (bütün!) birbirlerinden kelime alabilirler; fakat hiçbir müstakil millet (hiçbir!) ihtiyacı yoksa kâide alamaz.” Bu yüzden Safa'ya göre üzerinde

durulması gereken esas nokta kâide alışveriştir. Çünkü bu, kültür emperyalizminin en sinsi ve en tehlikeli şeklidir ki dili temelinden sarsar.”¹⁸

Safa'nın dilde sadeleşme hareketi karşısındaki tavrı yukarıdaki açıklamalardan net bir şekilde anlaşılmaktadır. Dilden kelime atmak, duygu ve düşüncelerimizi ifade etmede kısır kalmak demektir. Sahip olduğumuz kelime dağarcığımız oranında etkili bir ifade gücüne sahibizdir.

3.1.3. Mehmet Akif Ersoy

Mehmet Akif Ersoy, taşıdığı vatan, millet sevgisi kadar, Türk diline de büyük önem vermiştir. Dilde tasfiye ve sadeleşme hareketlerine karşı duyarsız kalmamış, bu konudaki tavrını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

“Mehmet Akif dilin kültürel zenginliğini bozan, dili tarihi seyri içerisinde büyük bir çıkmaza sokan ‘tasfiye’ meselesine her zaman karşı çıkmıştır. Bu konuda ileri gidilmesinin dile zarar vereceğine inanan Akif, dilin sadeleştirilmesinin zamana yayılarak yapılmasını ama mutlaka yapılmasını ister.

Mehmet Akif Ersoy, başka dillerden etkileşimler sonucu dilimize geçen kelimeleri grameriyle aynen almamıza da karşı çıkar.

Birçok yazar gibi Akif de “dil”e gereken önemi vermiş ve özellikle o günlerde gündemde olan dilin sadeleşmesi meselesi hakkında düşüncesini ortaya koymuştur. M. Akif'e göre halkın bildiği, anladığı ve konuştuğu kelimeleri sırf yabancı kökenlidir diye dilden söküp atmak yanlıştır.”¹⁹

Halkın bildiği, konuştuğu, anladığı kelime ne kadar yanlış olursa olsun, bu kelimelere kendi sesimizi vermiş, onları kendi sınırlarımıza dahil etmişlerdir.

¹⁸ <http://sbe.dpu.edu.tr/13/245-254.pdf> (20.09.2009).

¹⁹ <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/170/170/abdullah%20sengul.pdf> (14.06.2010).

3.1.4. Faruk Kadri Timurtaş

“Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş Muallimler Birliği Başkanlığı yaptığı dönemde, son bir kez Dil Kongresi’nin yapılması gerektiği fikrini öne sürmüştür. Türkçe’nin içinde bulunduğu bataklığın olumsuz etkilerini ayrıntılı bir şekilde ele almış dilde yapılan uydurma müdahalelere her zaman karşı çıkmıştır. Timurtaş dildeki sadeleşme hareketlerini normal karşılamaktadır. Fakat bunun dilin kendi tabii gelişimi içerisinde meydana gelmesi gerektiğini söylemiştir.”²⁰

Dil, bir milletin yaşam tarzı, kültürü, geçmişi ve geleceğidir. Dilini kaybeden bir millet, bütün bu değerlerini kaybetmiş demektir. Kelime katliamı, dilin tabii seyrinin de bozulmasına neden olmuştur. Çünkü tasfiyeyi, sadeleşmeyi dil, kendi kendine zaman içerisinde yapmaktadır. Bilinçsizce yapılan tasfiye, hele de uydurmacılık, değerlerimizle aramızdaki kültür köprüsünü oluşturan dile büyük zarar vermiştir.

“Dünyanın hiçbir yerinde önüne gelenin dil üzerinde tasarruf edemediğini, kelimelerin değiştirilmediğini ifade eden ilim adamımız bu düşüncesini şu sözlerle açıklamaktadır:

Her kelimenin arkasında bir hâtra, bir târih, bir kültür vardır. Millet ve millî kelimeleri, istiklâl kelimesi atılırsa Büyük Millet Meclisi, Millî Mücadele, Kuvâ-yı Milliye, Millî İrade, Millî Hâkimiyet, İstiklâl Harbi, ‘Ya istiklâl ya ölüm’ söz ve mefhumlarına gölge düşmez mi? Halka mal olmuş, Millîleşmiş her kelimenin etrafında bir deyim, milletçe unutulmayan bir hâtra yok mudur?”²¹

²⁰ <http://www.tumgazeteler.com/?a=5019872> (16.06.2010).

²¹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=5019872> (16.06.2010).

Nasıl ki tarihi bir eser, renginde, mimarisinde, işçiliğinde, oymalarında, taşlarında, kullanılan malzemesinde tarihten izler taşıyorsa; kelimeler de sesiyle, ekiyle, köküyle, anlamıyla tarihten izler taşıyor, geçmişe ışık tutuyor demektir.

“Uydurmacılığı büyük bir yıkım ile bağdaştırdığı gibi dildeki bu girişimi gramer kaidesi tanımayan aşırı tasfiyeci bir anlayış olarak görmektedir. Timurtaş Türk dilinin gelişmesi ve zenginleşmesi için müdâfaa eden bir ilim adamıdır. Türkçe'nin kurtarılması için gösterdiği gayretin yanı sıra bu konuda çeşitli ilmi eserlerde vermiştir. İlim adamı Timurtaş uydurmacılık konusunda da düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

Uydurma kelimeler gramer şekli veya mânâ bakımından yanlış kelimelerdir. Dilin yapısına uygun, mânâca doğru kelimeler uydurma değildir. Bunlar türetilmiş kelimelerdir. Böylece durum, basın, bölüm, nitelik, açıklama türetilmiş yeni ve doğru kelimelerdir. Zorunlu, birey, koşul, doğal, yaşam ise yanlış ve uydurmadır.”²²

Bu düşüncesiyle Timurtaş'ın uydurma ile türetme arasındaki farkı oluşturan çizgisini açıkça görebiliyoruz.

“Dil için; Dil meselesi bir millî müdâfaa meselesidir. Dilimizi korumak, vatanı korumakla birdir. Çünkü dil de vatan kadar, târih kadar, gelenek ve töre kadar azizdir. Dil de bayrak gibi, aile gibi mukaddesattandır. Belki de hepsinin ifâdesi, onda olduğu için hepsinden öndedir. Dil olmayınca millet olmaz, milliyet olmaz. Milli kültürün baş unsuru dildir. Dil, sevgisi vatan sevgisi, ana sevgisi gibidir; sınırsızdır, her türlü fedakârlığı gerektirecek kadar engindir.”²³

Bu sözleriyle, Fâruk Kadri Timurtaş dil konusu hakkındaki hassasiyetini açık bir şekilde ifade etmiştir.

²² <http://www.tumgazeteler.com/?a=5019872> (16.06.2010).

²³ <http://www.turkansiklopedi.com/kultur/234-biyografiler/21411-faruk-kadri-timurtas.html> (17.06.2010).

3.1.5. Ziya Gökâlp

Prof. Dr. Fahri Unan, Ziya Gökâlp'in Yeni Lisân'ı ve Türkçenin Bugünkü Durumu başlığı altında ele aldığı yazısında Ziya Gökâlp'in düşüncelerini şu şekilde özetliyor:

“Türkçe'nin, her konuda bütün mefhûmları ve fikirleri ifâde edebilecek vasıflara sâhip, medenî ve ileri bir kültür ve ilim dili hâline gelebilmesi için, ‘Osmanlı dilinin’ bütünüyle bir tarafa bırakılmasını ve yeni yazı dilinin asıl malzemesinin halk edebiyâtının ürünlerinden seçilmesini; yeni yazı dilinin İstanbul halkının, bilhassa İstanbul hanımlarının konuştuğu gibi yazılmasını; halk dilinde karşılığı bulunan Arapça ve Farsça kelimelerin bütünüyle atılmasını, ancak tam karşılıkları bulunmayan, küçük de olsa bir nüans taşıyan Arapça ve Farsça kelimelerin mutlakâ muhâfazasını; Arapça'dan ve Farsça'dan Türkçe'ye geçen, fakat halk tarafından farklı (galat) telaffuz olunan kelimelerin orijinal şekillerinin değil, halkın telaffuz ettiği şekillerinin yazı dilinde kullanılmasını; yerlerini yeni kelimeler aldığı için, terim nitelikli kelimeler hâriç Türkçe menşe'li de olsa unutulmuş eski Türkçe kelimelerin diriltilmesine çalışılmamasını; terimlere ihtiyaç duyulduğunda, başka dillere mürâcaat olunmak yerine, bunların mutlaka Türkçe'nin kendi gramer kaidelerine göre îcat edilmesini; yeni dilde öncelikle Arapça'nın ve Farsça'nın bütün gramer kaidelerinin ayıklanmasını; halkın bilip kullandığı bütün kelimelerin menşe'lerine bakılmadan dilde muhâfaza edilmesini ve bunların kat'iyetle Türkçe sayılmasını; yeni dile esas alınan İstanbul Türkçesi'nin ses, şekil ve kelime husûsiyetlerinin bozulmaması için, Türkçe'nin diğer lehçelerinden kesinlikle kelime ve gramer kaidesi alınmamasını, ancak İstanbul Türkçesi'nin menfaatine netîceler elde edebilmek için bu lehçelerin ciddî bir sûrette tedkîkini gerekli görüyordu. Ona göre, ‘kelimeler, delâlet ettikleri mânâların

târifleri değil, işâretleri' oldukları için, türetildikleri köklere takılıp kalınmamalıdır; çünkü bunların mânâları iştikaklarını bilmekle anlaşılmaz.”²⁴

3.1.6. Faruk Gürbüz

“Hiç şüphesiz, akliselim ve hisselim herkes kabul eder ki, tekâmüllerini en az bin yıllık bir zaman içinde tamamlayabilmiş dillerde safiyet aranmaz. Yine her akliselim ve hisselim herkes kabul eder ki, geniş coğrafyalara yayılmış ve oralarda cihan devletleri kurmuş, tarihleri binlerce yıl gerilere uzanan milletlerin, komşu kültür ve medeniyetlerden almış oldukları kelimeleri tasfiye etmek, o milleti ve dilini tarihinden koparmak gibi bir maksada hizmet edecektir. Böyle bir istikametten bakıldığında, tasfiyeci bir anlayışın, bir dili ve kültürü asla kemale erdiremeyeceği gayet kolaylıkla görülebilir.”²⁵

Asırlık geçmişi olan, dünyaya hükmeden, imparatorluk vasfı taşıyan, fethettiği topraklarla birlikte geniş coğrafyalara yayılan ve farklı kültürlerle tanışma şansı olan bir milletin arı bir dile sahip olması, başka dillerden etkilenmemesi ve kelime alışverişi içerisinde bulunmaması mümkün değildir. Bunun doğal bir sonucu olarak da kelime alışverişi yapılmış ve dilimiz zengin bir potansiyele sahip olmuştur.

“Komşu komşunun külüne muhtaçsa, mutlaka diline de muhtaç olmuş ve olacaktır da. Bu gayet tabîî bir vakadır. Yabancı kelimelerden arı bir dile, ancak dış dünyaya, komşu kültür ve medeniyetlere kapalı, kendi daracık muhitlerine hapsolmuş, diğer milletlerle siyasî, iktisadî, içtimaî ve kültür münasebetleri kuramamış kabilelerde, ulus, oymak ve aşiretlerde tesadüf edebilir. Hatta bu dillerde bile tam safiyet bulmak yine de mümkün olmaz.

Dolayısıyla, imparatorluklar kurmuş, geniş coğrafyalara yayılmış, her coğrafyada farklı medeniyet ve milletlerle tanışmış, onlarla siyasî, iktisadî, içtimaî ve kültür alâkaları kurmuş milletlerin kültür ve ananeleri, musikileri,

²⁴ <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unan/popular5.html> (22.11.2009).

²⁵ Faruk Gürbüz, Türk Dilini Korumada ve Geliştirmede Mutabakat Noktaları, *Türkojji Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Bahar 2008, s. 410.

edebiyatları asla saf olamaz ve bu da bir millet için utanç duyulacak bir hâl değil, aksine gurur duyulacak bir meziyettir. Bu yüzden İngilizler, ‘Bahtiyardır o İngilizce ki onda her dilden kelime vardır.’ derler.” (Gürbüz, s. 410).

Bir insan topluluğunun dilinin “saf” olması için, o dili konuşan topluluğun kendisi dışında bir toplulukla hiçbir ilişki kurmamış olması gerekmektedir. Diller, başka dillerle olan ilişkileri arttıkça zenginleşir. Bu bakımdan Türkçe çeşitlilik gösterir. Aslında Türkçe başka dillerden kelime aldığı gibi, diğer dillere de kelime vermiştir. Fakat sadece alınan kelimeler üzerinde sıklıkla durulmuştur.

“Ne var ki, İngilizce de tıpkı Arapça gibi başka dillerden aldığı kelimeleri hususî bir söyleyişle, yani bu kelimelere İngilizcenin sesini vererek millîleştirir. Bu dilde hâlâ yüzde yetmiş beş nispetinde Lâtince ve Fransızca kelime vardır. Fakat bu kelimelerle öyle bir ses değişikliği yapılmış ve kelimeler öylesine İngilizce olmuştur ki, bunlar, bir milletin kelimelere millî bir mûsikî verişindeki sihirli coğrafya tesirini ve kavmî dehayı gösterir.” (Gürbüz, s. 411).

Unutulmamalıdır ki diller arasında tek taraflı bir ilişki kesinlikle olmaz. Eğer bir dil, karşı taraftaki dili etkilemişse, o dilden de mutlaka etkilenmiştir.

“Dolayısıyla dünyanın farklı coğrafyalarında on altı büyük cihan devleti kurmuş olan Türkçenin söz varlığının da İngilizce gibi birçok yabancı menşeli kelimelerden müteşekkil olması gâyet tabîidir.

Aynı şekilde, tasfiyecilerin uydurdukları kelimeleri saymazsak, bugünkü mevcut Türkçemiz de, bin yılı aşkın bir zaman dilimi içinde, Adriyatik kıyılarından başlayan, Kırım’dan Viyana’ya, Cezayir’den Yemen’e; Hint’e ve Çin’e kadar uzanan coğrafyalarda kurduğumuz vatanların toprağında tekevvün etmiştir diyebiliriz. Türkçe de; İngilizce ve Arapça gibi, yabancı kelimeleri kendi ses potası içinde eritmiş, onlarda mevcut yabancı kokusunu ve tadını tamamen silip süpürmüştür.” (Gürbüz, s. 411).

Dile giren yabancı bir kelime gramer kaideleriyle birlikte alınmamışsa, insanımız kendi ses kimliğimizi kelimeye yüklemişse, ortada korkulacak bir durum kesinlikle yoktur.

“Bütün yabancı kelimeleri Türk dili lügatinden atmayı gaye edinen görüş, akliselim ve hisselim kimselerce asla kabul edilemez. Çünkü bu tam bir şoven, yani ırkçı temayüldür. Bu harekâtı adı ancak dilde soykırım olarak adlandırılabilir. Böyle bir harekâtın başarıya ulaşacağı düşünülürse, yeryüzündeki her dil ilk doğduğu gündeki söz varlığı ile kalır. Meselâ, her Türk’ün gâyet kolaylıkla anlayabileceği ‘Aynı zamanda’ ifadesindeki yabancı asıllı kelimeleri tasfiye edelim. Bu ifadeden ‘aynı’ ve ‘zaman’ kelimelerini Arapça asıllı oldukları için çıkaralım. Görülecektir ki yalnızca Türkçede ‘-da’ eki kalacaktır.” (Gürbüz, s. 413).

Dilden kelime atmak sadece ilkel toplumlarda karşılaşılabilecek bir harekettir. Kelimeler, seslerin gelişigüzel bir araya getirilmesiyle oluşturulan değersiz unsurlar değildir. Asırlardır kullanılan kelimeleri, bu bizim değildir diye atmak, “Daha önce falan şehir bizim değildi. Verelim birisine gitsin.” demeye benzer.

“Halkın tabii refleksleri ile yapılmış kelimelere ‘uydurma’ demekten ziyade, ‘türetme’ demek doğru olur. Çünkü Türk dili tarihinde uydurma, mevcut yerleşmiş yabancı kelimelerin yerine yenilerini koymak şeklinde anlaşılmaktadır. Türetme ise bir ihtiyaç karşısında kendiliğinden olan bir buluş olarak kabul edilebilir.” (Gürbüz, s. 414).

Kelime türetmek, köklere dilde yer alan yapım eklerini kullanarak yeni kelimeler yapmak demektir. Eklemeli bir dil olan Türkçe bu bakımdan kelime türetmeye müsait bir dildir. Ancak bunun uydurarak değil, doğru ve yerli yerinde yapılması gerekir.

- “1. Türk dilinin mimarisini korumak. Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca gibi yabancı dillerin tamlamalar oluştururken, cümleler kurarken, kelimeleri teklik ve çokluk hallerine sokarlarken ve yapım eklerini ve çekim eklerini kelimelere eklerken takip ettikleri sırayı biz Türkçemize asla tatbik etmemeliyiz. (...)
2. Türk dilinin mûsikîsini korumak. Son zamanlarda yabancı dillerden alınan kelimeleri onlarca nasıl telaffuz ediliyorsa öyle telaffuz etme modası az da olsa baş göstermiştir. Bu moda karşı durmalıyız.
3. Tabîî eleme ve Tabîî kabullere dokunmamak. Bu çok önemli bir birleşme noktamız olmalıdır. Saf bir ırkın halen yeryüzünde bulunmaması ne kadar imkânsız ise, saf bir kelime dağarcığı, arı bir söz varlığı bulmak da o kadar imkânsızdır.
4. Tarihimize derin irtibatlar, geçmişimiz ile güçlü köprüler kuran kelimeler asla tasfiye edilmemeli. Böyle bir tavır, maziye düşmanlık, geçmişten utanma, kabuğunu beğenmeme gibi çeşitli ruh hâllerinin neticesi olarak yorumlanabilir. Eğer bu kelimeler tabîî ölümleriyle ölürlerse buna kelimelerin kaderi, tabîî ölümü denir. Aksi takdirde katledilmesi...
5. Hulasa dil bir ortak mal olarak düşünölmeli. Hiçbir yazar, şair ve bilim adamı kendi icat ettiği kelimelerle konuşmamalı ve yazmamalıdır. Bir şair ve yazar, bir bilim adamı, kelime haznemizde mevcut kelimeler arasından meramını anlatmaya muktedir kelimelerden istediğini seçme hakkına sahiptir. Böyle yapmakla o, kendi dil ve üslubunu kurar. Dildeki kişiliğini belirler. Ancak uydurma ve tasfiye, keyfi olarak kelime ithali hakkına, herkesçe malum Türkçe kelimeler varken yabancısını kullanma hakkına sahip değildir.”(Gürbüz, s. 433 – 435).

3.1.7. Tarık Buğra

“Türkçenin Genç Kalemler ile birlikte doğru yola girdiğini, bu yolda halkın edebiyat ve düşünce hayatıyla bütünleşmeye başladığını düşünen Tarık Buğra, Tek Parti döneminde başlayan dil ırkçılığının son derece tahrip edici neticeler doğurduğu kanaatindedir. Bunun için kendi neslinden birçok yazarı da

peşinden sürükleyen ve kısırlaştırıcı ‘öztürkçe’ macerasından uzak durmuş, özellikle ‘kültür kelimeleri’ dediği, bugünü geçmişe bağlayan kelimelerden yazarlık hayatı boyunca vazgeçmemiştir.”²⁶

Tarık Buğra da tasfiyenin yanlış bir dil hareketi olduğunu savunanlardandır. Dolayısıyla durumu dil ırkçılığı olarak nitelendirmektedir. Bugünü geçmişe bağlayan kelimelerden vazgeçmek, tarihi acımasızca silip atmaktır demektir.

“Tarık Buğra arı bir dil meydana getirmek iddiasını ‘dil ırkçılığı’ ve tasfiyecilik olarak görür. Birkaç yüz kelime Orta Afrika ve Avustralya’daki kabile dilleri hariç, ‘arı dil’ olmadığını söyleyen Buğra, Mustafa Kemal’in son dönemlerdeki dil anlayışıyla, ‘öztürkçecilerin’ yaptıkları arasında en küçük bir ilgi bulunmadığını belirtir. Buğra, Mustafa Kemal’in dilde girilen çıkmazın farkına vardığını Falih Rıflı’ya söylediği şu sözlerle hatırlatır: ‘Çocuk, çıkmaza girilmiştir. Türkçeyi bu çıkmazda bırakamayız, tabii yola gireceğiz.’” (Dönmez, s. 7).

Daha öncede belirtildiği gibi, dil değişimini, gelişimini tarihi seyri içerisinde kendi kendine yapacaktır. Ona uydurma bir yaklaşımla müdahale etmek doğal yapısını elbette bozacaktır. Çünkü dil rastgele bir araya gelmiş kelimeler topluluğu değildir.

“Tarık Buğra şu cümleleriyle dil konusundaki düşüncelerini anlaşılır bir şekilde ifade ediyor: ‘Öyle bir cümle yazarsınız ki, içinde bir tek Türkçe kelime bulunmaz, ama Türkçedir, gene öyle bir cümle yazarsınız ki, bütün kelimeleri Türkçedir, ama kendisi Türkçe olmaz.’

Türk düşünce ve sanat hayatını, kitaplarını ateşe vermekten, yani Timur ve Hülâgû barbarlığından, Vandallığından (eski kültür ve sanat eserlerini yakıp yıkmaya düşünce ve davranışı) başka bir şey olmuyor. Bu düşüncesini şöyle bir

²⁶ A. Osman Dönmez, Tarık Buğra’nın Türkçe Sevdası, *Sızıntı Dergisi*, Yıl 27, S. 319, Ağustos 2005, s. 7.

örnekle anlatmak ister Buğra: ‘Değiştirin aşk kelimesini –veya unutturun- Yunus Emre’den, Karacaoğlan’dan bugüne kadar yazılmış birçok büyük mısrayı, yazarlarıyla birlikte öldürdünüz demektir. Romanlar, hikâyeler, ilim eserleri ve piyesler de caba.’(Dönmez, s. 8).

Dilden bir kelimeyi atmakla sadece kelimenin kendisi değil, onunla birlikte nice atasözleri, deyimler, tamlamalar, bilmeceler, maniler, şiirler, vecizeler de bir çırpıda yok edilmiş olmaktadır.

“Tarık Buğra, 4 Nisan 1969 tarihli Tercüman Gazetesi’ndeki yazısına ‘öztürkçecileri’ kastederek ‘Kiralık Katiller’ başlığını koyar ve yazısını şöyle bitirir: ‘Sözün kısası bu arıcılar, bu öztürkçeciler başka hiçbir şey değil, kiralık kâtilerdir: kitaplarımızı kundaklamak için tutulmuş –veya kandırılmış- kiralık kâtiler. Ne kadar usta ve üstün sanatçımız varsa arkadan bıçaklamak, kitaplarını ateşlemek için tutulmuş –veya kandırılmış- kâtiler.(...) Yuf olsun bu oyunu -oynayanlara ve oynatanlara değil- uykulu gözlerle seyreden sanatçılara ve devlet sorumlularına. Onlar bu yuf’tan yakalarını kurtaramayacaklardır. Şimdi ve yarın. Tarih de yapışacaktır yakalarına onların.” (Dönmez, s. 8).

Öztürkçeciler, dille ilgili yaptıkları işin, milli bir iş olduğunu zannetmektedirler. Dilimizden kelime atmanın geçerli bir sebebi olması gerekmektedir.

“Dilde arıcılık düşüncesindekilerin kültür kelimelerine saldırmasına rağmen, gelişen teknolojinin bir neticesi olarak dile giren yabancı kelimelere gecikmiş olarak karşılık bulmaya kalkışmasını bir samimiyetsizlik olarak görür. Karşılık bulmaya çalıştıkları kelimeler ‘otobüs’ kelimesinde olduğu gibi köylere kadar ulaşmıştır, öyle veya böyle binlerce yazıya girmiştir. Bu tür teknolojinin getirdiği kelimelere hemen karşılık bulunması gerektiğini belirten Tarık Buğra, bu hususta Fransa Dil Akademisi’nin bir faaliyetine dikkatleri

çeker: ‘Amerika ilk atom denemesini yaptığı zaman, haberi alan Fransız Dil Akademisi, vaktin gece olmasına rağmen toplandı ve bu hâdisenin getireceği ve getirdiği terimlerin Fransızca karşılıklarını bulmak, bu işi de onlar halka intikal etmeden yapmak kararı aldı.’ (Dönmez, s. 9).

Dilimize tamamen yerleştikten, çeşitli işlevler kazandıktan ve milli ses yapımıza büründükten sonra kelimeyi dilden atmaktansa, dile girdiği anda ona karşılık türetmek, uydurmacılıktan kaçınmak daha mantıklıdır.

“Tarık Buğra yabancı kelimelerin alışkanlık hâline gelmeden Türkçe karşılıklarının bulunmasını ister. Dilin korunması ve kendi gücüyle gelişmesi için bu önemlidir. Tarık Buğra, ‘bütün, hep, hepsi, her’ kelimelerinin hepsinin ‘tüm’le karşılanmaya çalışıldığının altını çizerek dildeki nüansların yok edilmeye çalışıldığını belirtir. Nüansların ve deyim ayrıntılarının kaybolmasıyla kafanın yozlaşacağını, çölleşeceğini söyler. Dille ilgili yazılarında, bir televizyon programında kendisine yöneltilen, ‘Hakikatin yerine gerçeği koysak ne kaybederiz?’ sorusunu sık sık hatırlatan Buğra, bu soruya verdiği ‘Hakikati kaybederiz!’ cevabını tekrarlamaktan zevk duyar gibidir. Başka bir yazısında, ‘hakikat’ ile ‘gerçek’ kelimeleri arasındaki nüansın altını şöyle çizer: ‘Bir dil ırkçılığı psikoza içinde, gerçeğe sırt çeviren bir eğitim, büyük bir ihtimalle, hakikat ile bağlantı kurması çok zor insanlar yetiştirmeye mahkûm düşecektir; yani insan öğütecektir.’(Dönmez, s. 9).

Dilde milli olmanın ilk ölçüsü, herkes tarafından kullanılıyor olması, dilin kaidelerini taşıyor olması demektir. Türkçeleştirmek adı altında yapılan uydurmacılık, geçmişle olan bağlarımızı koparmaktan başka hiçbir işe yaramamaktadır. Sürekli eskilerini bir kenara atarak yerine yeni kelimeler getirerek değil, dilimize yerleşmiş tüm kelimelere sahip çıkarak, çorap değiştirir gibi kelime değiştirmeden, dildeki geçmiş ile bugün arasındaki anlaşılabilirlik daha üst seviyeye çıkarılır.

“Tarık Buğra, dilde oynanan oyunlar yüzünden, dünün hikâyecilerinin, şâirlerinin ve ilim adamlarının bize çivi yazısının yazarları gibi yabancılaştığını, onları anlamak için sadeleştirme faaliyetlerinin başladığını, hâlbuki Fransızların dünün büyük yazarlarının eserlerini bugün hiç sadeleştirmeye gitmeden anladıklarını belirtir. Bu tür oyunlarla nesillerin birbirine yabancılaştıklarına ve bunun neticesinde kültür kopukluğu meydana geldiğine işaret eder. Ayrıca Buğra, üç-beş yılda bir sözlük değiştirmeyi, lisan sahibi olmamakla eşdeğer bulur ve bu şekildeki bir hareketi, ihanet olarak görür. (...) Buğra, büyük sanat adamlarının dili nasıl zenginleştirdiğini Montaigne’den yaptığı iktibasla anlatır: Düşünce ve sanat adamları sözleri ve yazılarıyla dile değer kazandırır. Bu işi, dile yenilik getirmekten çok, onu bükmek, imkânlarını çoğaltmak, gücünü artırmak yoluyla yaparlar. Yeni ‘sözcükler’ getirmezler. Onları zenginleştirirler, anlamlarını ve kullanımlarını sağlamlaştırır, derinleştirir; onlara alışılmamış bir çeşni verirler; ama bunu da dört bir yanı düşünerek, ustalıklı yaparlar. Buğra, Montaigne’in yeni yazarların yaptığına ışık tutan cümlelerine de yer verir yazısının ilerleyen bölümlerinde: Zamanımızın yazarlarına bakınca, bu işin herkesin harcı olamadığı anlaşılıyor. (...) Yenilik oldu mu bayılıyorlar; işe yarayıp yaramadığı umurlarında değil: yeni bir kelime kullanabilmek hevesiyle eskisini atıyorlar. Çoğunda da attıkları kelime yenisinden daha kuvvetli, daha diri oluyor.” (Dönmez, s. 4).

3.1.8. Cemil Meriç

“Cemil Meriç yaşamı boyunca dile büyük önem vermiştir. Ona göre dil bir milletin hafızasıdır. Eğer bir toplum dilini kaybederse hafızasını kaybeder, bugünü düne bağlayan köprüler dinamitlenir. O, düşmanlarımızın tek fethedemediği kalenin dil olduğunu söyler.”²⁷

²⁷http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/oguzhan_karaburgu_cemil_meric_dusunceler.pdf (16.09.2009).

Hemen her yazar, dilimizdeki kelimelerin bizi geçmişe bağlayan köprüler olduğunu söylemektedir. Bu düşünceye katılmamak mümkün değildir. Dil bir milleti ayakta tutan en değerli unsurlardandır. Nesillerimize birbirine yabancı kılmamak için bu mirasımıza yeteri ilgiyi göstermeli, her zaman sahip çıkmalıyız.

“Cemil Meriç dil inkılâbına şiddetle karşı çıkar: ‘ Dilde inkılâp olmaz. İhtiyar tarih, dünyanın hiçbir ülkesinde böyle bir çılgınlığa şahit olmamıştır.’der. (...) bizdeki dile müdahalelere öfkesini böyle dile getiren Cemil Meriç, aynı şekilde “uydurma dil” faaliyetine de tepki gösterir. Uydurma dil faaliyetini, ‘bu bir sakamettir. Bir imha hareketidir.’ Sözleriyle ifade eder ve uydurma dile karşı olduğunu, hayatı boyunca bununla mücadele ettiğini, etmekte olduğunu ve edeceğinin altını çizer. Cemil Meriç’e göre uydurma dil, tarihten kaçanların, şuarsuzluğun, hafızasını kaybeden bir neslin, ülkesizlerin dilidir. (...)”²⁸

Dilde istikrar sahip olunan kelime dağarcığına yenilerini ekleyerek sağlanır. Mevcut kelime haznemizden kelime atarak bunu sağlamak boşa kürek sallamaktır. Batılı devletler kendi tarihi süreçleri içerisinde böyle bir dil katliamına maruz kalmadıklarından, asırlar önce yazılsa bile kendi yazarlarını çok iyi anlayabilmektedirler.

“Dilimizdeki tasfiye hareketi Cemil Meriç’in öfkesine hedef olan konulardan bir diğeridir. Dil, ona göre kendi seyrini takip eder. Tasfiyeyi devlet değil, zaman yapar. Bu yüzden yeni mefhumlara yeni karşılıklar elbette bulunacaktır. Ama dilin öz malı olmuş kelimeleri, kökleri Arapça ve Farsça’dır diye kovmamalıyız. Birincisi inşâ, ikincisi tahriptir. Cedlerimiz buldukları yeni kelimeleri devlet zoruyla kabul ettirmemişlerdir. Her buluş sadece bir teklif

²⁸http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/oguzhan_karaburgu_cemil_meric_dusunceler.pdf (16.09.2009).

olmuştur. Zira Osmanlı'nın 'tilcik' üretmeğe memur ulemâ-yı rüsûmu yoktur."²⁹

Dili seyrine bırakırsak kendi şeklini kendisi mutlaka alacaktır. Uydurmacılık ile yapılan dil, bitkinin üzerinden gerçek çiçeklerini koparıp, yerine yapma çiçek yapıştırmaya benzer.

“Yabancı kaynaklı kelimelerin dilimize girmiş veya girecek olanları ve bunların kullanımları ile ilgili tespiti de şu şekildedir: “Batı dillerinden alınacak yeni mefhumlara gelince, bunlar ya beşerîdirler, o zaman yeni olamazlar ve mutlaka dilimizde karşılıkları vardır; ya Batı tarihine bağlı mefhumlardır: sosyalizm, anarşizm, demokrasi gibi... ya bir icadın yani bir fethin beratıdır, onları olduğu gibi almışız veya Türkçeleştirmişiz, kim ne diyebilir?

Cemil Meriç'in dil konusunda yapılması gerekenlerle ilgili bir de teklifi vardır: Yapılması gereken: lafızları sağlam mefhumlara bağlamak, dilin mazbut bir kamûsunu vücuda getirmektir. Başka bir deyişle olanı korumak, yeni ihtiyaçları karşılamak için yeni ıstılahlar yaratmaktır.”³⁰

Cemil Meriç şu cümle ile dile verdiği önemi kısa bir şekilde özetlemiştir:

“Muzlim hayatımın biricik şerefi, biricik zevki, biricik mânâsı Türkçenin medafaasıdır.”³¹

²⁹http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/oguzhan_karaburgu_cemil_meric_dusunceler.pdf (16.09.2009).

³⁰http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/oguzhan_karaburgu_cemil_meric_dusunceler.pdf (16.09.2009).

³¹ Cemil Meriç, *Jurnal-2*, İstanbul 2009, s. 200.

3.1.9. Muallim Naci

Muallim Naci, Türk diline büyük önem veren ve Türk dili hakkındaki düşünceleri ile ufkumuzu açan değerli aydınlarımızdandır. Türk dilinin hayatımızdaki yeri hususunda önemli fikirlere sahiptir. Türkçeye olan bakışının altında milli bir dil yatar.

“Batı’yı yakalayabilmek ve ilmini dilimize aktarabilmek için pek çok yeni kelimeye ihtiyacımız olduğunu belirten Muallim Naci, bununda türetme ve alıntı yoluyla yapılacağını ifade eder. Bu konuda dilin doğasının rehber olarak kabul edilmesini ister. Aksi takdirde dil özgürlüğüne zarar verilmiş olacağını belirtir. Avrupalıların Latin ve Yunan dillerinden birçok sözcük almış olduklarını hatırlatan Muallim Naci, onların almış oldukları kelimeleri kendi şivelerine uydurup, kendilerine mal ettiklerine dikkat çeker.”³²

Muallim Naci, kültürel etkileşimler sonucunda diller arasındaki kelime alışverişinin olabileceğine dikkat çeker. Arapça ve Farsça’dan dilimize geçerek bizim millî ses kimliğimize bürünen kelimelerin kullanılmasını belirtirken bu kelimeleri dilden atmak isteyenlere de tepki gösterir.

3.1.10. Beşir Fuad

“Beşir Fuad bir milletin diğer dillerden aldığı kelimeleri asıllarıyla kabul ve muhafaza etmesine karşıdır.

.....

Beşir Fuad’a göre lisânımızın sadeleşmesine çalışmak, milletimize yapılacak en büyük hizmettir.”³³

³² http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1026063960_%c5%9feydaarzu1274.pdf
(04.03.2010).

³³ Çimen Özçam, İntikad’a Göre Muallim Naci ve Beşir Fuad’ın Dilimize Bakışları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:12, S. 1, Elazığ 2002, s. 99.

“Dil üzerine çalışacak insanların bu konuda uzman olmaları şarttır. Dilde tasarruf herkes tarafından yapılamaz. Lisânımız var ise onda tasarruf etmeye hakkımız da vardır. Fakat bu tasarruf, erbabına tevdî edilmek lazım gelir, yoksa her eli kalem tutan lisânda tasarrufa kalkışacak olur ise ne söyleyeceğimizi, ne yazacağımızı şaşırır kalırız.” (Özçam, s. 100).

3.1.11. Mehmet Kaplan

“Kaplan hoca, konuşma ve yazı dilindeki kelimeleri, kökenlerine bakarak Türkçe ve yabancı diye ayırmanın, bu şekilde öztürkçecilik yapmanın, dili arılaştırmaya çalışmanın yanlışlığı ve tehlikeleri üzerinde ısrarla durur. Eğer böyle yapılırsa Fuzulî, Bakî, Şeyh Galip, Namık Kemal, Fikret, Mehmet Akif, Yahya Kemal, hattâ Yakup Kadri, Reşat Nuri, Halide Edip, Peyami Safa, A. Hamdi Tanpınar gibi şâir ve yazarlar bile anlaşılmaz hâle gelecektir. Bir milletin kütüphanesi ancak böyle yıkılabilir. Hâlbuki her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada o, akan bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Her medenî milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her milletin dili, o milletin tarihinin âdetâ özetidir. Dünyada saf hiçbir ilim ve kültür dili yoktur. Özleştirmecilik, bu bakımdan tarihin akışına ve kültüre aykırıdır. Bütün gelişmiş milletler, diline giren, işlerine yarayan kelimelere kendi malları gibi sarılırlar.”³⁴

Dilimizde yer alan yabancı asıllı kelimelerin hangi dilden geldiği aynı zamanda tarih içerisinde bizim hangi kültürlerle iletişim halinde olduğumuzun da bir göstergesidir. Batılı devletlerde bizdeki gibi bir tasfiye hareketine rastlamak mümkün değildir. Onlar dillerinde farklı milletlerin izlerini taşımalarının gurunu duyarlar. Onlara göre uydurma dil nesillerin birbirleri ile olan bağlarını zayıflatır.

³⁴ Rıza Bağcı, Prof.Dr. Mehmet Kaplan’ın Kültür ve Dil Anlayışı, *Yağmur Dergisi*, S. 17, Ekim-Kasım-Aralık 2002, s. 2.

“Meselâ ünlü İngiliz şâir ve tenkitçisi Thomas Stearns Eliot, İngilizce’nin en büyük şiir dili olduğunu söyler ve bunu İngilizce’nin karışık, içinde çeşitli dillerden gelme unsurların bulunması ile açıklar. Onlarda bizdekine benzer ne bir özleştirme hastalığı, ne de bir tasfiye hareketi vardır. Onlar böyle bir şeyi akıllarından bile geçirmezler. Çünkü tasfiye, arılaştırma demek, herkesin bilmediği yeni (uydurma) kelimeler koymak demektir. Yeni kelimeler öz (?) olsalar bile, halka uzun müddet yabancı kalırlar. Alışılmışın üzerine alışılmamış bir kelimeyi koymanın, düşünce akımını ve düşünceyi aksatması bakımından büyük zararı vardır. Türkiye’deki tasfiye hareketi, eski kültür eserlerinden faydalanmaya engel olduğu gibi, yaşayan dili de binlerce kelimedenden mahrum etmiştir. Düşünce trafiğini düzenleyen kelimelerin hoyratça değiştirilmesi, Türkiye’deki nesillerin kafasını karıştırmış, kültür akışına sekte vurmuş, kavram kargaşası doğurmuş, kültürümüzün temel kaynağı olan bizi biz yapan binlerce eseri okunmaz ve anlaşılmaz hâle getirmiştir. Bu bir ilerleme değil, gerilemedir.” (Bağcı, s. 2).

3.1.12. Yavuz Bülent Bâkiler

Yavuz Bülent Bâkiler, Türkçeleşen, Türkçedir adlı yazısında Türk dili konusunda şu hususları aktarıyor:

“Limon, Yunanca bir kelime. Atalım mı onu dilimizden? Hayır atmayalım. Çünkü biz limon kelimesini 500 yıldan beri konuşa konuşa çoktan Türkçeleştirdik. Bazı halk türkülerimizde, onu ‘ilimon’ olarak taş a bile ektik. Merhum Ahmet Üstün’ün ikide bir okuduğu:

‘İlimon ektim taş a, ilimonda yâr Amman.

Amanın askerlik geldi baş a’

diye başlayan meşhur türküsünü bilenlerimiz çoktur. Türkçe’de (L) harfiyle başlayan kelime de olmadığı için, halkımız ‘lâzım’ kelimesini ‘ilâzım’ şekline

sokmuştur. ‘Lâzım’ Arapça bir kelime. Peki, atalım mı ‘lâzım’ kelimesini dilimizden?”³⁵

Limon kelimesini dilimizden atmak mümkün değildir tabî ki. Artık bizim öz malımız olmuştur bu kelime. Hangi millette, hangi kültürden dilimize girerse girsün, bizimle birlikte millileşmiştir. Mutfağımıza, çay ocağımıza, pazarımıza, marketimize, kısaca her yere girmiştir limon. Limonla aynı kaderi paylaşan kelimelerimizden biri de ”lazım” kelimesidir.

“Öztürkçeciler diyorlar ki:

— Atalım!

— Niçin atalım?

— Çünkü ‘lâzım’ Arapça bir kelime. Onu atalım yerine ‘gerek’ kelimesini koyalım.

— İyi ama ‘lâzım’ da bizim bin yıldan beri kullandığımız, Türkçeleştirdiğimiz bir kelime. ‘Lâzım’ı da kullanalım, Türkçe olan ‘gerek’ kelimesini de. Yunanca ‘limon’ kelimesine gösterdiğiniz yakınlığı, ilgiyi, sevgiyi ‘lâzım’ kelimesinden neden esirgiyorsunuz?

Öztürkçeciler bu soruya mantıkî bir cevap veremiyorlar.

Türkçemizde (R) ve (L) harfiyle başlayan kelime yoktur, dedim. Sadece (R) ve (L) harfleri mi Türkçe’de kelime başına gelmez? Ah keşke öyle olsaydı. Türkçe’de C-F-Ğ-H-J-L-M-N-P-R-Ş-V-Z harfleriyle başlayan kelime de yoktur.

Şimdi bana diyeceksiniz ki:

‘Nasıl olur? Bizim lügatlerimizde C-F-Ğ-H-J-L-M-N-P-R-Ş-V-Z harfiyle başlayan, belki on bin kelime var. Üstelik biz onları günlük hayatımızda da kullanıyoruz!’

Ama o kelimeler Türkçe değil ki! Dilimize, başka dillerden, önce misafir olarak geldiler, sonra yerleşip kaldılar ve zamanla tamamen bizim oldular. Yani Türkçeleştiler.” (Bâkiler, s. 248).

³⁵ Yavuz Bülent Bâkiler, *Sözün Doğrusu-2*, İstanbul 2006, s. 248-249.

Dilde yabancılaşma, dilin kendi kaidelerini bırakıp, başka dillerin kaidelerinin dilimize geçmesi; dilde karşılığı bulunan veya kullanılmakta olan kelimelerin yerine yabancılarının kullanılmaya başlanması; ihtiyaç sonucu dilimize giren yabancı kelimelerin de yabancı söyleyiş ve yazılış şekli ile kullanılmaya başlanmasıdır. Fakat hiçbir yabancı asıllı kelime dilimizde bu şekilde yer edinmemiştir.

“Meselâ Türkçede ‘c’ harfi ile başlayan kelime sayısı çok azdır. 5–6 civarındadır. Onlar da bugün kat’iyen kullanılmayan kelimeler:

Cıgay: Yoksul.

Cılay: Atların göğüslerinde çıkan bir hastalık.

Cigi: Sağlam.

Cincu. İnce.

Cuğda. İnce keçeden yapılan yağmurluk.

gibi. Türkçe’de (C) harfiyle başlayan kelimeler daha ziyade bazı sesleri taklitten ibaret. Cıv, cızırtı, cız, cıvcıv, cıyak cıyak, cıvil cıvil, cayır cayır gibi. Ama bu 5-10kelime dışında cahil – cadde – cami – câni – câsus – cehennem – celse – ceset – cevap – ceviz – cezve... Arapça’dır. Cadı – cam – cambaz – can – cânân – camekân – cendere – ciğer – cihan Farsça’dır. Cımbız Yunanca, ceren ceylân Moğolca’dır.

Şimdi, dilimizi Öztürkçe yapalım gerekçesiyle yola çıkarak bu kelimeleri dilimizden nasıl atabiliriz?

Yeni alfabemiz, bildiğiniz gibi 29 harften ibâret. C-F-Ğ-H-J-L-M-N-P-R-S-Ş-V-Z harfleriyle başlayan kelimeleri dilimizden çıkarıp atarsak geriye kalan kelimelerle nasıl edebiyat yapabiliriz? Nasıl düşünebiliriz? Nasıl konuşabiliriz?” (Bâkiler, s. 249).

3.1.13. Nihad Sâmi Banarlı

Dil bir milletin sahip olduğu en değerli servettir. Çünkü diller asırlar sonra kıvamına gelirler. İnsanları birbirine bağlayan dilden büyük başka bir kuvvet yoktur. Dolayısıyla tasfiye ve sadeleşme çalışmaları Türk diline önem vermiş her aydınımızın ilgisini çekmiştir. Bu konuda düşüncelerini öne süren yazarlarımızdan birisidir Nihad Sami Banarlı.

“Dilleri yıkmak... meselâ bizde yalnız Türkçeleşmiş sözleri değil, bizzat Türkçe sözleri de değiştirip, kelime diye zevksiz âhenksiz ve mâzısız birtakım sevilmez, anlaşılmaz sözcükler icâdetmek... Böylelikle, birbirleriyle anlaşmaları yâhut belirli sloganlardan başka bir şey anlamaları imkânsız hâle gelen tâze kalabalıkları, birer sürü hâline getirmeye çalışmak... ve sonra, bir değnekle, istenilen yola götürmek...”(Banarlı, s. 5).

Türkçenin kurallarına uygun kelime türetmek yerine, uydurmacı bir tavır sergilemek elbette zevksiz, ahenksiz bir dil meydana getirmiştir. Daha önce hiç karşılaşılmamış bir kelimenin, kökünden hareketle anlamı tahmin edilebilir. Fakat bu kelime uydurma bir kökten meydana geliyorsa tahminlerimizin bile önüne geçilmiş olur.

“Biz, Türkçemizi, çağdaş medeniyetlerin her hareketini ifadeye muktedir, zengin ve milli bir dil hâline getirecektik. Hedef buydu, çağdaş medeniyetlerle atbaşı yürüyecek bir kültür lisanı. Çünkü dil inkılâbına kadar, Türkçe’de Arapça terimler sistemi hâkimdi.

Köprücük kemiği yerine azm-ı terkova diyorlardı. Kalça kemiği yerine azm- harkafa diyorlardı. İşte bunlar değişecekti. Fakat yerlerine daha çirkinlerini koymak için değil, halk Türkçesinde zaten yaşamakta olan bilek kemiği gibi, göğüs kemiği gibi halk dehasının eseri olan sözleri ve benzerlerini koymak için...”(Banarlı, s. 5).

Yabancı bir kelimenin yerine Türkçe karşılık bulayım derken halk tarafından türetilen kelimeler bir tarafa atılmış, yerine tamamen Türkçe ile alakası olmayan kök ve eklerden oluşmuş kelimeler getirilmiştir. Hiç şüphesiz öztürkçeciler tarafından bununda gerekçesi açıklanamaz.

“Diller, bir târih boyunca, yalnız kelime sayısı bakımından değil, ses güzelliği bakımından da işlenmişlerdir. Bunun içindir ki kelimeler, asırların ve asırlar içinde millî ataların işledikleri birer söz mücevheri'dir. Onları âdî boncuk'larla değiştirmek La Fontaine'in horozu gibi, mücevherin kıymetini bilmemektendir.

Türkçe, birçok başka diller gibi, yalnız bir vatanda değil, milletimizin târih boyunca, nice müstakil ve muhteşem devletler kurduğu, çeşitli vatanlarda işlenmiştir. Türkiye Türkçesi'nin de güzelliğinde en büyük coğrafi tesir 900 yıla varan bir zamandan beri, Anadolu ve Balkanlar Türkiyesi'nin tesiridir. Fakat Türkçe, tıpkı Türk milleti gibi, tarihin son dokuz asrında, dünyanın üç kıtası üzerinde lisânî bir imparatorluk kurmuş ve bir imparatorluk dili hâlinde işlenmiştir. Bu bakımdan dilimiz, hüküm sürdüğü toprakların neresinde güzel bir ses bulmuşsa, onu kendi bünyesine almakta büyük kâbiliyet göstermiştir.” (Banarlı, s. 9–10).

Dilin bu etkileşimi onda zengin bir kültür birikimi meydana getirmiştir. Her coğrafyanın hatırası saklıdır kelimeler içerisinde. Halkımız bu kelimeleri büyük bir ustalıklarla işlemiş, her birine estetik kazandırmıştır. Bununla kalmamış, çeşitli anlamlar yüklemiştir. Bu kelimeleri dilde bir virüs gibi görmek milletimizin emeğine saygısızlıktır.

“Kelimeleri hor görmek, hâkir görmek, hele şu veya bu politik veya ideolojik sebeple dilden atılabilir görmek, onların oluş ve yontuluş tarihini bilmemekten veya umursamamaktan doğan büyük gaflettir. Çünkü milletlerin olduğu gibi, kelimelerin de tarihi vardır. Bir milletin ataları, asırlarca o kelimelerle duymuş, onlarla düşünmüş; birbirlerini ve evlatlarını o kelimelerle sevmiş, bu kelimeleri tamâmiyle millî bir sanatla işleyip güzelleştirmiş ve

kendi mûsikisiyle seslendirmişse...evlâtlar, artık o kelimelere düşman kesilemezler!..”(Banarlı, s. 15).

“Banarlı’nın Türkçe imparatorluk dilidir sözüne katılmamak mümkün değil. Kendisi bunu şu sözüyle ifade ediyor: “Her dil imparatorluk dili olamaz. Çünkü her millet imparatorluk kuramaz.” (Banarlı, s. 16).

Dünyada kaç tane millet var ki dilini imparatorluk dili olma şerefine yükseltsin. Güçlü bir milletin dili de güçlüdür. Nasıl ki bir imparatorluk veya bir devlet toprak kaybettikçe küçülür, dil de kelimelerini kaybettikçe basitleşir, ifade gücünü zayıflar.

“Ayrıca Banarlı öz dil konusundaki tavrını şu sözleriyle belirtmektedir: “Esasen yeryüzünde hiçbir kültür ve medeniyet dili, hiçbir zaman özdil olmak taassubuna ve basitliğine iltifât etmemiştir.” (Banarlı, s. 22).

Burada Banarlı dillerin mutlaka birbirlerinden etkilendiğini, kelime alışverişinin kaçınılmaz bir durum olduğunu, arı bir dile gelişmiş toplumlarda rastlanamayacağına açık bir şekilde vurgu yapmıştır.

“Bizim dil konusunda yapabileceğimiz en büyük iş, kelime fethinden, hatta kelime ithâlden korkmamaktır. Şu şartla ki onlara İngilizlerin, Fransızların bilhassa büyük Türk halkının yaptığı gibi derhâl millî damgamızı vurabilelim! Onları Türkçenin sesiyle ve kendi estetiğimizle millileştirelim. Çünkü Ortak Medeniyet’ler içinde milletlerin en büyük zaferi işte bunu yapmak, bunu yapabilmektir.” (Banarlı, s. 79).

Fethettiğimiz topraklara nasıl ki elimizden geldiği kadar sahip çıkıyorsak, aynı hassasiyeti fethettiğimiz kelimeler içinde göstermeliyiz. Çünkü dilimize kattığımız her kelimenin üzerinde bizim bayrağımız dalgalanmaktadır. Türkler bu kelimeleri kendi zevkine göre işleyerek Türkçe yapmıştır. Banarlı bununla ilgili şu cümlelere yer vermiştir:

Bizim dil hengâmemizde işlenen suç, Türkçe'yi yalnız Türkiye topraklarında dokuz asır işlenmiş bir dil olmaktan kopararak fakir bırakmamızdır.

“Ne diye üzüyorsunuz? Bir tek sözcük atıyor, yerine yenisini oturtuyoruz; bunda dilin ne ziyarı var? Sözü ilk bakışta tehlikeli değildir, hatta saf Türkçe sevgimizi destekler.

Ne var ki Türkçe, bir mecazlar ve cinaslar lisânıdır. Onda her kelimenin birçok mânâsı olmuş, her kelime birçok başka sözle birleşerek, zengin bir mânâ âlemi, bir kelime ailesi kurmuştur. Türkçeden, Türkçe veya Türkçeleşmiş bir kelime atmak çok kere bir kabile halkını toptan öldürmek kadar kabarık sayıda bir harcayıştır.” (Banarlı, s. 136).

Kendi güzel dilini, özleştireceğiz, diye yıkmaya çalışanların eline bırakarak her bakımdan zıyan eden tek ülke Türkiye'dir.

“Bir vatan coğrafyasında asırlarca işlendikten sonra güzelliğinin şâhikasına varmış bir dile böyle bir kasıt karşısında kayıtsız kalanların bolluğu da yine Türkiye'dedir. Bir zümrenin, millet dilini yıkmak için harekete geçip, resmi ve husûsi nice teşkilatı bu cinayetin emrine vermesi gibi görülmemiş bir dalâlet de yine yurdumuzda görülüyor!..

Hemen söyleyelim ki, târih, böyle bir sapıklığı bir daha ve hiçbir yerde görmeyecektir. Çünkü dilini yıkan bir millet nasıl bir içtimâi anemiye tutulur; nasıl birbirine düşman insanlar ve kütleler hâline gelerek bölük bölük bölünür? Bunun misâli Türkiye'de çok açık görülmüştür.

Başkaları, böyle bir illetten, artık, koleradan, tâundan daha şiddetle korkacaklardır.

Bunun ilk örneği, Yunanistan'da görülmüştür. Yunanistan'da da baş gösteren bir uydurma Yunanca hastalığı, mektep kitaplarına kadar girmiş fakat bu kitaplar bugünkü millî Yunan Hükümeti tarafından büyük şehirlerin

meydanlarına toplanarak yakılmıştır. Bunun belki en büyük sebebi, Yunanistan'ın önünde bir Türkiye misâli bulunmasıdır. “(Banarlı, s. 284-285).

Türkçe, bir kelimenin birden fazla anlamda kullanılmasında büyük bir ustalık göstermiştir. Dilimizde yer alan kelimeler anlam bakımından çok geniş sınırlara sahiptir. Türk milleti kelimeleri büyük bir estetikle işleme özelliğini sadece kendi kelimelerinde değil, yabancı kelimelerde de göstermiş, dilimize sonradan girmelerine rağmen yine büyük bir ustalıkla bu kelimelerin de anlam sınırlarını genişletmiş ve millileştirmişlerdir.

“Türkçede yer alan Türkçeleşmiş bir kelime atmak, ilk anda bir tek kelime atmak gibi görünse de hakikatte, bir kelimenin varlığından 10, 15, 20 ve daha çok mânâyı yok etmek gibi korkunç bir cesârettir. Bir kelimenin varlığında en az 15 mânâ ve deyim kaybetsek, bu, 1000 kelimedede 15.000 mânâ ve deyim eder ki, bu rakam, Türkçe'ye yapılmak istenen fenâlığın ancak bir parçasıdır.” (Banarlı, s. 318).

3.1.14. Necmettin Hacıeminoğlu

Türk dili ve edebiyatı profesörlerinden Necmettin Hacıeminoğlu, Türk dilinin müdavimlerindedir. Değerlerimi onun için vazgeçilmez unsurlardan biri olmuştur. Onun en büyük sevdası Türkiye ve Türk dünyasıdır. Türkiye'nin cehaletten, fakirlikten kurtularak çağdaş medeniyet seviyesine yükselmesi, Hacıeminoğlu'nu yaşatan en büyük güç ve idealdir.

Necmettin Hacıeminoğlu, milletimizin varlığını, ilim adamına yakışan bir ciddiyetle ele almış, bunu kültür değerlerimizin yaşamasında bulmuştur. Türkçe'yi, millî kültürümüzün şah damarı olarak bilmektedir. “Türkçenin Karanlık Günleri” isimli güzel bir esere imza atmıştır. Ama Türkçemizin güzelliklerini çiğneyen, dilimizi kısırlaştıran, kabalaştıran kişilere karşı sert bir tavır ortaya koymuştur.

Bir gün Türk Kültürü Dergisinde yazdığı bir makalede şunları özetlemiştir:

“Gençliği, babasının bayram tebriğini anlayamayacak bir seviyeye düşürmek, Öztürkçecilik değil, barbarlıktır!”

Öztürkçecilerden biri Necmettin Hacıeminoğlu’na cevap verdi. Dedi ki:

“Yani gençlerimiz, babalarının şu şekilde yazılan tabriklerini mi anlamalıdır? “Şeref-i hulûliyle mübâhi olduğumuz iyd-i said-i adhânın müteyemmim olması dua-yı vacibü’l-edasını bârigâh-ı ahâdiyyete i’lâ ve dü-çüşm-i ferzendanelerini bûs ile râsime-i tabriki i’lâ ederim.” (Bâkiler, s. 180).

Tasfiyeci anlayışa karşı çıkan aydınlarımızdan hiçbiri böyle bir Türkçenin kullanılmasını savunmamıştır. Yeter ki Türkçe olsun ama anlaşılmasa da olur düşüncesinden hareketle dile sahip çıkmaya çalışmak zaten izah edilmesi güç bir o kadar da anlamsızdır. Böyle bir Türkçe kullanılmasına Necmettin Hacıeminoğlu da taraftar değildir.

“Onun için, kendisine sataşan bay Öztürkçeciye cevap yazdı. Dedi ki:

1. Türk dilinin hangi devresinde, babadan oğla böyle bir bayram tebriki yazılmıştır?

2. Biz, zamanımızın gençliğinden bahsettiğimize göre, bugün bu şekilde tebrik yazan bir baba var mıdır?

3. Tarafınızdan uydurulmuş böyle bir sahte örneğin dilini beğendiğimizi ve gençlere öğretilmesini tavsiye ettiğimizi gösterecek delilleriniz nelerdir?

4. Gençlerin okullarda, millî kültür yadigârlarımızı okuyup anlayabilecek seviyede yetiştirilmesini istemek, tarihî Osmanlıca’yı günümüzün yazı dili hâline getirelim demek midir?” (Bâkiler, s. 181).

Gerçekten de Türk dilinin hiçbir döneminde böyle bir anlatıma rastlamak mümkün değildir. Bu nedenle uydurma bir metin olduğu kendisi tarafından da belirtilmiştir. Cevabın devamında Hacıeminoğlu şunları söylemiştir:

“Şimdi de hangi hareketin barbarlık olduğunu, hiçbir yanlış anlaşılmaya meydan vermeyecek bir açıklıkta tekrar edelim:

1. Türkçe’de yaşayan, karşılığı bulunmayan, bugün tarladaki köylünün, fabrikadaki işçinin, okuldaki çocuğun ve sokaktaki her türlü vatandaşın anladığı, kullandığı ve yabancı asıllı olduğunu dahi bilmediği, akıl, şuur, zekâ, vicdan, kalp, beden, ruh, can, namus, şeref, haysiyet, din, iman, kitap, kalem, defter, dünya, ahiret, cennet, cehennem, vatan, millet, devlet, şikâyet, zafer... gibi yüzlerce kelimeyi, masa başında, hem de ehliyetsiz kimselerin yalan-yanlış uydurdukları sözcüklerle değiştirmeye kalkışmak barbarlıktır.

2. Türk milletinin şarkısına, türküsüne, fikrasına kadar girmiş şeref gibi haysiyet gibi kelimeleri atıp onların yerine, konuşma dilinde kibir yahut izzetinefis mânalarında kullanılan ve Türkçe’ye Fransızca’dan geçmiş olan “onur”u almak budalalıktır. Bu yetmiyormuş gibi “onur”un Türkçe olduğunu iddia etmek ise barbarlıktır.

3. Sadece yabancı asıllı kelimeleri değil ‘alinyazısı, düşünce, sessizlik, korkunç, yalvarmak, yakınmak, bütün’ gibi Türkçe kelimeleri dahi ‘uydurma sözcüklerle’ değiştirmek hem budalalık, hem de barbarlıktır.

4. Türk milletinin iliğine işlemiş, ruhuna sinmiş ‘hayat, ömür, cesaret, vicdan, ahlâk’ gibi yüzlerce kelimeyi dilden atmaya kalkışmak, önce ahmaklık, sonra barbarlıktır.

5. Her biri bir başka dilden gelmiş olan, ‘kent, kamu, acun, tamu, uçmak, sınır, temel, amaç, örnek, zor’ gibi kelimeleri Türkçe diye göstermek ve bu harekete de öztürkçecilik adını vermek, katmerli bir cehalettir.

6. Bir yandan Atatürk’ün yolundan gidildiğini iddia ederek onun gölgesine sığınmak, diğer yandan da Ata’nın ölümünden önce benimsediği Güneş-Dil Teorisi üzerinde hiç durmamak ve bu teorinin ortaya atılış sebebini anlamamazlıktan gelmek ise, tipik bir sahtekârlıktır.” (Bâkiler, s.181–182).

3.1.15. Fatih Bağcıoğlu

Diller de medeniyetler gibi kendi varlığını korumak zorundadırlar. Medeniyetler geliştikçe onunla birlikte dilde gelişir, zenginleşir. Gelişmiş bir dil gelişmiş bir medeniyetin en büyük göstergesidir.

“Bir medeniyetin kurucularının yeni yeni nesne, hareket ve mefhumları karşılamak için, yeni yeni kelimelere ihtiyacı vardır. Bir dil bu ihtiyacı karşılamak için ya yabancı bir dilden kelime alır, ya kelime grupları teşkil eder veya yeni gövdeler meydana getirir. (Yeni kelimeler yapar.) Bizde, yani dilimizde medeniyetin ortaya çıkardığı bu yeni nesne, hareket ve mefhumları karşılamak için en son yol, köklerden gövdeler meydana getirerek, yeni kelimeler yapma yolu seçilmiştir.”³⁶

Kelime türetmede en doğru yol uydurma kök ve eklerle veya yabancı dillerin kaideleriyle değil; kendi kaidelerimizle, kendi ek ve köklerimizle yeni kelimeler ortaya koyabilmektir. Tabi türetmeye gerçekten ihtiyacımız varsa.

“Yeni kelimeler kelime kök ve gövdelerine yapım ekleri eklenerek teşkil edilirler. Ama bu rastgele olan bir iş değildir. Her kök ve gövdeye gelişigüzel ekleri getirmek suretiyle yapılan iş, kelime yapma değil, kelime uydurmadır. Böyle kelimeler dilde tutunamazlar, yabancılıklarını hemen hemen daima muhafaza ederler. Bazı kimseler, kendilerini zorlayarak o kelimeleri kullansalar bile, geniş, halk kitleleri bu kelimeleri benimsemezler. Şunu unutmamak gerekir ki kelime yapma ve kelime uydurmak birbirinden çok ayrı şeylerdir. Dilde yeni kelimeler yapılır, fakat yeni kelimeler uydurulamaz.” (Bağcıoğlu, s. 9).

³⁶ Fatih Bağcıoğlu, “Kelimeler Üzerine”, *Sızıntı Aylık İlim Kültür Dergisi*, Yıl 3, S. 32, Eylül 1981, s. 9.

Bağcıoğlu yeni kelimeler türetirken, uydurma olmaması için Şu hususlara dikkat etmemiz gerektiğini belirtir:

Canlı Kök

“Yeni kelimeler, kelime kök ve gövdelerine yapım ekleri eklenerek teşkil edildiğine göre, bu kök ve gövdelerde aranılacak vasıf bunların canlı olmasıdır. Yani o kök ve gövdelerin o anda, o sahada kullanılmasıdır. Yeni kelime yapmada kullanılan kelime kök ve gövdeleri o anda, o sahada kullanılmıyorsa, o kökler ldr, onlardan yeni kelimeler yapılamaz.” (Bağcıoğlu, s. 9).

Kelime türetirken kullandığımız kök ve eklerin hala canlı olması, dilde yaşıyor olması yeni kelimenin daha da anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Aksi takdirde meydana getirilen kelime ne kadar Türkçe olursa olsun yine anlaşılması güç olacaktır. Kullanılan kök, gövde ve ekler halk tarafından bilinen kelimeler olmalıdır.

“Kelime kökü kullanılmıyorsa, manası halk tarafından bilinmiyorsa yeni kelime ile kökü arasındaki mantık münasebet bilinemeyecek ve böyle kelimeler terim gibi ezberlenmesi gereken uydurma kelimeler olmaktan öteye gidemeyecektir.” (Bağcıoğlu, s. 9).

İŞlek Ek

“Yeni kelimeler teşkil edilirken dikkat edilecek en mühim hususlardan biri de kök ve gövdelerden yeni kelimeler yapmada kullanılan yapım eklerinin işlek olmasıdır. Ekin işlek olması demek dilde o ekle yapılmış birçok kelimenin bulunması, dilin o eki çok kullanması demektir. Bu ekler dilin hoŐlandıđı ve benimsediği eklerdir. Yapılan kelimeler bu eklerle teşkil edilirse, dilde kolaylıkla tutunur, halk tarafından benimsenir, dilin bünyesine girer.” (Bağcıoğlu, s. 10).

Kimi ekler işlevselliğini kaybetmiştir. Bu eklerle türetilen kelimelerin kalıcı olması, halk tarafından benimsenmesi zordur.

“Demek ki eklerde rağbet görme bakımından bir fark vardır. Meselâ: isimden isim yapma eki olan -cı, -ci, -cu, -cü, -çı, -çi, -çu, -çü eki Türkçenin eskiden beri işlek bir ekidir. Araba-cı, eski-ci, yol-cu, uyku-cu, göz-cü, kitap-çı, aş-cı, bek-çi, simit-çi, ok-çu, süt-çü... gibi. Yine isimden isim yapma eki olan -ka, -ge ise eskiden beri işlek olmayan bir ektir. Başka, özge gibi iki kelimedede bulunur.” (Bağcıoğlu, s. 10).

Ayrıca yapım ekleri haricindeki eklerle, Türkçede olmayan yapım ekleriyle veya yapım eklerinin isimden isim, isimden fiil, fiilden fiil, fiilden isim yapma ekleri olduğuna dikkat etmeden, gelişigüzel her isim kök ve gövdesine eklemek suretiyle yapılan kelimeler de uydurma olmaktan öteye gidemezler ve tutunamazlar.

Kelime Musikisi

“Yeni kelime teşkil edilirken dikkat edilecek diğer bir husus da, kök ve ekleri birleştirirken dilin ses kaidelerine, birleşme şartlarına, eklerin çok şekilliliğine uygun olarak hareket etmek ve ahenk itibarıyla dilin temayüllerine uyarak, onun hoşlanmadığı bir takım ses ve şekillerin meydana gelmesinin önüne geçmektir.

Dil ilmine göre kelime yapımında yukarıdaki hususlara hassasiyetle uymak gerekir. Yukarıda anlatılan esaslara uymadan yapılan kelimeler yanlış ve uydurma kelimeler olmaktan öteye gidemezler, dilde anarşiye sebep olurlar.” (Bağcıoğlu, s. 10).

Bağcıoğlu bahsettiği hususlar doğrultusunda örnek olarak birkaç kelimeye yer vermiştir:

‘olanak’

“Yapılan yeni kelimelerden biri olan ve imkân yerine kullanılmak istenen bu kelime yanlışır. Çünkü dilimizde işlek bir -anak, -enek eki yoktur. Bu ek, Türkçede sağanak, görenek gibi birkaç kelimedede görülür. Dilde işlek olmayan eklerle yeni kelimeler yapılamayacağına göre bu kelime yanlışır.” (Bağcıoğlu, s. 10).

-anak, -enek eki dilimizde işlek olmamakla birlikte, imkân kelimesi yerine olanak kelimesi getirerek, en basitinden; imkânı yok, imkân vermek gibi kelime gruplarımızı da yok etmiş olmaktadır.

‘anlak’

“Mefhum bakımından yanlış ve söylenişı çirkin kelimelerden biri de zekâ yerine kullanılmak istenen "anlak"tır. Çünkü zekâ sadece anlamak manası ifade etmez. Anlamak zekânın bir yönünü teşkil eder ve idrak ile alâkalıdır. Anlamak zekânın hususiyetlerinden ancak biridir, "zekâ", "idrak", "fehm", "zeyreklik" bu kelimelerin hepsini anlamak fiilinden yapılan kelimelerle karşılamaya çalışmak Türkçeyi bilmeyenlerin işidir. Dilde nüans ve mefhumlara dikkat etmek icap eder.

Türk milleti zekâsını "anlak" yapmayacak kadar zekidir.” (Bağcıoğlu, s. 11).

Anlak kelimesinin zekâ kelimesi karşısında ne kadar estetikten yoksun olduğu hemen dikkatleri çekmektedir.

‘bağımsızlık’

“Bağ- kökünden -m ekiyle yapılan, istiklâl ve müstakil yerine kullanılan bu kelime de yanlışır. Çünkü Türkçede isimden isim yapma eki olarak bir -m eki yoktur. Türkçede ancak fiilden isim yapma eki olarak -m eki vardır; almaktan alım, satmak'tan satım... gibi.

Milletimiz istiklâlini kaybetmedikçe "bağımsızlığa iltifat etmeyecektir."(Bağcıoğlu, s. 11).

Milli marşımızın adı olan bu kelimenin yerine yanlış bir ekle yapılan bağımsızlık kelimesini getirmek yapılan yanlışlıklardan biridir.

‘doğa’, ‘doğal’

“Bu kelimeler tabiat ve tabiî kelimeleri yerine kullanılmak isteniyor. İkisi de hem şekil bakımından hem mefhum bakımından yanlıştır. "Doğa" kelimesi doğmak fiilinden -a ekiyle yapılmış bir kelimedir. Hâlbuki Türkçede fiilden isim yapma eki olan -a işlek bir ek değildir. Kalıplaşmış olarak birkaç kelimedede görülür. Dil ilmine göre işlek olmayan eklerle yeni kelimeler yapılamaz. Tabiat kelimesi ayrıca "huy, mizaç" manasına da gelir ki bu manaları doğa kelimesiyle karşılamak mümkün değildir.” (Bağcıoğlu, s. 11).

Dilimizde bu şekilde oluşturulmuş yüzlerce uydurma kelime vardır.

“Bu kelimelerin dikkat çekici en mühim hususiyeti de medeniyetin ortaya çıkardığı yeni nesne, hareket ve mefhumların karşılığı değil, dilimizde mevcut, halkın bildiği, kullandığı, Türkçeleşmiş kelimelerin karşılığı olmasıdır. Böylece bilerek veya bilmeyerek nesiller bin yıllık bir mazinin, bin yıllık bir kültürün yabancı haline getirilmektedir. Dikkatli olmalıyız.” (Bağcıoğlu, s. 11).

4. BÖLÜM

4.1. TÜRK DİLİNDEKİ YENİ KELİMELELER

Dilimize yabancı dillerden girdiği düşüncesiyle öne sürülen kavramlar ve mefhumlar karşılığında türetilen yeni kelimeleri, türetme esnasında yapılan yanlışlıkları, yanlış ek ve kök kullanımlarını, bunun sonucunda karşılaşılan anlam yitimlerini şu şekilde ele almak mümkündür:

4.1.1. terbiye – eğitim

Terbiye kelimesinin manası Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'inde şöyle geçmektedir:

“terbiye (a.i rübüv'den) : 1. besleyip büyütme, beslenip büyütülme. 2. *eğitim³⁷ 3. görgü. 4. alıştırma. (...)

Terbiye-i bedeniye : 5. hafif cezalandırma. 6. bazı yemeklere konulan yumurta, limon, sirke salça gibi şeyler. 7. alıştırma [hayvan-]. 8. araba hayvanlarının dizginleri. 9. tavsiye; kayırma, koruma.”³⁸

Türk Dil Kurumu internet sitesinde yer alan Büyük Türkçe Sözlük bölümünde “terbiye” kelimesini mana olarak şu şekilde açıklanıyor:

“terbiye Ar. Terbiye

(I)a. 1. Eğitim: “Hepsi de karşılıklı bir iyilik ve bir terbiyeden istifade etmekteydiler.”-A.Ş.Hisar. 2. Görgü: “Davudi sesi, şetareti, terbiyesi kendisini hem kadınlara hem erkeklere sevdirmişti.” –A.H.Müftüoğlu. 3. Bazı yemeklerin suyunu türlü yollarla koyulaştırma. 4. Eti, pişirmeden önce çeşitli baharatlar,

³⁷ (*) işâreti bu sözlükte XX. Yüzyılın yeni kelimelerini gösteriyor.

³⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 2000, s. 1083.

yağ, salça vb. şeyler içinde bir süre bekletme. 5. Hayvanları alıştırma: “Sessiz sinema filminde bir yabani atın terbiye sahnesi gösteriliyordu.” –F.R.Atay.

Güncel Türkçe Sözlük

terbiye

(II) a. hlk. Araba hayvanlarının dizginleri.

Güncel Türkçe Sözlük”³⁹

Görüldüğü gibi Ferit Devellioğlu “terbiye” kelimesini açıklarken XX. yüzyılda verilen anlamını “eğitim” olarak açıklıyor. Fakat eğitim kelimesinin yukarıda bahsedilen diğer manaları taşımadığı ve terbiye kelimesini eğitim kelimesiyle karşıladığımızda bu kelimenin anlamında daralma meydana geldiği çok açık ortada. Türk dilinin tarihi gelişimi sürecinde ortaya çıkan dilde tasfiye hareketi böyle bir problemin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türk Dil Kurumu internet sitesinde yer alan Büyük Türkçe Sözlük bölümünde “eğitim” kelimesi ise şu şekilde açıklanıyor:

“Eğitim

a. 1. Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye: “Sadece kolejinizde değil eğitim işlerinin tümünde güvenilir bir danışman olabilirim.” – N.Hikmet.”⁴⁰

Tanımdan hareketle tasfiyecilere şu soruyu sormamak mümkün değil. Mademki biz terbiye kelimesi karşısında eğitim kelimesini ortaya attık, neden eğitim kelimesini açıklarken yemeğe konulan birtakım baharatlar, dizgin gibi anlamları eğitim kelimesinin tanımı içerisinde vermiyoruz? Çünkü eğitim kelimesi terbiye kelimesinin taşıdığı manaları tamamıyla karşılamıyor.

³⁹ <http://tdkterim.gov.tr> (05.04.2010).

⁴⁰ <http://tdkterim.gov.tr> (05.04.2010).

Eğitim kelimesi igid- (igidmek) fiilinden geldiği söylenmektedir. İgid- (igidmek) fiili Kutadgu Bilig'in Tengri Azze ve Celle Ögdisin Ayur (Tanrı Azze ve Celle Övgüsünü Söyler) bölümünde bu kelime şu şekilde geçmektedir.

“Bayat atı birle sözüg başladım
Törütgen **igidgen** keçürgen idim”⁴¹

Terbiye kelimesi karşısında türetilen eğitim kelimesini ek ve kök bakımından inceleyelim.

“eğ- (eğmek) : Fiil kökü

-i : Yardımcı ses (-i sesi fiilden fiil yapan bir ek olarak değil yardımcı ses olarak kabul edilir. Çünkü dilimizde böyle bir fiilden fiil yapan ek bulunmaz.)

-t: Türkçede eskiden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bir fiilden fiil yapma ekidir.”⁴²

Türk dili gramerinde –it olarak fiilden fiil yapım eki yer almadığından bu sesleri birleşik bir ek olarak kabul edilmez.

-i : eğiti- olarak kullanılan bir fiil dilimizde yer olmadığından yine burada da –i sesi yardımcı ses olarak ele alınır.

“-m : -m eki nesne ismi yapan fiilden isim yapma eklerinin çok işlek olanlarından biridir. Başlıca fonksiyonu fille ilgili bir hal, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, âlet, yer v.s. gibi çeşitli isimler de yapar: al-ı-m, sat-ı-m, geç-i-m, giy-i-m, kuşa-m, tak-ı-m, uçur-u-m, ver-i-m, iç-i-m, dön-ü-m, biç-i-m, boğ-u-m, doğ-u-m, öl-ü-m, at-ı-m, doy-u-m misallerinde olduğu gibi.” (Ergin, s.187–188).

⁴¹<http://www.edebiyatforum.com/lise-2-edebiyat-konu-anlatimi/kutadgu-bilig-ornek-metin.html> (06.04.2010).

⁴² Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 2000, s. 211.

Terbiye kelimesini Türk dilinden atıp yerine “eğitim” kelimesini koymak istemektedirler. Fakat terbiye hala deyimlerimizde yaşamaktadır.

Deyimler

“terbiye almak
terbiyesini vermek
terbiye etmek
terbiyesini bozmak”⁴³

Eğitim kelimesi terbiye kelimesini tam olarak karşılayabilseydi bu deyim “eğitimini bozmak” olarak da anlamlı olabilirdi. Hatta fırında terbiyeli tavuk yerine fırında eğitimli tavuk da kulağımıza gayet hoş gelirdi. Bütün eğitimli insanlar aynı zamanda terbiyeli, terbiyesiz insan da eğitimsiz insan olurdu. Farklı şekillerde ifade edecek olursak, eğitimli insanın terbiyesizi olmaz, eğitimsiz olanın da terbiyelisi olmazdı. Fakat durumun böyle olmadığı örneklerden açık bir şekilde görölmektedir.

4.1.2. eser – yapıt

Yapmak fiilinden türetilen “yapıt” ismi “eser” manasında kullanılmaktadır. Yapıt kelimesini şu şekilde inceleyebiliriz.

yap- : Fiil köküdür.

-1 : Fiilden-isim Yapım ekidir.

“Bugün bu ekle yapılmış görünen ve yapan, olan veya yapılan çeşitli nesnelere karşılayan bir çok isim vardır : yaz-1, sık-1, yap-1, ayr-1 (< ayır-1), çat-1, bat-1, yat-1, şaş-1, tart-1, say-1, yak-1, diz-i, çiz-i, çek-i (...) gibi.” (Ergin, s. 192).

⁴³ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/terbiye> (14.08.2010).

-t : İsimden-isim yapım ekidir.

“İşlek olmayan bir ektir. Denklik ifade eder. Yaş-ı-t, yeni yapılan eş-i-t misallerinde bu ek vardır.” (Ergin, s. 177).

Bu kelimedede –t eki eşitlik, denklik anlamı katmamıştır.

Yap- (yapmak) bir şeyi ortaya koymak, yapı ise yapılmış şey anlamındadır. Sonuna eklenen -t eki ile “yapı” ile “yapıt” arasında anlam farkı oluşturulmak istenmiştir. Bu iki kelimenin anlamı TDK sözlüğünde şu şekilde verilmiştir:

“yapı

a. 1. Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina. 2. Yapılmakta olan konut, yol, köprü vb. inşaat, konstrüksiyon. 3. Yapma, oluşturma, ortaya konulma, meydana getirme: Kırıkkale yapısı bir tabanca. 4. Canlı bir varlığın ruh veya beden özelliklerinin tümü, bünye, strüktür: ‘Yapısı sağlam, güzel bir erkekti.’ Y.Z.Ortaç. 5. Bütünün bir araya getirilişinde uyulan dizge, strüktür: Dil yapısı. Cümle yapısı. 6. fel. Öğeleriyle somut bağımlılığı olan bütün. 7. top. b. Parçaları ve öğeleri arasında yasaya uygunluk, durağan bağlar ve karşılıklı ilişkiler bulunan dizge veya bütün, strüktür.

yapıt

a. 1. Bir emek sonucunda ortaya konulan ürün, eser: ‘Yapıtının sağlamlığına güvenen her sanatçı gibi şakasını da iyi karşılamıştı.’- H.Taner. 2. Yayın, kitap: ‘Dergilerde bol bol, yapıtı bir yana bırakıp yazar kişiliklerine sataşan yazılara rastlarız.’-A.Ağaoğlu.”⁴⁴

Kelimelerin sözlükteki tanımlarından da anlaşıldığı gibi “yapı” kelimesi daha çok şantiye ile ilgili unsurları karşılamaktadır. “yapıt” kelimesi “eser” kelimesi karşılığı olarak oluşturulmuştur. Fakat bu kelimeyi tam olarak karşılamamaktadır.

“eser” kelimesinin anlam şu şekilde verilmektedir:

⁴⁴ <http://tdkterim.gov.tr> (10.04.2010).

“Eser (a.i.c. : âsâr) : 1. nişan, iz, alâmet. 2. te’lif. 3. basılmış kitap. 4. hadîs-i şerîf. 5 târih, vakayi kitabı. 6. bir kimsenin meydana getirdiği şey. 7. te’sir.” (Devellioğlu, s.232).

Bu kelimenin taşıdığı nişan, iz, alamet anlamını yapıt kelimesinde bulamıyoruz. Eğer yapıt bu kelimeyi karşılayabilseydi “Yapılan temizlikten sonra kirden eser kalmadı.” cümlesini “Yapılan temizlikten sonra kirden yapıt kalmadı.” şeklinde söylememizin hiçbir mahsuru olmazdı.

Ayrıca Arapça asıllı “âsâr” kelimesinden gelen eser kelimesi söyleniş itibariyle Türkçenin ses yapısına bürünmüş, milli bir kimlik kazanmıştır.

Bahsettiğimiz konuda Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş şunları söylemiştir:

“Yapmak kelimesinden türetilen yapıt ‘eser’ mânâsında kullanılıyor. Birçok mânâlar ifade eden (meselâ Eski Anadolu Türkçesinde ‘örtmek, kapamak’ gibi), birleşik fiillerde yer alan ve yanlış olarak ‘etmek’ yardımcı fiilinin yerine de kullanılan yapmak kelimesinde ‘eser meydana getirmek’ mânâsı yoktur. Birleşik fiiller dışında yapmak’ın gerçek mânâlarından en yaygın olanı ‘inşa etmek, bina etmek’ tir. Nitekim ‘yapı’ böyle bir mânâ taşımaktadır.

Dilimizde ‘-t’ eki geçit kelimesi gibi umumiyetle yer bildiren isimler meydana getirmektedir. Metinlerde ve halk ağızlarında bulunmayan, son zamanlarda teşkil olunan yapıt kelimesi de olsa olsa ‘yapı yapılan yer’ mânâsına gelebilir. Yapıt bu suretle ‘eser’ karşılığı değil, Fransızca’dan gelen ‘şantiye’ yerine kullanılabilir.”⁴⁵

Eser kelimesi “eser kalmamak” olarak deyimlerimiz arasında yaşamaktadır.

⁴⁵ Faruk Kadri Timurtaş, *Yaşayan Türkçemiz*, İstanbul 1981, s. 104.

4.1.3. hayat - yaşam

“yaşam” kelimesi Arapça kökenli “hayat” kelimesi karşılığında türetilmiştir. Her iki kelimenin sözlük karşılığını incelediğimizde şu anlamlarını görüyoruz:

“hayât (a.i) 1. dirilik, canlılık.” (Devellioğlu, s. 346.)

“hayat Ar.

(I) a. 1. Canlı, sağ olma durumu. 2. Yaşam(...) 3. Hayat biçimi, içinde yaşanılan şartların bütünü, yaşantı: Köy hayatı. Gece hayatı. 4. Meslek: (...) 5. Geçim şartlarının bütünü: (...) 6. Canlılığı gösteren hareket, kaynaşma: Bu köyde hiç hayat yok. 7. din b. Yazgı: Hayat onları bir türlü birleştirmede. 8. Yaşamayı sağlayan şartların bütünü: Ayda hayat yok. 9. Bir kimsenin tarihsel biyografisi, hayat öyküsü, hayat hikâyesi: Atatürk’ün hayatı.”⁴⁶

“yaşam

a. Doğumla ölüm arasında yaşanan süre, ömür, hayat: (...)”⁴⁷

“yaşam” kelimesinin “hayat” kelimesini tam olarak karşılamadığı yukarıdaki açıklamalardan kolayca anlaşılabilir. Sözlükte “yaşam” kelimesinin anlamı doğumla ölüm arasında yaşanan süre, hayat olarak veriliyor. “yaşam” kelimesi burada “hayat” kelimesine karşılıkmış gibi görünse de derine indiğimizde şöyle bir anlam farkı çıkıyor. Askerlik hayatı, okul hayatı, evlilik hayatı... vb deniliyor. Fakat bunların hiçbiri doğumla ölüm arasında süreklilik göstermiyor. Sadece insan ömrünün belli bir kısmını içeriyor. Hatta canlılığı gösteren hareket, kaynaşma anlamında “Bu köyde hiç hayat yok” cümlesinde doğum ile ölüm arasında geçen süre ile bir ilgisinin olmadığını görüyoruz.

Yaşam kelimesi yaşa- (yaşamak) fiiline Türkçede işlek olarak kullanılan –m fiilden - isim yapım ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

⁴⁶ <http://tdkterim.gov.tr> (18.04.2010).

⁴⁷ <http://tdkterim.gov.tr> (18.04.2010).

“-m eki nesne ismi yapan fiilden isim yapma eklerinin çok işlek olanlarından biridir. Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hal, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, âlet, yer v.s. gibi çeşitli isimler de yapar: al-ı-m, sat-ı-m, geç-i-m, giy-i-m, kuşa-m, tak-ı-m, uçur-u-m, ver-i-m, iç-i-m, dön-ü-m, biç-i-m, boğ-u-m, doğ-u-m, öl-ü-m, at-ı-m, doy-u-m, misallerinde olduğu gibi. Fiil kökündeki sedasız konsonantın sedalılaştığı yud-u-m (yut-‘tan), ad-ı-m (at-‘tan), tad-ı-m (tat-‘ tan) misalleri de bunlardandır.” (Ergin, s. 187–188).

Türetiliş itibariyle doğru olup, anlam itibariyle eksiklik görülmektedir.

“Yaşam ve Yaşantı kelimeleri de hatalı türetmeler sonunda ortaya çıkmıştır. Bunlardaki yanlışlık şekilden –ekin şekli durumundan- değil, ekin fonksiyon ve mânâsından, mefhumundan ileri gelmektedir. Dilimize işlek ‘-m’ eki bulunmakla beraber, bunun ifâde ettiği mânâ sınırlıdır. Bu ekle daha çok fiillerden hareket ismi yapılır. Bunlar bir defada yapılan iş ve hareketi gösterirler; bir içimlik ayran, bir atımlık barut gibi. Yaşam kelimesi ekin bu fonksiyonuna göre ‘bir kere yaşama’ demek olur. Hâlbuki yaşam ‘hayat’ yerine kullanılıyor. Aslında hayat mefhumu ile yaşamak kelimesinin ifade ettiği mânâ arasında fark vardır. Bunlar aynı şeyler değildir. Hayat, yaşama, yaşayış, ömür, canlılık, dirilik birbirleriyle münasebeti olan kelimelerdir. Fakat başka başka mânâlar taşımaktadırlar. Meselâ ‘falan adam hayatta mı?’ denir de; ‘Yaşamada mıdır?’ veya ‘yaşayıpta mıdır?’ denemez. Burada ancak ‘yaşıyor mu?’ kullanılır.

(...)

Yaşam ve yaşantı kelimeleri telaffuz bakımından da hoş değildir. Bunların hayat kelimesi yerine kullanılması her bakımdan yanlıştır.” (Timurtaş, s. 104–105.)

Hayat kelimesi dilimize girmiş ve bizimle birlikte işlerlik kazanmıştır.

Köroğlu Destanından

“Bolu beylerinin katında, can acısı bir taraftan, vücut hayat gitti, bir taraftan, bunda dertli dertli gözlerine mil atılmasına karşılık ağlaya ağlaya ne feryâd ü figan kılmış Bolu Beylerinin katında.” (Kaplan, s. 7).

Maniler

“Diken olup batma
Benim hayatım Fatma
Daima tatlı söz söyle
Sakın beni aldatma.

Denizde kum ziyade
Asker oldum piyâde
Seni öyle sevdim ki
Hayatımdan ziyâde

Yârin adı Melâhat
Onu sevmek kabahat
Her gün biriyle gezmek
O da başka bir hayat”⁴⁸

⁴⁸ Ahmet Kabaklı, *Dil Sarayımızdan Sökülen Taşlar*, haz. Türkey Gültekin, İstanbul 1981, s. 81.

Bilmeceler

“Hem yaşatır hem yıkarım,
Benden doğar kış, bahar, yaz,
Tâ ezelden beri varım,
Ben olmasam hayat olmaz

(Güneş)

Nice bin enhar içinde,
Kırmızı sular akar,
İnsanın hayatı,
O suyun akmasına bakar.

(Damar, kan)” (Kabaklı, s. 82).

Atasözleri

“İlim kalplerin hayatıdır.
Et yersen hayatın farıamaz, çalgı istersen aşkın farıamaz, kitap okursan
dinin farıamaz.” (Kabaklı, s. 82).

Deyimler

“Hayat adamı
Hayat arkadaşı
Hayat kavgası
Hayat memat meselesi
Hayat pahalılığı
Hayatı cehennem azabına dönmek
Hayatım boyunca
Hayat seviyesinin yükselmesi
Hayat tecrübesi

Hayatına istikamet vermek
Hayat greşini tek başına kazanmak
Hayatını bir yola bağlamak
Hayat kaynağı
Hayata atılmak
Hayata bağlamak
Hayata geçirmek
Hayata gözlerini yummak
Hayata küsmek
Hayat geçirmek
Hayatı kaymak
Hayatına girmek
Hayatın baharı
Hayatını (birine) borçlu olmak
Hayatını kazanmak
Hayatını yaşamak (bu söz grubunun yerine yaşamını yaşamak demek mümkün mü?)
Hayatta olmak
Hayat vermek” (Kabaklı, s. 82).
Hayat kelimesini katletmekle neleri katlediyoruz düşünmek lazım.

NOT:

“Enhar : nehirler

Memat : ölüm, ölümden sonrası

Farımak : (Fariğ olmak) Vazgeçmek, boşa gitmek.” (Kabaklı, s. 82).

Yavuz Bülent Bakiler Hayat-Yaşam ile ilgili güzel bir anısını şöyle dile getirmiştir:

“1982 yılında, Azerbaycan’dan, Ankara’ya bir şair arkadaşım geldi. İsmi Memmed Aslan! Onu alıp Kültür Bakanlığımıza götürdüm. Bazı daire

başkanlarımızla tanıştırdım. Aramızda güzel bir sohbet oldu. Bir ara söz, gelip Türkçeye dayandı. Azerbaycan Türkleri de bizim gibi Oğuz boyundan. Azerbaycan'da da Türkçe konuşuluyor.

Memmed Aslan, bin yıldan beri konuşa konuşa Türkçeleştirdiğimiz, çobana-yabana bile öğrettiğimiz bazı kelimelerin 'Arapça asıllıdır!' diyerek dilimizden sökülüp atılmasına şiddetle itiraz ediyordu. 'Bu yanlıştır!' diyordu. Ve 'Türk münevverlerinin maksadı, Türkiye'yi hem kendi edebiyatlarından hem de Türk dünyasından koparmak mıdır?' diye soruyordu. Diyordu ki:

'Bir baba düşünelim. Bu babanın 6 evladı olsun. Baba çocuklarına 6 katlı bir apartman yaptırırsın ve her katına bir evladını oturtsun. Günün birinde birinci katta oturan çocuk kendi dairesini yıkmaya başlasın. Kardeşlerinin 'aman yapma! Etme!' itirazlarına aldırmasın. Ve onlara 'size ne!' desin. 'Ben sadece kendi dairemi söküp götürüyorum. Ben kendi mülküm üzerinde istediğim gibi hareket etme hakkına sahip değil miyim? Bu malzemeyle gidip başka bir yerde kendime tek katlı bir ev yapmak istiyorum.

Peki; o birinci kat sahibinin öyle davranmaya hakkı var mı?'"(Bâkiler, s. 141).

Kelimeleri düşüncesizce katledenler, katlettikleri her kelime ile dile ne kadar zarar verdiklerinin, o kelime ile birlikte neleri de katlettiklerinin farkında değillerdir. Hatıranın devamı şöyle geliyor:

"Memmed Aslan devamla dedi ki:

'Siz Türkiye Türkleri olarak dilinizden 'hayat' gibi güzel bir kelimeyi atıyorsunuz. Yerine köksüz, ruhsuz, çıplak, bir 'yaşam' kelimesini getiriyorsunuz. Siz 6 katlı apartmanın birinci katında oturan ve oturduğu katı yıkmaya kalkışan o evlâda benziyorsunuz! Buna hakkınız var mı? Üst katlarda oturanları niçin düşünmüyorsunuz. Üst katlarda kimler var? Üst katlarda Azerbaycan, Özbekistan, Uygur, Başkurt, Tatar, Irak, İran ve Balkan Türkleri var. Çünkü biz de, Özbekler de, Uygurlar da, Başkurtlar da, Tatarlar da sizin şimdi 'yaşam' dediğinize, 'hayat' diyoruz. Sizin Türk dünyasının 'Dilde birlik'

idealini yıkmaya hakkınız var mı? Hayat, şiiirlerimize, türkülerimize, şarkılarımıza, ruhumuza, günlük konuşmamıza sinmiş bir kelime. Hayat kelimesini bilmeyen mi vardı? Ona neden kıydınız?’

Memmed Aslan’ın sorusuna hiç kimse cevap veremedi. Biz ki sevgilimize, yavrumuza ve en yakın dostumuza ‘Hayatım!’ diye diye hitap eden bir milletiz. Biz ki, ‘hayata atılmak’ için çalışırız. Biz ki, kendimize ‘hayat arkadaşı’ seçeriz. Biz ki, ‘vatanımız için hayatımızı veririz.’ Biz ki, hep ‘hayat-memat meselesi’ olan kimseleriz. Hayat kelimesine kıyamamak, ona yeniden hayat vermek lâzım.” (Bâkiler, s. 142).

4.1.4. medeniyet - uygarlık

Uygarlık kelimesi medeniyet kelimesi karşılığında dilimize sokulmuştur. Uygarlık kelimesi etimolojik bakımdan karmaşık bir kelimedir. Bu hususta şöyle bir düşünce belirtilmiştir:

“Uygarlık, etimolojisi meçhul bir kelimedir. Gerek eski metinlerde, gerek Türk lehçelerinin hiç birinde böyle bir kelime yoktur. Bu kelimeyi uyduranların verdikleri izaha göre Türk boylarının en medenisi Uygurlar olduğundan ‘medeniyet’ kelimesine karşılık olarak o ulusun adını almışlarmış. ‘Uygur’ kelimesi neden ‘uygar’ oluyor? Türkçenin fonetik kuralına göre dar yuvarlak vokalin (u), kaide icabı düzleşirse, ‘a’ değil ‘ı’ olması icabederdi.

‘medeniyet’ kelimesi gibi çok önemli bir kelimenin yerine öztürkçeleştirelim diye etimolojisi karanlık, anlamca ‘medeniyet’ ile ilgili olmayan bir kelimeyi ortaya atmak doğru hareket olmasa gerektir.”⁴⁹

Bu iki kavram ile ilgili şu düşüncelere de rastlıyoruz:

“Uygarlık veya medeniyet, bir ülke ya da toplumun maddi ve manevi varlıklarının; düşünce, sanat, bilim, teknoloji ürünlerinin tamamını ifade eder.

⁴⁹ Abdulkadir İnan, *Yaşayan Türkçemiz 2*, İstanbul 1981, s. 122.

‘uygarlık’, bir toplumu başka toplumlardan ayıran, onun özgün yanını ortaya koyan, yaşam biçimlerinin, kullanılan âlet ve teknolojinin, çalışma biçim ve yöntemlerinin, inançların, düşünsel ve sanatsal faaliyetlerinin, siyasal ve sosyal örgütlenme biçimlerinin bütünüdür.

Uygarlık anlamında Batı Avrupa dillerinde kullanılan sözcük ‘civilisation’, İslam dünyasında ise medeniyettir.

Medeniyet ve uygarlık kavramları çoğunlukla aynı anlamda kullanılmakla birlikte, uygarlık daha geniş bir anlam taşır. ‘medeniyet’, belirli bir insan topluluğunun belirli bir coğrafya üzerinde ve belirli bir zaman içinde ortaya koyduğu değerlerle sınırlıdır. ‘Uygarlık’ ise, binlerce yıl devam eden gelişmeler sonunda ortaya çıkan ve tüm insanlığın ortak eseri olan evrensel birikimlerdir. Uygarlığın ortaya çıkmasında insan aklının, bilim ve teknolojinin katkısı vardır. Uygarlığa tarih boyunca sayılamayacak kadar çok ülkenin ve ulusun katkısı olmuştur. Bu katkı hala sürmektedir.”⁵⁰

“Uygarlık” kelimesinin “medeniyet” kelimesi karşısında uydurulduğu açık bir şekilde bellidir. Çünkü Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlükte “medeniyet” kavramının anlamı şöyle geçmektedir.

“medeniyet Ar. Medeniyyet
a. top. b. Uygarlık: (...)”⁵¹

Eğer aralarında anlam farkı varsa her iki kavramı da ayrı ayrı tanımlamak icap ederdi.

“Ne güzel söylemiş ünlü şairimiz Mehmet Akif Ersoy:

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar.
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,

⁵⁰ <http://www.edebiyatogretmeni.gen.tr> (20.05.2010).

⁵¹ <http://tdkterim.gov.tr> (29.05.2010).

‘Medeniyet!’ dediğin tek dişi kalmış canavar?’⁵²

Yıllardır damarlarımıza kadar işlemiş bu dizelerdeki ‘medeniyet’ kelimesini çıkarıp nasıl ‘uygarlık’ kelimesini konulabilir. Bu kavram artık Arapça kimliğinden çıkmış kendi ses kimliğimize bürünmüş, bununla da kalmayıp dilimize, marşımıza girmiştir.

4.1.5. kalem - yazacak

“Kalem” kelimesi karşısında “yazacak” kelimesini görünce şaşırılmamak elde değil. Dili bu kadar basitleştirmek içler acısı bir durum. Yedisinden yetmişine kadar herkesin özümsemiği bir kelimeyi bu kadar pervasızca katletmek, menşei olmayan uydurma kelimelerle ifade etmek dilimizi tek ayaküstünde tutmak değil de nedir? Kalem kelimesinin sözlükteki anlamını incelediğimizde yazacak kelimesinin bu kavramı kesinlikle karşılamadığını açık bir şekilde görmek mümkündür.

Osmanlıca-Türkçe sözlükte “kalem” kelimesinin anlamı şöyle geçiyor:

“kalem (a.i.c. .aklâm) : 1. kalem. 2. taş yontmaya yarayan demir âlet, keski. 3. tülbent ve kumaşlara boya çekmek üzere kullanılan bir çeşit fırça. 4. yazı çeşitlerinden her biri. 5. bir ağacı aşılama üzere diğer ağaçtan kalem şeklinde kesilmiş olan aşı. 6. yazı, yazma. 7. daire, dairelerde yazı işlerinin görüldüğü yer, büro. 8. bir listede yazılı nesnelere her biri.” (Devellioğlu, s. 484).

Buradan da anlaşılıyor ki “yazacak” kelimesini dilimize sokmak isteyenler anlam olarak neleri yitirdiklerinin farkında olmasa gerek. Bırakın böyle bir kelimeyi dilimize yerleştirmek teklifini yapmak bile söz bayrağımıza büyük hakarettir.

Etimolojik olarak incelediğimizde yazacak kelimesi yaz- (yazmak) fiil kökünden türetilmiştir. –ecek/-acak eki dilimizde gelecek zaman eki olmakla birlikte fiilden isim yapan eklerimizdendir.

⁵² <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=393> (02.08.2010).

“313. -acak, -ecek

Açıl-acak (yol), görül-ecek (iş), gibi isimlerle yak-acak, yi-y-ecek, iç-ecek, gel-ecek (istikbal) gibi kalıcı isimlerde bu ek vardır.” (Ergin, s.199.)

Kelime türetme bakımından doğru görünse de anlam olarak büyük kayıplara neden olduğundan aydınlarımızın bu kelimeyi dilimize dahil etmek istemeleri yanlıştır.

Şu hususu iyi anlamak gerekir: Türkiye Türkçesinde ağız olarak yazacak kelimesi kullanılmaktadır. Bu dilimizin zenginliğinin bir göstergesidir. Bunu yok saymak elbette yanlıştır. Fakat asıl yanlış “kalem” kelimesini Arapça kökenli olduğu için tamamen dilimizden çıkararak yerine yazacak kelimesini kullanmayı tavsiye edenlerin öne sürdükleri bu düşüncedir.

“Kazaklar kalam, Türkmenler galam, Uygurlar kalem, Tatarlar kalem, Özbekler kalem, Başkurtlar kölam diyorlar. Demek ki kalem kelimesi bütün Türk dünyasında ortak bir kelime. Peki, biz Türkiye Türkçesi’nden kalem kelimesini çıkarıp atmakla, onun yerine ‘yazacak’ kelimesini almakla ne kazanacağız acaba?

Diyelim ki ‘kalem Arapça’dır, üstelik Kur’an-ı Kerim’in 68. Sûresinin de ismidir’ gerekçesiyle onu Türkçemizden atıp yerine yazacak kelimesini aldık. Peki, bu güzelim kalem kelimesiyle birlikte dilimize giren deyimleri ne yapacağız?

Meselâ ‘kalem kaşlı’ yerine ‘yazacak kaşlı’ mı diyeceğiz? ‘Kalem odasına’, ‘yazacak odası’ desek yakışık alır mı? ‘Üç kalem kumaş, beş kalem ilâç’ yerine ‘üç yazacak kumaş, beş yazacak ilâç’ cümlesi sizi de güldürmüyor mu?

Artık gitsin ‘kalem işi’ gelsin ‘yazacak işi’. Gitsin ‘kalem parmaklı’ gelsin ‘yazacak parmaklı’. Gitsin ‘kâğıda-kaleme sarılmak’, gelsin ‘kâğıda-yazacağı sarılmak’.

Kaleminden kan damlayanların, kalemiyle geçinenlerin, kalem sahibi olanların, her konuda kalem oynatanların yerlerini kimlerin alacağını düşünün lütfen!” (Bâkiler, s. 161).

Nerelerde kullanıldığına bakacak olursak, kalemin dilimizdeki yeri daha iyi anlaşılır:

“kalem açmak
kalem çekmek
kaleme almak
kaleme gelmek
kaleme kâğıda sarılmak
kaleminden çıkmak
kaleminden kan damlamak
kalemi olmak
kalem açacağı
kalem aşısı
kalem beyi
kalem efendisi
kalem erbabı
kalem işi
kalem kaşlı
kalem kavgası
kalem kutusu
kalem pil
kalem sahibi
kalemtraş
çalakalem
dolma kalem
kara kalem
kurşun kalem
tükenmez kalem

boya kalemi
dudak kalemi
göz kalemi
kontrol kalemi
kopya kalemi”⁵³

Kontrol kalemi gibi bazı söz gruplarında görüyoruz ki kalem artık yazma işinden çıkmış sadece şekil itibariyle anlam katmıştır. Bunun yaz- (yazmak) köküyle bir alakası kalmamıştır.

4.1.6. can - tin

“tin” kelimesi “can” kelimesi karşılığında dilimize girmiş yeni bir kelimedir.

“can” kelimesi Farsça asıllı bir kelime olup bizimle birlikte milli bir kimlik kazanmıştır. Türkçenin en işlek kelimeleri arasındaki yerini almıştır.

“cân (f.i.) : 1. cân, ruh. 2. hayat, yaşayış. 3. gönül. (Devellioğlu, s. 124.)

can Far.

a. 1. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık. 2. Yaşama, hayat: (...) 3. Güç, dirilik: (...) 4. Kişi, birey (...) 5. İnsanın kendi varlığı, özü: (...) 6. Gönül: (...) 7. Bektaşilik ve Mevlevilikte tarikat kardeşi: (...) 8. sf. Çok içten, sevimli, sevilen, şirin (...)”⁵⁴

Can kelimesinin anlamı Osmanlıca-Türkçe Sözlükte ve Türk Dil Kurumu internet sitesi Büyük Türkçe Sözlük’te yukarıdaki şekilde belirtilmiştir. Yine Türk Dil Kurumu’nun sitesinde “tin” kelimesinin anlamı da şu şekilde geçmektedir.

“tin

⁵³ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/kalem> (09.06.2010).

⁵⁴ <http://tdkterim.gov.tr> (09.06.2010).

a. ruh b. 1. Ruh. 2. fel. Birtakım fizikötesi kurucularının, gerçeği ve evreni açıklamak için her şeyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dışı varlık.”⁵⁵

Bu açıklamalardan hareketle “tin” kelimesinin “can” kelimesi karşısında güçsüz kaldığı, “can” kelimesinin karşıladığı anlamları tam olarak karşılamadığı, “can” kadar anlam zenginliğine sahip olmadığı açıkça görülmektedir. Üstelik Farsça asıllı “can” kelimesini öztürkçe yapalım derken yerine yine yabancı asıllı başka bir kelime olan “tin” i koymanın mantığı tartışılır.

“Bazı zavallılar, cahiller, gafiller... Sanıyorlar ki tamamen Türkçeleşen Arapça, Farsça asıllı bir kelimeyi dilimizden çıkarıp attık mı, yerine Öztürkçe bir kelime koyduk mu, dilimizi sadeleştirmiş, zenginleştirmiş oluruz. Böyle düşünenler kocaman bir kristal vazoya ceviz büyüklüğünde bir taş atanlardır. Sedef çerçeveli bir boy aynasına bir yumruk vuranlardır. Yani Türkçemizin zamanla kurumasına, anlaşılmaz hâle gelmesine göz yumanlardır, zemin hazırlayanlardır.

Talim Terbiye Kurulu zihniyetiyle hazırlanan Öztürkçe bir sözlükte Meselâ: can kelime de yoktur. Neden ? Çünkü can kelimesi Farsça’dır da ondan. Peki, ‘can’ kelimesinin yerine ne konulmuştur? ‘tin’ kelimesi konulmuştur. Peki, bu tin kelimesi Öztürkçe midir? Hayır. Etice’dir. Eti’ler Türk müdür? Hayır değildir! Eti’ler Türk olsa bile yedi bin sene önce konuşulan bir dilin tin kelimesini bin yıldır konuştuğumuz, sevdiğimiz, bildiğimiz capcanlı can kelimesinin yerine koymanın ne faydası var? Beyinsiz, vicdansız, vatansız adamlar dil konusunda, ‘Aman Arapça, Farsça kelimeler olmasın da nece olursa olsun!’ diyorlar.” (Bâkiler, s. 15–16).

“can” kelimesi deyimlerimize, atasözlerimize hayatımızın her anına girmiş, bizimle bütün olmuştur.

⁵⁵ <http://tdkterim.gov.tr> (09.06.2010).

“Can alıcı nokta
Can alıp can vermek
Can atmak
Can beslemek
Can boğazdan gelir
Can cana, baş başa
Can çekişmek
Can çıkmayınca huy çıkmaz
Can damarına basmak
Can dayanmamak
Can gelmek
Can havli
Can korkusu
Can kulağı ile dinlemek
Can pahasına
Can sıkıntısı
Can vermek
Can yakmak
Cana kıymak
Candan yürekten
Canı burnunda
Canı cebinde
Canı cehenneme
Canı çıkmak
Canı istemek
Canı isterse
Canı sağ olsun
Canına minnet
Can eriği
Can kuşu
Cankurtaran

Can dostu
Can düşmanı
Canına can katmak
Can çekişmektense ölmek yeğdir
Can derdinde olmak
Canına susamak
Canına tak etmek
Canından bezmek
Canını dişine takmak”⁵⁶

Tüm bu canım kelime ve kelime gruplarını dilimizden çıkarmak mümkün mü?

4.1.7. şart - koşul

Yapılan yanlış türetmelerden bir tanesi de “şart” kelimesi karşılığında türetilmiş “koşul” kelimesidir. Dilimizdeki ekleri incelediğimizde fiilden isim yapan –ul veya –l eki karşımıza çıkmaz. Bu ek fiil köklerine değil isim köklerine getirilmektedir. Bu nedenle hem ek hem de taşıdığı anlam bakımından “koşul” yanlış türetilmiş kelimelerden biridir. Şart koşmak kelime grubunun yerine koşul koşmak demek büyük bir ifade bozukluğu olur.

Şart kelimesi Arapça “şürût” kelimesinden gelmektedir. Anlam olarak şart, vaziyet, hal olarak kullanılmaktadır.

“Şart (a.i.c. : şürût): 1.şart. 2. vaziyet, hal. 3.yemin.” (Devellioğlu, s.979).

“ ‘şart koşmak’ deyimindeki mana şart kelimesi üzerindedir, koşmak yardımcı fiil durumundadır; esasen deyim bir birleşik fiil mahiyetindedir. Bir birleşik kelimedede aslî kelimeyi atılıp yardımcı durumunda olan kelimedden yeni bir kelime teşkil edilmez. Teşkil edilen kelime, hangi kelimedden üretildiyse

⁵⁶ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/can> (07.09.2010).

ancak onun mânâsını ifâde eder, teşkili içerisinde bulunan diğerkelimenin mânâsını taşıyamaz.

Koşul kelimesi, eki yanlış olmakla beraber, sâdece ‘koşmak’ fiili ile münasebeti olan bir mânâ taşıyabilir. Hiçbir zaman ‘şart’ kelimesi ile aynı mânâyaya gelmez. ‘şart’ kelimesini herkes bildiğine göre, yanlış ve uydurma olan ‘koşul’ kullanılmamalıdır.”(Timurtaş, s. 50).

Bâkiler de bu konu hakkındaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Şart kelimesi, bütün Türk Dünyası’nda bilinen, konuşulan, yazılan bir eklime. Yani bizimle birlikte, Azerbaycan Türkleri de, Türkmenler de, Özbekler de, Kazaklar da, Kırgızlar da, Tatarlar da, Başkurtlar ve Uygurlar da şart kelimesini biliyor, seviyor, kullanıyorlar.

İki yüz milyonluk Türk Dünyası, şart kelimesine şartlanmış durumda. Eski Türkiye Büyük Millet Meclisi’mizi, çok uzun yıllar süsleyen Atatürk’e ait bir vecizeyi hatırlayanlarımız çoktur:

‘Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir.’

Atatürk’ün ölümünden sonra, bu vecizedeki üç kelimeyi katlettiler. Önce hâkimiyet kelimesini kaldırıp attılar. Yerine Yunan’ın hegemonya kelimesinden egemenlik tazesini çıkarıp koydular. Sonra şart kelimesini çıkarıp attılar. Yerine, at arabalarına koşulan beygirleri hatırlatan ‘koşul’ uydurmasını bulup bağladılar.” (Bâkiler, s. 226).

Bunları yapmakla iyi ettiğini zannedenler aslında dile büyük bir kötülük etmiştir. Tüm bu yanlış tavırlar dilde birlik ve bütünlüğün bozulmasına neden olan unsurlardandır. Dilde birliğimizi bozmaya çalışıp durmaktan başka bir şey değildir. Tüm bu yanlış tavırlar bizim birlik ve bütünlüğümüzü kıskananların ekmeğine yağ sürmektedir.

Şart kelimesinin yerine koşul kelimesini koymak günümüze kadar gelmiş birçok kelime grubuna haksızlık etmektir.

“Şart koşmak
Şart olmak
Şart olsun
Şart kipi
Şartname
Ön şart
Hava şartları
Hayat şartları
Kayıtsız şartsız (Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.)
Satış şartnamesi
Kendini şartlandırma”⁵⁷

4.1.8. sır - giz

Yapısı bakımından uydurma kelimeler içerisindeki yerini alan bir başka kelime de “sır” kelimesi karşılığında türetilen “gizem”dir.

Sır, Arapça “sırr” dan gelmektedir. Arapça asıllı olan bu kelime Osmanlıca döneminde dilimizdeki yerini almış ve günümüze kadar gelmiştir. Dilimize girdikten sonra milli ses kimliğimize bürünmüştür. Arapçada gizli tutulan kimseye söylenmeyen şey anlamına gelmektedir.

“Sırr (a.i.c. : esrâr) :1 gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey.”
(Devellioğlu, s.950).

“Sır, esrar mânâsında kullanılan gizem, ‘giz’ kökünden türetilmiştir; fakat dilimizde isim köküne getirilen bir ‘-em’ eki mevcut olmadığından bu türetme doğru sayılmaz. ‘gizem’ in ‘gizemek’ fiilinden ‘-m’ eki ile yapılan bir isim olduğu düşünülebilirse de, Türkçe’de eski devirlerden beri gizlemek diye bir fiil görülmediği için bu da kabule şâyan olmaz. Türkçede sadece gizlemek fiili vardır, ondan da ancak gizlem suretinde bir kelime türetilir.

⁵⁷ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/sart> (08.09.2010).

Giz kelimesi Eski Türkçe devresinde de yalın halde pek kullanılmamış; kendisinden gizlemek, gizlenmek, gizleşmek gibi fiiller meydana getirilmiştir. Kelimenin bugün ‘sır ’ mânâsı verilerek diriltirmek istenmesi ve ondan yine ‘sır,esrar’ mânâsına ayrıca gizem yapılması doğru değildir. Batı Türkçesinde giz yoktur; gizlemek, gizlenmek, gizleniş, gizli, gizlice, gizlicecek, gizlilik gibi kelimeler vardır. Fakat bütün bu kelimelerde ‘sır, esrar’ mânâsı değil ‘saklı, saklamak, örtmek, belli etmemek, ketum davranmak, mahremiyet’ mânâları bulunmaktadır.” (Timurtaş, s. 37).

Sır kelimesi ile oluşturulmuş kelime gruplarımız mevcuttur. Bu kelimeyi dilimizden çıkarmakla neleri kaybettiğimizin farkına varmamız gerekmektedir.

“Akıl sır ermemek
Sır saklamak
Sır vermek
Ser verip sır vermemek
Sırrı çözülmemek
Sır tutmak
Sırta kalem basmak
Sır küpü
Sır olmak” (Kabaklı, s. 38).

4.1.9. zevk - beğeni

Zevk kelimesi de diğer kelimeler gibi dilimizden çıkarılmak istenmiş, yerine zevk kelimesindeki ahengi karşılamayan beğeni kelimesi konulmak istenmiştir. Beğeni kelimesi bazı çevrelerce büyük bir rağbet görmüş uydurma kelimelerdendir.

Beğeni kelimesi beğen- (beğenmek) fiil kökünden türetilmiştir. –i fiilden isim yapım eki almıştır. Fiilden isim yapan bu ek (-i) hakkında Muharrem ERGİN şunları söylemiştir:

“Bugün Türkçede bu ekle yapılmış görünen ve yapan, olan veya yapılan çeşitli nesnelere karşılayan birçok isim vardır: yaz-ı, sık-ı, yap-ı, ayr-ı (<ayır-ı), çat-ı, bat-ı, yat-ı, şaş-ı, tart-ı, say-ı, yak-ı, diz-i, çiz-i, çek-i, dur-u, kork-u, doğ-u, dol-u, koş-u, kok-u, pus-u, öl-ü, ölç-ü, sür-ü, ört-ü, gibi. Fakat bu çeşit isimlerin büyük bir kısmında -ı, -i, -u, -ü, eki aslı olmayıp Eski Türkçedeki -g ve ğ fiilden isim yapma ekinin Batı Türkçesinde düşmesi yüzünden yardımcı sesin fiilden isim yapma eki hâline gelmesi ile ortaya çıkmıştır: yaz-ı < yaz-ı-ğ, öl-ü < öl-ü-g misallerinde olduğu gibi.(...)

Hülâsa -ı, -i, -u, -ü eki yeni, daha doğrusu sonradan ortaya çıkmış bir ektir. Gerçi Eski Türkçede de bir iki misalde bu ekle karşılaşılır. Fakat Batı Türkçesinde görülen misaller hep yenidir ve bu misallerde ek sonradan ortaya çıkmıştır. Ekin Batı Türkçesi içinde yaygın ve bugün bile işlek bulunması (sor-u, gez-i gibi yeni kelimeler bu ekle yapılmıştır) da bundandır.” (Ergin, s. 192).

Bu nedenle “beğeni” şekil bakımından doğru türetilmiş gibi görünse de anlam bakımından zevk kelimesi karşısında uygun düşmemiştir. Çünkü zevk kelimesi beğenmek anlamına gelmemektedir. İkisi dilimiz içerisinde farklı farklı şeyleri ifade etmektedir.

Devellioğlu Osmanlıca-Türkçe lûgatında zevk kelimesini anlam bakımından şu şekilde ele almıştır.

“Zevk (a.i.c. : ezvâk) :1. **biy**. Tadım. 2. tatma, tad; hoşça giden hal, haz. 3. **tas**. ma’nevî haz. 4. boş vakit geçirme; eğlence, eğlenti, cümbüş, eğlenme. 5. güzeli çirkinden ayırt etme kabiliyeti. 6. alay etme, eğlenme.” (Devellioğlu, s. 1183).

Beğeni kelimesinin yukarıdaki anlamlardan çoğunu tam olarak karşılamadığı açık bir şekilde ortadadır.

“Zevk başka, beğenmek başkadır. Zevke ‘tad, lezzet, hoşluk, haz’ mânâsı beğenmekte ise ‘iyi ve güzel bulma; iyi ve güzel olarak seçme, ayırma’ mânâsı

bulunmaktadır. Bunlar birbirinden tamamiyle ayrı mefhumlardır. Meselâ, bir kimse zevk sahibi olmaz ama yine de pek çok şeyi beğenebilir. Zevk ve beğenme mefhumlarını birbirinin aynı zannetmek büyük hatadır.”(Timurtaş, s. 18).

Ben şu işi yaparken zevk alıyorum demekle o şeyden alınan haz ifade edilmek istenmiş olunur. Takdir kelimesi yerine beğeni kelimesini belki kullanabiliriz ama zevk kelimesinin yerine asla beğeni kelimesini kullanamayız.

Zevk kelimesi ezvâk kelimesinden dilimize girmiştir. Fakat dilimize girerken Arapçanın izlerini üzerinden atmış, tamamen bizim kimliğimize bürünmüştür. Zevk kelimesi herkesin yakından tanıdığı, anlam olarak bildiği bir kelimedir. Bu kelimeyi dilden çıkarmanın ne mantığı olabilir? Üstelik bu kelimenin dilimize girmesiyle beraber birçok deyim, kelime grubu oluşmuştur. Bunlar:

“Zevkini almak
Zevkine varmak
Zevkini düşünmek
Zevk sahibi
Zevkini kaçırmak
Ortak zevkler
Zevkini çıkarmak
Zevk için
Zevkine bakmak
Zevkten dört köşe olmak
Zevkler ve renkler tartışılmaz”⁵⁸

⁵⁸ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/zevk> (10.09.2010).

4.1.10. aşama

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'ü uydurma olan bu kelimeye şu anlamı vermiştir:

“a. 1. Önem veya değer bakımından gitgide yükselen bir sıra basamakların her biri, rütbe, mertebe, paye. 2. Varılması istenen bir amaca doğru geçilmesi gerekli dönemlerden her biri, evre, basamak, adım, merhale: (...) 3.sp. Bir yarışın belirli uzaklığı kapsayan bölümlerinden her biri, etap.”⁵⁹

Dil kurumunun bu kelimeye verdiği anlamları incelendiğinde birbirine yakın birkaç kavramı birden karşıladığını görüyoruz. Bu kavramlar dilimiz içerisinde anlam olarak birbiriyle birebir örtüşmediği noktalarda da karşımıza çıkıyor. Yeri geldiğinde farklı anlamlarda kullanılan birkaç kavramı aynı kelime ile karşılamak dilin zenginliğini sınırlamaktır.

“Aşama; safha için mi, merhale için mi derece için mi uydurulmuştur; bunu bilmeye imkân yok. Bakalım, sözlüklerinde (6. baskı) ne diyorlar: ‘Önem ya da değer bakımından gitgide yükselen bir sıra basamakların her biri rütbe, mertebe, paye.’ Aynı sözlükte merhale kelimesine bakıyoruz; karşısında yine aşama var. İkinci bir karşılık olarak da evre. Evre'nin karşısında ise safha, merhale, faz karşılıkları. Buyurun, işin içinden çıkın. Merhale, mertebe, safha kelimelerinin ifade ettiği ayrı ayrı kavramları aynı kalıba koyup bir kelime ile üç kavram için bir kelime uydurup kullanırsak kelime haznemiz üçte bir nispetinde azalır, daha az kelime biriktireceği için hafızamız yorulmaktan kurtulur; sözlüklerimiz basılırken üçte bir nispetinde daha az kâğıt harcanarak savurganlığın önüne geçilir.”⁶⁰

⁵⁹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=a%FEama&ayn=tam> (10.09.2010).

⁶⁰ Ahmet Bican ERCİLASUN, *Yaşayan Türkçemiz-2*, İstanbul 1981, s. 14-15.

Ercilasun, şaka ile karışık yapılan hatayı güzel bir şekilde ifade etmiştir. Kelime “aşmak” fiilinden türetilmiştir. Fakat dilimizde “-ama” diye fiilden isim yapım eki bulunmamaktadır. Türetme bakımından gramerimize aykırı bir durum söz konusudur. Kelime uydurma olduğu gibi türetme şeklide uydurma eklerden yapılmıştır.

“Dilimizde –ama eki yoktur, fakat aşama diye bir fiil olabilir şeklinde düşünerek Derleme ve Tarama sözlüklerine bakıyoruz. Tarama Sözlüğü’nde ‘mağlubetmek’, Derleme Sözlüğü’nde ‘yemek yemek’ mânâlarında aşamak fiili var. Uygur metinlerinde, Divanü Lügati-t-Türk’de ve Kutadgu Bilig’de de aşamak ‘yemek yemek’ mânâsına geliyor. Bu, AŞ isminden ‘kan, kan-a-mak, yaş, yaş-a-mak’ örneklerinde olduğu gibi –a- eki ile yapılmış bir fiildir. O halde bu fiilden yapılacak olan –aş-a-ma kelimesi, ancak ‘yemek yeme’ anlamına gelebilir. Fakat dil, dil bilgisi, ek kök, mânâ denilen kavramlar, kurumcuların umurunda mı? Onlar istedikleri kökten, istedikleri ekle, istedikleri türetmeye, istedikleri mânâyı vererek yeni kelimeler uydurabilirler.” (Ercilasun, s. 15).

4.1.11. tabiat - doğa

Tabiat kelimesinin karşılığı olarak “doğa” kelimesi kullanılmak isteniyor. Tabiat kelimesi anlam olarak şu şekilde karşımıza çıkıyor:

“Tabîat : (a.i.c. : tabâi’) : 1. tabîat, yaradılış, huy, âdet, mizaç.” (Develioğlu, s. 1011).

Tabiat kelimesi görüldüğü gibi Arapça tabâi’ kelimesinden dilimize girmiştir. Daha sonra insanımız bu kelimeye milli bir ses yapısı yüklemiştir ve günümüzdeki şeklini almıştır. Dilimizin ses yapısına bürünerek milli bir özellik taşıyan her kelime bizimdir. Onu dilimizden çıkarmak yıllar sonunda büyük emek verilerek meydana getirilmiş bir sanat eserine indirilen balyoz darbesi gibidir. Tabiat kelimesi de bunlardan biridir.

Doğa kelimesi türetiliş itibari ile doğ- (doğmak) fiil kökünden meydana getirilmiştir. –a eki eklenerek isim olarak kullanılmaktadır. Fiilden isim yapan –a eki işlek olarak kullanılan bir ek değildir. Fakat bu ekle yapılan birkaç kalıplaşmış kelime vardır. Ek ile ilgili Ergin şunları söylemektedir:

“İşlek olmayan, ancak bir iki kelimedede bulunan bu ek de klişeleşerek sonradan fiilden isim yapma eki durumuna girmiş görünmektedir. Umumiyetle gerundium eki –a, -e ‘nin klişeleşmesi ile ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yar-a, sap-a, oy-a, öt-e kelimelerinde bu ek vardır. Bunlardan öt-e, sap-a gibi misallerde gerundium menşei daha açıktır. Canlı olmayan, misallerde donup kalmış bulunan bu ek görülüyor ki umumiyetle yapılan nesne ve yeri ifade etmek için kullanılmıştır.” (Ergin, s.193).

Yerlerine yeni kelimeler türeterek eskilerini bir kenara atmak ne kadar yanlış bir tavır ise, türetilen kelimeleri dilin canlı işlek ekleriyle değil de işlek olmayan sönük eklerle türetmek de o kadar yanlıştır. Doğa kelimesi mefhum yönünden de yanlış bir kelimedir. Çünkü bizim inanışımıza göre tabiat kendi kendine meydana gelmemiş yani doğmamıştır, yaratılmıştır. Dolayısıyla doğa kelimesi kökü bakımından tabiat kelimesini karşılayacak anlama sahip değildir. Ayrıca tabiat kelimesinin içinde barındırdığı huy, mizaç gibi anlamları doğa kelimesinin tamamıyla karşılaması mümkün değildir.

Tabiat kelimesini dilimizden atmakla bakın neleri kaybetmekteyiz:

Atasözleri

“Âdet insana tabiat olur.

Her çektiğim cihanda tabiat belâsıdır.” (Kabaklı, s. 94).

Deyimler

“Arazinin tabiatı
Tabiatüstü
Tabiat harikası
Tabiat sahibi
Tabiat ana
Sert tabiat
Tabiat kanunları
Tabiatın bakirliği
Tabiatı bozuk
Eşyanın tabiatı” (Kabaklı. 94).

Mâniler

“Çiçeklerde renk olur
Yemişler hevenk olur
Tabiat insanlara
Ne güzel örnek olur

Tabiat düz olur mu?
Beğe ferman olur mu?
Ben yandım küle döndüm
Küle derman olur mu?” (Kabaklı, s. 94).

Şiirler

“Bizim elin menekşesi mor olur
Güzeli âşık sitemkâr olur
Her çiçeğin bir mevsimde yeri olur
Bu sırları tabiata soralım. (Aşık Veysel)

Son gündü, yolumuz düştü ormana
Tabiat bozgundu, darmadağındı
Vadiler gömülmüş sise, dumana
Uçuşan kuşların sesi dalgındı. (şüküfe Nihal Başar)

Yılma korkunç uçurum zannedilen boşluktan
Duy tabiatta biraz sen de ilâh olduğunu
Ruh erer varlığının zevkine duymakla bunu.

(Yahya Kemal Beyatlı)” (Kabaklı, s. 94).

4.1.12. meselâ - örneğin

“Örneğin” kelimesi dilimizde sonradan yer edinen kelimelerden bir tanesidir. Yıllardan beri kullanılan mesela kelimesine karşılık olarak çıkmıştır. Artık çocuklarımız misal verecekleri zaman örneğin diyerek söze başlıyorlar. Mesela kelimesi dilimize Arapçadan girmiştir. Azerbaycan Türkleri bu kelimeyi meselen olarak kullanmaktadır. şu anlama gelmektedir.

“Meselâ (a.zf.) misal olarak, şunun gibi, söz gelişi.” (Devellioğlu, s.625).

Kelime dilimize Arapçadan girdiği için başka bir karşılık bulunmak istenmiş ve yerine örneğin kelimesi getirilmiştir. Fakat örneğin kelimesi de aslı Ermenice olup orinagin kelimesinden dilimize geçmiştir.

“Arapça asıllıdır!” diyerek ‘meselâ!’ kelimesini yok etmek, dilimizden söküp atmak isteyenler yüzde yüz Ermenice olan ‘Orinag-imn’ veya ‘orinagin’ kelimesinden ‘örneğin’ kelimesini çıkarmanın gerekçesini ve mantığını izah edemezler.” (Bâkiler, s. 189).

Nihat Sami BANARLI diyor ki:

“Örnek” kelimesi, eski Türkçe metinlerin hiçbirisinde hiçbir şekilde yoktur. Bu kelime, Göktürk kitabelerinde yoktur! Eski Uygur metinlerinde yoktur. Oğuz Kağan Destanı’nda yoktur. Kutadgu Bilig, Atabetü’l-Hakayık, Divan-ı Hikmet gibi İslâmi Türk Edebiyatı’nın ilk eserlerinde de yoktur. Örnek eklimesi Divan-ü Lügat-it Türk’te de yoktur. İbnü Mühenna lügatında yoktur. Bizzat Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan ‘Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü’nde de yoktur. Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, 14. yüzyıldan günümüze kadar, Türkiye Türkçesi’yle yazılmış eserlerdeki Türkçe sözlerin sözlüğüdür. Bugüne kadar Türk Halk Edebiyatı’ndan, Tekke Edebiyatı’ndan ve Divan Edebiyatı’ndan taranan 160 eserde bir defacık olsun ‘örnek’ kelimesine rastlanmamıştır. Böylece bu kelime Dede Korkut kitabında yoktur, Yunus Emre Divanı’nda yoktur, Karacaoğlan, Kâtibi, Kuloğlu, Kul Mustafa, Âşık Emrah, Dertli... gibi saz şairlerinin şiirlerinde de yoktur. Çünkü bu kelimenin aslı Türkçe değildir. Ermenice orinag’dır, şu son asırda Türkçeleşmiştir.” (Bâkiler, s. 189–190).

Ermenice orinag kelimesi halkımızın ağızında Türkçeleşerek örneğin halini almıştır. Mesela kelimesi bütün Türk dünyasında meselen olarak kullanılan ortak bir kelimedir. Dilimizden herhangi bir kelimeyi katletmek demek ağacın uzayan dallarını budamak demektir. Dilimizin sağlam temellerinden bir tuğla çekmek demektir.

4.1.13. şehir - kent

“Cumhuriyetimizin önde gelen yazarlarından biri de Tarık Buğra’dır. Hikâye, roman ve tiyatrodaki kendine sağlam bir yer edinirken, bütün bu alanların temel taşı olan Türkçe üzerinde de dönemine göre çok önemli fikirler ileri sürmüştür. Tarık Buğra, Tek Parti döneminde başlayan dil ırkçılığının son derece tahrip edici neticeler doğurduğu kanaatindedir. Bunun için kendi neslinden birçok yazarı da peşinden sürükleyen ve kısırlaştıran

öztürkçe macerasından uzak durmuş, özellikle ‘kültür kelimeleri’ dediği, bugünü geçmişe bağlayan kelimelerden yazarlık hayatı boyunca vazgeçmemiştir.

Tarık Buğra, hep yaşayan, canlı, güzel bir Türkçe ile yazdı. Uydurma dile hiç tenezzül etmedi. Onun ‘Öztürkçe Masalı’ isimli çok önemli yazısından bazı bölümler sunmak istiyorum sizlere. Tarık Buğra diyor ki:

‘Biz de biliyoruz ‘şehir’ yerine ‘kent’ dersek kıyamet kopmaz, hatta köy evinden bir sıva parçası bile dökülmez. Ama ‘şehir’ kelimesini bir kere gömdük mü Tanpınar’ın bir büyük eseri, yani Türk kültürünün o eşsiz ‘Beş Şehir’i Varto yıkıntılarının altında kaybolup gitmişe döner. Siz şimdi ‘Hayal Şehir’ den tutun da şehirkâhyası’ndan Eskişehir’e kadar neler yitireceğimizi düşünün. ‘Viranşehir’ bile kalmaz elimizde. Üstelik ‘köylü kentli’ sözünden o kent kelimesi Türkçe de değildir.’ (Bâkiler, s. 193).

Develioğlu şöyle tanımlıyor:

“Şehr (f.i.) : şehir, büyük belde, il”(Devellioğlu, s. 986).

Görüldüğü gibi “şehir” kelimesi Farsça bir isimdir. Dilimize girerek” şehir” şeklini almıştır. Evet, şehir kelimesi köken itibari ile Türkçe değildir. Ancak yüzyıllar boyunca bizim dilimize yerleşmiş bir kelimedir. Bugün yaşlısından gencine, Türkiye’nin en doğusundan batısına kadar kime sorarsanız sorun şehir kelimesinin ne anlama geldiğini bilir. Fakat aynı şeyleri kent kelimesi için söylememiz mümkün değildir. Şehir kelimesi söyleniş itibari ile dilimize girdikten sonra bir estetik kazanmıştır. Kent kelimesi dilbilgisi bakımından Türkçeye uygun olmamakla beraber üzerinde bir estetik taşımamaktadır.

“Tarık Buğra kelimeler üzerinden toplumu parçalama gayretlerine de dikkatleri çeker. Bazı odakların bazı kelimeler üzerinden nasıl bölücülük yaptıklarını Buğra şöyle anlatır: ‘Şehir mi diyeceksiniz, kent mi? Şehir dediniz mi, gericisiniz, Osmanlıca’yı tutuyorsunuz, Türkçenin ve Türklüğün

düşmanısınız. Kent deyince de ilerici olursunuz, devrimci olursunuz, Türkçeden ve Türkiye’den yana olursunuz.’ Bu sözlerin insanı çileden çıkardığını söyler Buğra; çünkü ortada kötü ve sarsak bir eğitimin av hâline getirdiği milyonlarca genç ve Türkiye’nin yarınları vardır. ‘Şehir’ kelimesini atıp onun yerine ‘kent’i koyarak Türkçeyi yabancı dillerin baskısından kurtarır arı bir dil yapacaklarının söyleyenleri ‘zibidi’ olarak niteleyen Buğra, ‘kent’ kelimesinin arıcıların iddia ettiği gibi, Türkçe olmadığını belirterek asıl ‘şehir’in Türkçe olduğunu söyler.” (Dönmez, s. 12).

Şehir kelimesinin yerine kent kelimesini koymak istemekteyler. Hâlbuki şehir, yüzlerce deyim, atasözü, türkü, mâni ve bilmece de yaşamaktadır. İşte onlardan bazıları:

Köroğlu Destanı’ndan

“Her ne kadar Demircioğlu’nun yiğitliğini methetti ise, Demircioğlu “Hey atlı beni öyle tıraş etme, elbet akşam olur, sen bu şehirden çıkarsın, o zaman bir sen, bir ben bilirim.”⁶¹

“Bu çırağın biri ile gizlice birkaç konuştuğu kaçaklara gizli haber yoladı. Ne haber yolladı? Şehrin dört etrafına, çögenleri elinize alın, kordaları kılıçları takın, bu ikindi bu kıbılda bir kıratlı hangi kapıdan çıkar, hemen tutun, bana haber verin.” (Kaplan, s.19).

Mâni

“Anteb’in baklavası
Gümüştan oklavası
Gaziantep şehrimiz
Fedakârlar yuvası” (Kabaklı, s. 93).

⁶¹ Mehmet Kaplan, *Köroğlu Destanı*, Ankara, 1973, s.19.

Şiirler

“İşit âvâzımı ben de varayım
Uçup gitme bunda konadur bülbül
Senin hûb nefesin kalbim evinde
Vücudum şehrini donatur bülbül
(Kuloğlu)” (Kabaklı, s. 93).

Bilmece

“Şehirde mermer taşı
Bulamazsan baş kaşı
(para)” (Kabaklı, s. 93).

Atasözleri

“Bir şehire iki hâkim hükmedemez
Şehirde tavuk olup gıgıklamaktan, köyde horoz olup ötmek yeğdir.
Şehirliyi ad yıkar, köylüyü inat.
Acırsan şehirli sığırına acı; tok gider, aç gelir.
Şehri görene kılavuz ne lâzım?” (Kabaklı, s. 93).

Deyimler

“Gönül şehri virân oldu.
Şehir uşağı
Şehire bir hasta geldi; derdi börek, çörek
Şehir çocuğu
Şehir havası” (Kabaklı, s. 93).

4.1.14. sebep - neden

“neden” kelimesi hayatımızın her alanında sıklıkla kullanılan kelimelerden biridir. Sebep kelimesine karşılık olarak çıkarılmıştır. Sebep kelimesi dilimize Arapçadan girmiştir. Esbâb kelimesinden gelmektedir. Arapça olmasına rağmen tamamen Türkçeleşmiş ve bizim olmuştur.

“Şu neden kelimesinden nefret ediyorum. O güzelim sebep yerine, olur-olmaz yerlerde neden kelimesi kullananların Türkçe bilgilerinden, Türkçe konuşmak ve yazmak zevklerinden şüphem var. Yeni yetmelerin, dağları devirecek derecedeki bilgisizliklerini de kat'iyyen hoş görmüyorum; yaşını başını almış, belirli bir seviyeye ulaşmış yazarçizer takımımızın zevksizliklerine de, Türkçemizi bir kahveci çırağı basitliğiyle kullanmalarına da tahammül edemiyorum.”⁶²

Dili basitleştirmek, tarihimize karşı yapılan büyük bir hakarettir. Dil bir sene içerisinde meydana getirilen kitap gibi değildir. Yılların emeği vardır dilde.

“Dil elbette canlı bir varlık. Bir dile, elbette zamanla birtakım yeni kelimeler girer. Ve bir dilde, birtakım kelimeler, zamanla elbette kullanılmaz olur. Ama kim bana, canlılığını bin yıldan beri koruyan birtakım kelimelerin inatla ve ısrarla dilden atılmasını, yerlerine ruhsuz ve köksüz ucubelerin konulmasını izah edebilir?”

Neden kelimesi, Türkçe'de soru zamiri olarak kullanılıyordu: Neden sebepsiz yere gülüyorsun? Borcunu neden ödemiyorsun?, Neden susuyorsun?, Neden gelmiyorsun? gibi...

Şimdi neden kelimesi, bir isim olan sebep yerine de kullanılıyor. Artık: Neden nedensiz yere gülüyorsun? Diyecek kadar Türkçemizi rahatlıkla

⁶²http://www.turkcebilgi.com/kose_yazisi_18767_yavuz-bulent-bakiler-koksuz-katil-bir- kelime-neden.html (14.07.2010).

çirkinleştirebiliyoruz ve bu neden kelimesi yüzünden, aşağıdaki kelimeleri ve deyimleri katlediyoruz!”⁶³

Bâkiler, radyo ve televizyon yayınlarından aldığı yanlış, yavan, çarpık örneklerden bazılarını şu şekilde ele almaktadır:

“1- Sel nedeniyle çiftçilerimizin kaybı büyük oldu! Yanlış bir ifade. Sel yüzünden çiftçilerimizin kaybı büyük oldu demek lazım.

2- Çığ nedeniyle iki dağcı yaşamını yitirdi Yanlış bir ifade. Biz, Çığ düştüğü veya Çığ koptuğu için iki dağcı vefat etti deriz.

3- Cumhuriyetimizin 80. yıldönümü nedeniyle... denilmez. Cumhuriyetimizin 80. yıldönümü dolayısıyla... denilir.⁶⁴

“nedeniyle” kelimesi burada sanki olumsuz bir durum var gibi kullanılmıştır.

4- Başbakanın İstanbul'a gelmesi nedeniyle olur mu? Başbakanın İstanbul'a gelmesi vesilesiyle veya... İstanbul'a geldiği için... denilmelidir.

5- Emekliler bu nedenle öfkeli olduklarını söylediler cümlesi yanlıştır. Emekliler bu bakımdan öfkeli olduklarını söylediler demek lazımdır.

6- Siyasi konuşmalar gerginliğe neden oldu denilmez. Siyasi konuşmalar gerginliğe yol açtı demeliyiz.

7- Farklı davranışlar kıskançlığa neden oluyor ifadesi güzel değildir. Farklı davranışlar kıskançlıklar doğuruyor daha doğru değil mi?

8- O nedenle ekmek sahibi oldular cümlesi kat'iyyen şık değil. ... sayesinde ekmek sahibi oldular denilse kıyamet mi kopar?..

9- İş bölümü nedeniyle... değil, İş bölümünden ötürü...

⁶³http://www.turkcebilgi.com/kose_yazisi_18767_yavuz-bulent-bakiler-koksuz-katil-bir-kelime-neden.html (14.07.2010).

⁶⁴http://www.turkcebilgi.com/kose_yazisi_18767_yavuz-bulent-bakiler-koksuz-katil-bir-kelime-neden.html (14.07.2010).

10- Bu yangının nedeni nedir? iğrenç bir cümledir. Doğrusu: Bu yangının sebebi nedir? veya Yangının amili nedir?.. veya Bu yangın neden çıktı? şeklindedir.

11- Bizim: Sebeplenmek diye güzel bir kelime vardı ki geçinmek, faydalanmak, istifade etmek, yaşamak manalarına gelir. Biz, Sizin sayenizde sebepleniyoruz! deriz de; ağızımızı sizin yüzünüzden nedenleniyoruz! diye çarpıtmayız.”⁶⁵

Sebeb kelimesinde yüzlerce deyim, atasözü, mâni, türkü, bilmece yaşamaktadır. İşte onlardan bazı örnekler:

Köroğlu Destanı’ndan

“İşte herkesin bir sebebi olmalıdır. İrşat ne ile olunur? Zehiri panzehir ne eder? El eder, dil eder. Maksat zehiri panzehir etmek lazım, o el lazım, o zehiri panzehir ede de, içe bir şey olmaya, o dil lazım ki, acıyı tatlı ede. (Kaplan, s. 54).

(...)

Muhakkak ki senin eğer bir müridin olmazsa, sen bir ilme mensup olamazsın; bir duygu duymazsın, muhakkak ki bir sebep olacak. İşte, her şey onun içindir, varlık yokluk da onun içindir. İnsanları kazandıracak, kul kula sebep, sebepsiz hiçbir şey yaratılmamıştır. Gördüğümüz semadan ne altın, ne gümüş yağar, ne de yağmıştır. İnsanlar birbirine ekli, birbirine sebep. Yetişmek, keramet lâzımdır.” (Kaplan, s. 55).

⁶⁵http://www.turkebilgi.com/kose_yazisi_18767_yavuz-bulent-bakiler-koksuz-katil-bir- kelime-neden.html (14.07.2010).

Mâniler

“Zülfünü eğdiren yâr
Gerdana deĝdiren yâr
Mevtime sensin sebep
Ecelsiz öldüren yâr.

Bahçelerde sedef yâr
Ölüyorum medet yâr
Ben bu deritten ölürsem
Ecelime sebep yâr.⁶⁶

Geceler yârim oldu
Ağlamak kârım oldu
Ağla gözlerim ağla
Sebebim zâlim oldu” (Kabaklı, s. 90).

“Güzel senin hüsnün sebep
Onu gören eyler taleb
Cennetten mi çıktın aceb
Tavus gibi nakışın var.”⁶⁷

Bilmece

“Kahve gelir Yemen’den
Bülbül gelir çimenden
Kavgamızın sebebi
Ya sendendir, ya benden!

(İki kardeş)” (Kabaklı, s. 90).

⁶⁶ www.derskaynak.com (15.06.2010).

⁶⁷ www.turkular.com (14.09.2010).

Atasözleri

“Kul kula sebep, cümleye Allah sebep
Kul kulun rızıkına sebep olur.
Sebepsiz düşmen kazanan ya ahmaktır, ya geveze.
Bir ziyân bin bühtâna sebep olur.
El benden, sebep Allah’tan.
Sebepsiz ölüm olmaz.
Sebepsiz kuş bile uçmaz.” (Kabaklı, s. 90).

Deyimler

“Sebep olan sebepsiz kalsın
Sebep göstermek
Sebep olmak”(Kabaklı, s. 90).

4.1.15. millet - ulus

En çok karşılaştığımız kelimelerden biri de ulus kelimesidir. Millet kelimesine karşılık olmak üzere kullanılmaktadır. Ulus kelimesi dilimize Moğolcadan geçmiştir. Türklerin yazılı abidelerinde böyle bir kelimeye sadece “uluş” olarak rastlanmamaktadır. Millet kelimesi yerine budun kelimesi kullanılmaktadır. Anadolu Türkçesinin kullandığı bazı metinlerde ulus kelimesi karşımıza çıksa da millet kelimesinin karşılığı olarak değil, halk olarak kullanılmaktadır.

Aslı Arapça olan millet kelimesi bizim milli kimliğimize bürünmüş, milli, milliyet, milliyetçilik gibi mefhum ve terimleri karşılayarak dilimizdeki yerini esaslı bir şekilde almıştır. Dilimize yerleşmiş bu kelimeyi çıkarmaya çalışmak gereksiz olduğu kadar yanlış bir harekettir.

Yavuz Bülent Bâkiler millet – ulus kavramları hakkındaki düşüncelerine geniş bir şekilde yer vermiştir:

“Ulus kelimesi bize Moğol dilinden geçmiştir. Bizim ilk yazılı metinlerimiz olan Yenisey ve Orhun Abideleri’nde ‘ulus’ diye bir kelime yoktur. ‘Uluş’ vardır. ‘Uluş’ kelimesi de sadece Kültigin Abidesi’nin kuzey cephesinde bir defa geçmektedir. ‘Millet’ karşılığında değil, ‘halk’ karşılığında bir kelime olarak kullanılmıştır. Üç Orhun Abidesi’nde, 900’den fazla kelime vardır. Bu kelimeler zincirinde, en çok ‘budun’ kelimesi geçmektedir. Göktürkler’de ‘budun’, ‘millet’ demektir. Kültigin Abidesi’nde 87, Bilge Kağan Abidesi’nde 107, Tonyukuk Abidesi’nde ise 29 defa ‘budun’ kelimesi geçmektedir. Yani 900 küsür kelimelik üç abidede, 223 kere budun (millet) kelimesi kullanılmıştır. ‘Uluş’ kelimesiyse, ‘halk’ yerine kullanılmıştır. Kültügün Abidesi’ndeki: ‘Bu kara uluş’ ifadesini, meşhur Türkçülerimizden Prof.Dr.Muharrem Ergin: ‘Buhara halkı’ şeklinde Türkiye Türkçesine aktarmıştır ki doğrudur. Çünkü biz: İstanbul milleti, Ankara milleti, demeyiz. İstanbul halkı, Ankara halkı... deriz. Bizim ‘Millet oyunlarımız’ yoktur. ‘Halk oyunlarımız’ vardır. Bu türküler, bu oyunlar bizim millî varlıklarımızdır. (Bâkiler, s.265–266).

Bir de millî kelimesi yerine ulusal kelimesi getiriliyor ki bu daha da vahim bir durum. Ulus kelimesi Moğolca ki Türkçe asıllı bir kelime değildir. “–sal eki de Lâtin asıllı bir ektir.” (Bâkiler, s 17.) Moğolca bir kelimeye Lâtin asıllı bir ek getirerek Türkçe bir kelime meydana getirmek mümkün değildir.

Her kelimenin kendine göre bir geçmişi bir tarihi vardır. Bir kelime bazen birçok şey ifade eder. O kelimenin de içerisinde yer aldığı yüzlerce deyim, vecize, atasözü, mani, türkü, bilmece... vs vardır. Bazen bir kelime bir duyguyu, bir düşünceyi ayakta tutan sütunlardan bir tanesidir. O kelime çıkarılarak duygu ve düşünceler anlamsız kelimeler yığını haline getirilir.

Millet kelimesinin geçtiği atasözleri:

“Evi delikli baca, milleti yalancı hacı ile hoca yıkar.
Hâkimiyet milletindir.
Asker ocağı millet kucağı.” (Kabaklı, s. 86).

Millet kelimesi ile oluşturulan deyim ve tamlamalar:

“Mesele, sadece millet kelimesini dilimizden atmakla halledilmiyor ki!
Şimdi ‘millet’ kelimesiyle yaptığımız şu deyimlere, tamlamalara bakın:

‘Şoför milleti, kadın milleti, erkek milleti, Millet Meclisi, millet vekili, millet malı, milletin ağzı torba değil ki büzesin, milletin gözü önünde, millî eğitim, millî ekonomi, millî gelir, millî irade, millî marş, millî takım, millî mücadele, millî ruh, millî bütünlük, milliyetçi, milliyetsiz, millî ordu, milletlerarası, millî devlet, millî siyaset” ve daha niceleri!.. ve daha niceleri!” (Bâkiler, 18).

Millet kelimesi sadece deyimlerimiz ve atasözlerimizde değil bilmece ve şiirlerimizde de yer edinmiştir:

Bilmece

“Bir kuşum var hicret
Yetmiş iki millet
Hem dünya, hem âhiret,
Lâzım olur âkibet
(Kefen)” (Kabaklı, s. 87).

Şiir

“Bir kez gönül yıktın ise
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil.”⁶⁸

(Yunus Emre)

4.1.16. hâkim - egemen

Dilimize, ekine, köküne bakılmaksızın birtakım kelimeler yerleştirilmeye çalışılmıştır. Dilimizdeki yabancı kelimelere büyük bir şiddetle karşı çıkmış, bunun sonucunda dilimizde işlerlik kazanan nice kelime katledilmiştir. Bunlardan biri de hâkim kelimesidir. Karşılığında egemen kelimesi türetilmiştir. Egemen, hakim, hüküm süren anlamlarında kullanılmaktadır.

“egemen: Yönetimini hiçbir kısıtlama veya denetime bağlı olmaksızın sürdüren, bağımlı olmayan, hükümler, hâkim: Egemen devlet. 2. mec. Sözümler geçiren, üstünlük kazanan”⁶⁹

Bir de hâkimiyet anlamına gelen “egemenlik” kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelime, hem kökü, hem de ekleri bakımından yanlış türetilmiş bir kelimedir. Faruk Kadri Timurtaş durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Bir kere Türkçemizde “yapan, eden, olan” mânâsı ifade eden bir ‘-man, -men’ eki mevcut değildir. Böyle bir ek Almanca, İngilizce gibi Batı dillerinde görülmektedir. Farsçadaki ‘-mend’ eki de bu mânâyadır. (Bu Farsça ek dilimizde bazı kelimelerde ‘-man’ şekline girmiştir. Mesela Yunus Emre’de

⁶⁸ <http://www.gridergi.com/ekitap2009/Yunus%20Emre%20-%20Siir.pdf> (06.09.2010).

⁶⁹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=egemen&ayn=tam> (16.09.2010).

Görülen danışman kelimesi dânişmend'den bozmadır ve 'bilgin' mânâsına gelmektedir)

Dilimizde şişman, kocaman gibi pek az sayıdaki kelimelerde görülen '-man' ekinin etimolojik îzâhı yapılamamaktadır. Esasen bu kelimelere eski metinlerde tesâdüf edilmiyor.” (Timurtaş, s. 29).

-man eki ile ilgili açıklamalar gayet açık bir şekilde verilmiştir. Kelimeden –man ekini çıkardığımızda geriye kalan ege- kökünün ne anlama geldiği belli değildir. Türk dilinde böyle bir kelimeye rastlanmamaktadır. Dilimizde yer almayan bir kelimeye yine dilimizde yer almayan bir ek getirerek ne kadar Türkçe bir kelime türetileceği açık bir şekilde tartışılır.

4.1.17. kuşku - şüphe

Dilimizde katledilmeye çalışılmış kelimelerden birisi de “şüphe” kelimesidir. Karşılığında “kuşku” kelimesi dilimize yerleştirilmeye çalışılmıştır. İki kelime arasında anlam bakımından ince bir fark bulunmaktadır. Bu ayrıntıya bakılmaksızın kuşkunun şüphe yerine kullanılması dilde yapılan yanlışlıklardandır.

“(…)Hâlbuki 'kuşku' korku, endişe ve tedirginliğe dayalı şüphe demektir. Ondan türeyen kuşkulanmak fiili de; 'korkup ürkmek, işkillenmek, tedirgin olmak, endişeye kapılmak' mânâlarına gelmektedir. Yâni akılcı filozof Descartes'in (hakikate ulaşmak için) araştırma metodu olarak seçtiği ilmi şüphe ve 'septique' filozofların 'felsefî şüphesi' ile kuşku'nun hiçbir ilgisi olamaz.”⁷⁰

İki kavram arasındaki fark şu örneklerde açık bir şekilde görülmektedir:

“Kuşkulu adam : 'Vehimli, tedirgin, endişeli adam' dır.

Şüpheli adam : 'Bir kötülük yapacağı sanılan, kendisine güvenilmeyen, kim olduğu bilinmeyen bir kimse' dir.” (Koçyiğit, s.140).

⁷⁰Nuri Koçyiğit, *Yaşayan Türkçemiz 2*, İstanbul 1981, s. 140.

Bir de kuşku kelimesinin kuşkusuz şekli vardır. Kelime katillerinden birisidir. Bununla ilgili şu örnekler verilmiştir:

“Meselâ; filmde hanım kız soruyor:

‘Beni seviyor musun?’ Delikanlı:

‘Elbette seviyorum’ demiyor, ‘Kuşkusuz seviyorum’ diyor.

İdare meclisi başkanı soruyor:

‘Yarınki toplantıya katılacak mısınız?’

Üye: ‘Mutlaka katılacağım’ demiyor,

‘Kuşkusuz katılacağım’ diyor.

Genç doktor, hocasına:

‘Muhakkak siz bizden daha deneyimsiniz’ diyor.

Gazeteci yaşlı sanatkâra soruyor:

‘Tekrar sahneye çıkmak ister misiniz?’

Yaşlı adam: ‘Tabii isterim’ demiyor,

‘Kuşkusuz isterim’ diyor.

Açık oturum idarecisi lafi toparlarken:

‘Herhalde hepimiz aynı kanaatteyiz’ demiyor ‘Kuşkusuz hep bir kanıdayız’ diyor.

Hasılı, ‘galiba, hakikaten, şüphe yok ki, ona ne şüphe, tahminimce, şüphesi.’ vs. gibi daha nice kelime ve tâbir bir tarafa atılmış, hepsinin yerine kuşkusuz oturtulmuştur.” (Koçyiğit, s.141).

Ayrıca bir yazıda bu iki kavramla ilgili şunlar söylenmiştir:

“Türkçe, terim ve deyim zenginliği olan ve çeşitli milletlerin lisanıyla da beslenmiş bir imparatorluk dili. Fakat maalesef gittikçe kısırlaştırılmakta, daraltılmakta.

Mesela Araplardan kalbi, Farisîlerden dil ve can'ı almış, bir de ona kendi yüreğimizi eklemiştir. Her birini farklı mana veya kelimelerle kullanmış, tek bir kelimeyle iktifâ etmemişiz. Bugün bahsedeceğimiz iki kelimeyse elli yıl öncesine kadar farklı anlamlara gelirken, nasıl olmuş, niye olmuşsa TDK'nin da gayretleriyle eş anlamlı kullanılmaya başlanmış. İki kelime, yani kuşku ve şüphe.”⁷¹

Türkçe'de bazı kelimeler eş anlamlı gibi görünse de, aralarındaki bazı ince farkları kaçırmamak gerekir. Öyle durumlarla karşı karşıya geliriz ki aynı anlamda dediğimiz kelimeler bir bakarsınız çok farklı anlamlarda kullanılır.

“kuşku” ve “şüphe” kelimelerinin etimolojisini şu şekilde inceleyebiliriz:

“Kuşku Türkçe bir kelime. Kamus-ı Türkî'de: Kuş gibi korkup ürme, irtiaş (titreme), tevahhuş (korkma, ürme) olarak tanımlanmış. Yani kelimenin kökü kuş. Ancak aldığı ek, isimden isim yapan değil, fiilden isim yapan -gi eki. Burada elbette bir problem bulunmakta. Fakat kelime dilimizde bu şekilde kullanılagelmiş.

Şüphe ise Arapça bir kelime. ‘Şibh’ yani benzemek kelimesinden geliyor. Arapça kamusta yazıldığı üzere: ‘şebbehe’ karıştırmaya sebep olmak; ‘eşbehe’ benzemek; ‘eştebehe’ karışık geldi demektir. Teşbih kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Buna göre;

Kuşkuda bir korku, sakınma, çekinme, hoş olmayan bir şeye uğrama endişesi vardır. Vesveseli bir hâldir. Olmayan bir şeyin olma ihtimali

⁷¹<http://mihmanhane.blogspot.com/2009/10/suphelerinizden-kusku-etmeyin.html>
(02.09.2010).

mevzubahistir. Şüphe ise var olan şeylerle ilgilidir. Yani iki veya daha fazla şey arasında hangisi olduğunu kestirememek. Ki yukarıdaki "benzemek" köküyle ilişkilendirirsek, iki benzer hâl arasında kararsız kalma durumu da diyebiliriz. Bir şeyin olup olmadığı hakkındaki tereddüt de yine şüphedir. Günümüzde aynı manaya gelen bu iki kelime, görüldüğü üzere farklı iki hali ifade etmektedir. Her ne kadar halk dilinde birleştirilmiş olsalar da mesela psikiyatride yukarıdaki ayırım söz konusu imiş. Bu konuda öğrendiklerimizi de ekleyelim:

Şüphe emin olamama durumudur ve obsesyonun tipik özelliğidir. Obsesif kompulsif bozukluk gibi. Kuşkuysa daha çok zarara uğrama endişesi içerir ve psikozlarda görülür.

Demek ki biz halk dilinde her ne kadar aynı manada kullansak da işin erbabınca hiç de öyle değil.”⁷²

4.1.18. bağımsızlık – özgürlük

Türk diline gönül vermiş değerli aydınlarımızdan Ahmet Bican ERCİLASUN, bağımsızlık karşısındaki özgürlük karşısında şunları ifade etmektedir:

“özgürlük” ve “bağımsızlık” kelimeleri uydurmadır; dil kaidelerine aykırı olarak yapılmışlardır. ‘Öz’ ve ‘gür’ kelimelerini yan yana getirirseniz bundan asla ‘hür’ mânâsı çıkmaz. ‘Öz oğul’, ‘gerçek oğul, övey olmayan oğul’ demektir. ‘Öz Türk’, ‘asıl Türk, gerçek Türk’ anlamına gelir. ‘Öz dil’, ‘asıl dil, ana dil’ demektir. O halde ‘öz gür’ de ‘asıl gür, gerçek gür’ demek olmalıdır. ‘Asıl gür, gerçek gür’ gibi mânâsız tamlamalar size bir şey ifade ediyor mu? Ne demek ‘asıl gür, gerçek gür’? Bunlar nasıl mânâsızsa, ‘özgür’ de öylece mânâsızdır. Ayrıca ‘gür’ün ‘hür olmak’ ile ilgisi nedir? ‘Gür’, ‘bol, mebzul’ demektir. ‘Bol’ mânâsının hürriyetle ne alâkası var? Fakat saçmalıkta akıl, mantık ve ilim aramanın da mânâsı yok. ‘Zırva tevîl götürmez’ sözünün mânâsını, bilmem ki cahillikte ısrar edenler bilebilir mi?

⁷²<http://mihmanhane.blogspot.com/2009/10/suphelerinizden-kusku-etmeyin.html>
(02.09.2010).

‘Bağ’ kelimesinden ‘bağım’ kelimesi türetilemez. Çünkü Türkçede isimden isim yapan ‘-m’ eki yoktur. İsimlere eklenen ‘-m’, Fransızca ‘mon’un karşılığıdır. ‘Kalem-i-m2, ‘bana ait olan kalem’; ‘masa-m’, ‘bana ait masa’ mânâlarına gelir. O halde ‘bağ-ı-m’ da ‘bana ait olan bağ’ demektir. Bütün bu açıklamalar, cahiller için bir şey ifade etmez. Onlar, mevcut olmayan bir ek ile ‘yeni kelime’ yapmakta ve kullanmakta ısrar ve inat ederler. Oksijen olmadan ‘su’ meydana getirirler; ‘kan’sız insan yapmağa çalışırlar; ‘2 + 3 = 5’ işleminde 3’ü kullanmadan 5’i bulurlar. Evet, mevcut olmayan bir ekle yeni kelime türetmenin bu örneklerden hiç farkı yoktur. Ama cehaleti hakim kılmakta direnenler için ilim ve mantığa bağlı olmakla almamak arasında da hiç fark yoktur.”⁷³

Dilimizin, milletimiz için ne kadar önemli olduğu ve milli duygular üzerindeki etkisi tartışılmaz. Dil, millet olmanın en değerli yapı taşlarından birisidir. Bağımsızlığımızın bize armağanıdır. Dilimizi her zaman en doğru şekilde kullanmak ve onu kötü emellerden korumak, milli bütünlük sağlamak açısından elzem bir görevdir. Türkçenin kaidelerini taşıyan her kelimenin, vatan toprağı kadar değerli olduğu bilinmeli, canla, başla sahip çıkılmalıdır.

Dil ile ilgili yapılan çalışmalarda, bu konu hakkında bilgi sahibi olan kişilerin çok duyarlı davranması, Türkçenin kaidelerine çok iyi hâkim olması gerekmektedir. Türkçeleştirme adına büyük bir dil felaketine sebep olunmamalıdır.

⁷³Ahmet Bican Ercilasun, *Dilde Birlik*, Ankara 1993, s. 111 – 112.

5. BÖLÜM

5.1. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, dilde yapılan tasfiye ve sadeleşme hareketleri ve bununla ilgili görüşlere yer verilmiş, tasfiye ve sadeleşmenin sonucunda dilimize yerleşerek Türk dilinin kaidelerine bürünmüş, dilimizde işlerlik kazanmış yabancı asıllı ama bizimle birlikte millileşmiş, öz malımız olmuş kelimelerin katledilmesi, dilimizde yer alan Arapça ve Farsça asıllı kelimeler karşılığında türetilmeye çalışılmış veya dilimizdeki yeni kelimeler tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Yapılan çalışma ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Dilde tasfiye ve sadeleşme hareketleri Tanzimatla birlikte başlamıştır. Tarihi süreç içerisinde, Tanzimattan önce de bu konuyla ilgili çalışmaların olduğu görüşü ileri sürülmüştür.
2. Tasfiye ve sadeleşme hareketleri dilde çeşitli edebi akımların ortaya çıkmasına neden olmuştur.
3. Batılılaşma, dilde sadeleşmeyi ve Osmanlıca, Farsça gibi dilimize başka dillerden yerleşen kelimeler karşısında yeni kelimeler türetmeyi tetikleyen unsurlardan birisi olmuştur.
4. Türk diline emek vermiş önde gelen aydınlarımız tasfiye ve sadeleşme konusunda duyarsız kalmamış, konu ile ilgili tepkilerini dile getirmişlerdir.
5. Dilimizde işlerlik kazanmış, millileşmiş yabancı asıllı kelimeleri söküp, yerlerine yeni kelimeler konmak istenmiştir.
6. Dilimizde yer alan Arapça ve Farsça asıllı kelimeler karşısında uydurma ek ve köklerle yeni kelimeler türetilmiştir.

7. Türkçe kelime türeteyim derken yabancı asıllı ek ve köklerden yararlanılmıştır.
8. Yanlış türetilen yeni kelimeler dilde anlam yitimlerine neden olmuştur.
9. Yeni kelimeler türetilirken işlek olmayan eklerden yararlanılmıştır.
10. Dilden çıkarılan kelimeler, beraberinde nice atasözü, deyim, bilmece, mani, türkü ... gibi kültürel değerlerimizi de götürmektedir.

5.1.2. Öneriler

1. Türk diline yerleşerek dilimizin kaidelerine bürünmüş yabancı asıllı kelimeler dilimizden atılmamalıdır.
2. Kendi dilinin kaidelerini taşıyan yabancı kelimelere halkın bulduğu karşılıklar öncelikli olmak üzere uygun karşılıklar bulunmalıdır.
3. Kelime türetilirken Türkçe ek ve köklerden yararlanılmalıdır.
4. Dilimizde yer alan kelimelerin taşıdığı anlamlar çok iyi bilinmelidir.
5. Türk diline gönül vermiş aydınlarımız, yazar ve şairlerimiz, milli ses kimliğimize girmiş ve Türkçe'nin kaidelerini taşıyan her kelimeyi canlı tutmalıdır.
6. Dil bilinci henüz küçük yaşlarda çocuklarımıza aşılmalıdır.
7. Gençlerimiz, Türk dilinin milli kültürümüz açısından önemi hususunda bilgilendirilmelidir.

5.2. KAYNAKÇA

AKCAN, Bayram; “Eyvah!TÜRKçe ‘sal’lanıyor”, *Ufuk Ötesi Dergisi*, S .79, Şubat 2010, s.1.

AKSAN, Doğan; *Her Yönüyle Dil*, Ankara 2007.

AYGÜL, Hasan Hüseyin; “Türk Modernleşme Sürecinde Dil Olgusunun Sosyolojik Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

BAĞCI, Rıza; “Prof. Dr. Mehmet Kaplan’ın Kültür ve Dil Anlayışı”, *Yağmur Dergisi*, S. 17, Ekim-Kasım-Aralık 2002, s. 2.

BAĞCIOĞLU, Fatih; “Kelimeler Üzerine”, *Sızıntı Aylık İlim Kültür Dergisi*, Yıl 3, S. 32, Eylül 1981, s. 9.

BÂKİLER, Yavuz Bülent; *Sözün Doğrusu-2*, İstanbul 2006.

BANARLI, Nihad Sâmi; *Türkçenin Sırları*, İstanbul 2002.

BİLGİN, Muhittin; *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara 2002.

CUCUNEL, Hakan; “Türk Dil Devriminin Ulus Devlet Olma Sürecine Katkısı”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2000.

DÖNMEZ, A. Osman; “Tarık Buğra’nın Türkçe Sevdası”, *Sızıntı Dergisi*, Yıl 27, S. 319, Ağustos 2005, s. 7.

EGE, Ragıp; “Jacques Derrida’nın, Hegel’in ‘Aufhebung’ (Ortadan Kaldırma) Kavramını Soruşturması Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, S. 4, Bahar 2005, s.116.

ERDAĞI, Selma; “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “Yaban” Adlı Romanının Metin dilbilimsel Çözümlemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

ERCİLASUN, Ahmet Bican; *Yaşayan Türkçemiz*, İstanbul 1981.

ERCİLASUN, Ahmet Bican; *Dilde Birlik*, Ankara 1993.

ERGİN, Muharrem; *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 2000.

GÜZEL, Mehmet Şirin; “Halit Ziya UŞAKLIGİL’in “Bir Ölünün Defteri” Romanından Türkçenin Sadeleşme Seyri”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

GÜRBÜZ, Faruk; “Türk Dilini Korumada ve Geliştirmede Mutabakat Noktaları”, *Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Bahar 2008, s. 410.

İNAN, Abdulkadir; *Yaşayan Türkçemiz 2*, İstanbul 1981.

KABAKLI, Ahmet; *Dil Sarayımızdan Sökülen Taşlar*, haz. Türkay Gültekin, İstanbul 1981.

KAPLAN, Mehmet; *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*, Ankara 1987.

KAZAN, Ramazan; “Osmanlı Dönemi Farsça ve Arapça’nın Etkisi”, *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 25, Ekim 2007 s. 14.

KOÇYİĞİT, Nuri; *Yaşayan Türkçemiz 2*, İstanbul 1981.

KORKMAZ, Zeynep; *Dil İnkılâbının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri, Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. 1, Ankara 1995.

MERİÇ, Cemil; *Jurnal-2*, İstanbul 2009.

ODABAŞI, Arda; “Dilde Devrimcilik”, *Teori Dergisi*, Ekim 2003, s. 5.

ÖZÇAM, Çimen; “İntikad’a Göre Muallim Naci ve Beşir Fuad’ın Dilimize Bakışları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:12, S. 1, Elazığ 2002, s. 99.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri; *Diller ve Türkçemiz*, haz. Mustafa Özkan, İstanbul 1996.

<http://www.ege-edebiyat.org/docs/529.pdf>.

http://turkoloji.cu.edu.tr/ANSIKLOPEDI/dil_inkilabi.php

<http://sbe.dpu.edu.tr/13/245-254.pdf>.

<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/170/170/abdullah%20sengul.pdf>

<http://www.tumgazeteler.com/?a=5019872>

<http://www.turkansiklopedi.com /kultur/234-biyografiler/21411-faruk-kadri-timurtas.html>

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unan/popular5.html>

http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/oguzhan_karaburgu_cemil_meric_dusunceler.pdf

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1026063960_%c5%9feydaarzu1274.p

<http://tdkterim.gov.tr>

<http://www.edebiyatforum.com/lise-2-edebiyat-konu-anlatimi/kutadgu-bilig-ornek-metin.html>

<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/terbiye>

<http://www.edebiyatogretmeni.gen.tr>
<http://www.istanbul.gov.tr/?pid=393>
<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/kalem>
<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/can>
<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/sart>
<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/zevk>
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=a%FEama&ayn=tam>
http://www.turkcebilgi.com/kose_yazisi_18767_yavuz-bulent-bakiler-koksuz-katil-bir-kelime-neden.html
www.derskaynak.com
www.turkular.com
<http://www.gridergi.com/ekitap2009/Yunus%20Emre%20-%20Siir.pdf>
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=egemen&ayn=tam>
<http://mihmanhane.blogspot.com/2009/10/suphelerinizden-kusku-etmeyin.html>